

Ekonomia

Wpływ bezpieczeństwa finansowego na zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa

**Magdalena Kowalska
Anna Misztal**

Wpływ bezpieczeństwa finansowego na zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Ekonomia

Wpływ bezpieczeństwa finansowego na zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa

Magdalena Kowalska
Anna Misztal

Magdalena Kowalska, Anna Misztal – Uniwersytet Łódzki
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Katedra Analizy i Strategii Przedsiębiorstwa
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 39

RECENZENT

Jan Więcek

REDAKTOR INICJUJĄCY

Beata Koźniewska

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Joanna Balcerak

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

PROJEKT OKŁADKI

Agencja Reklamowa Efectoro

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/Everythingposs

© Copyright by Magdalena Kowalska, Anna Misztal, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.09593.19.0.K

Ark. wyd. 6,5; ark. druk. 8,625

ISBN 978-83-8142-908-5

e-ISBN 978-83-8142-909-2

<https://doi.org/10.18778/8142-908-5>

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Wprowadzenie	7
Rozdział 1	
Rozwój przedsiębiorstw – wybrane aspekty teoretyczne	11
1.1. Wzrost a rozwój przedsiębiorstwa	11
1.2. Determinanty rozwoju przedsiębiorstw	15
1.3. Etapy rozwoju przedsiębiorstw	16
1.4. Strategie i metody rozwoju przedsiębiorstwa	19
1.5. Studia przypadków	23
1.5.1. Strategia rozwoju Grupy Kapitałowej CD Projekt	23
1.5.2. Strategia rozwoju spółki Asseco Poland SA	24
1.5.3. Strategia rozwoju spółki LPP SA	25
1.6. Pytania problemowe	26
Rozdział 2	
Istota zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw	27
2.1. Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw – wybrane problemy	27
2.2. Zrównoważona przedsiębiorczość	35
2.3. Raportowanie i pomiar zrównoważonego rozwoju	40
2.4. Determinanty zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw	43
2.5. Studia przypadków	45
2.5.1. Zrównoważony rozwój Mostostalu Warszawa SA	45
2.5.2. Działania Grupy Lotos na rzecz zrównoważonego rozwoju	46
2.5.3. Społeczna odpowiedzialność biznesu realizowana przez Orange Polska	47
2.6. Pytania problemowe	48
Rozdział 3	
Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstw – wybrane problemy teoretyczne	49
3.1. Bezpieczeństwo ekonomiczne – ujęcie definicyjne	49
3.2. Istota i wymiary bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa	54

6 Spis treści

3.3. Determinanty i zagrożenia dla bezpieczeństwa finansowego	60
3.4. Zarządzanie bezpieczeństwem finansowym przedsiębiorstwa	62
3.5. Bezpieczeństwo finansowe a zrównoważony rozwój	64
3.6. Studia przypadków	66
3.6.1. Bezpieczeństwo finansowe małych firm w Polsce	66
3.6.2. Bezpieczeństwo finansowe Grupy Solidex	67
3.6.3. Filary bezpieczeństwa finansowego PKN Orlen SA	67
3.7. Pytania problemowe	68
Rozdział 4	
Wskaźnikowa ocena bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw	69
4.1. Sprawozdania finansowe jako źródło wiedzy o poziomie bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa	69
4.2. Memoriałowe i kasowe wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego	77
4.3. Podejście memoriałowe a podejście kasowe do oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa	84
4.4. Studia przypadków	89
4.4.1. Memoriałowa i kasowa ocena bezpieczeństwa finansowego polskich spółek transportowych indeksu mWIG40 w latach 2010–2018	89
4.4.2. Syntetyczna ocena bezpieczeństwa finansowego spółek transportowych notowanych w indeksie mWIG40 w latach 2010–2018	92
4.5. Pytania problemowe	94
Rozdział 5	
Bezpieczeństwo finansowe a zrównoważony rozwój przedsiębiorstw – ewaluacja	95
5.1. Metodyka badania	95
5.2. Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007 – wskaźniki analityczne	97
5.3. Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007 – ocena	109
5.4. Statystyczna ocena zależności między poziomem bezpieczeństwa finansowego a zrównoważonym rozwojem przedsiębiorstw	116
Zakończenie	119
Bibliografia	123
Spis schematów, tabel i wykresów	135

Wprowadzenie

Rzeczywistość społeczno-gospodarcza, globalizacja i gwałtowny rozwój przemysłu oraz nowych technologii teleinformatycznych przyczynił się do zmiany przebiegu procesów gospodarowania i spowodował wzrost poziomu konkurencyjności. Rozwój współczesnych przedsiębiorstw ma charakter wielowymiarowy, odnosi się do zmian o charakterze ilościowym i jakościowym. Ze względu na wielopłaszczyznowość nie jest jednoznacznie definiowany. Mianem tym można określić proces zmian, dotyczący całości lub części przedsiębiorstwa, powodujący poprawę jego pozycji konkurencyjnej. Obejmuje wzrost przedsiębiorstwa oraz zmiany o charakterze jakościowym, dokonujące się zgodnie z ustalonymi prawidłowościami, których celem jest osiągnięcie wymiernych rezultatów.

Podejście badaczy do rozwoju podmiotów gospodarczych ulegało przeobrażeniom. Obecnie jedną z najpopularniejszych koncepcji jest idea zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstwa, uwzględniająca realizację celów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych. U podstaw jej rozkwitu leży wzrost świadomości społecznej, związanej z negatywnym wpływem działalności gospodarczej na środowisko naturalne oraz konieczność przeciwdziałania zmianom klimatu. Przedsiębiorstwa, realizując idee zrównoważonego rozwoju, podejmują działania na rzecz poprawy sytuacji finansowo-majątkowej, wsparcia dla pracowników i lokalnych społeczności, ograniczenia emisji szkodliwych substancji oraz wdrażają technologie przyjazne środowisku naturalnemu.

Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw ma charakter wielowymiarowy i jest determinowany przez szereg czynników, które można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. Do czynników zewnętrznych należą uwarunkowania makroekonomiczne (w tym poziom rozwoju społeczno-gospodarczego krajów), nakłady na badania i rozwój, środki wydatkowane na ochronę środowiska naturalnego, regulacje prawne w zakresie norm ochrony przyrody, świadomość ekologiczna społeczeństwa, poziom konkurencyjności na rynku, system wsparcia dla inicjatyw na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Wśród uwarunkowań wewnętrznych znajdują się: sytuacja finansowo-majątkowa podmiotów gospodarczych i jej perspektywa

w przyszłości, świadomość ekologiczna zarządzających podmiotami gospodarczymi oraz ich pracowników, poziom wiedzy, kultura organizacyjna, przyjęty model i strategia rozwoju działalności gospodarczej.

Jedną z podstawowych determinant zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw jest posiadanie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa finansowego, które jest gwarantem nie tylko bieżącego funkcjonowania, lecz także ożywienia w przyszłości. Jest ono finansową gwarancją istnienia i rozwoju jednostki gospodarczej. Bezpieczeństwo finansowe stanowi stadium pośrednie rozwoju pomiędzy osłoną finansową a wolnością finansową. Odpowiedni jego poziom jest niezwykle istotny z punktu widzenia racjonalnego i efektywnego zarządzania przedsiębiorstwem. Dobra kondycja finansowa umożliwi realizację inwestycji ekologicznych, które są kluczowe dla zrównoważonego rozwoju organizacji. Konieczne jest zatem analizowanie poziomu bezpieczeństwa finansowego za pomocą zestawu wskaźników pozwalających na dokonanie oceny sytuacji finansowo-majątkowej podmiotów gospodarczych.

Prezentowane opracowanie poświęcono w szczególności istocie zrównoważonego rozwoju, zagadnieniom związanym z oceną bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa oraz jego wpływem na zrównoważony rozwój podmiotów gospodarczych. Wpisuje się ono w nurt zarządzania współczesną, świadomą organizacją, dla której kwestie społeczne i środowiskowe mają kluczowe znaczenie. Praca składa się z czterech rozdziałów o charakterze merytoryczno-metodycznym, w których położono nacisk na kwestie teoretyczne, związane z rozwojem i bezpieczeństwem finansowym, oraz rozdziału empirycznego, w którym podjęto próbę oceny wpływu bezpieczeństwa finansowego na zrównoważony rozwój polskich przedsiębiorstw. Rozdział 1. stanowi omówienie podstawowych zagadnień związanych z rozwojem przedsiębiorstwa, jego determinantami, etapami i strategiami. Rozdział 2. opisuje problematykę zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw, zrównoważonej przedsiębiorczości, raportowania i pomiaru zrównoważonego rozwoju oraz czynników decydujących o jego poziomie. W rozdziale 3. zaprezentowano problematykę bezpieczeństwa ekonomicznego, istoty i wymiarów bezpieczeństwa finansowego, zagrożeń dla jego poziomu, zarządzania bezpieczeństwem finansowym oraz zależności między zrównoważonym rozwojem a bezpieczeństwem finansowym. Rozdział 4. zawiera omówienie wybranych aspektów teoretycznych, związanych z rolą sprawozdań finansowych w ocenie bezpieczeństwa finansowego, określeniem znaczenia podejścia memoriałowego i kasowego oraz wskaźnikową weryfikacją jego poziomu. Rozdział 5. przedstawia wyniki badania polskich przedsiębiorstw dotyczącego wpływu poziomu bezpieczeństwa finansowego na ich zrównoważony rozwój.

Omówione zagadnienia są wycinkiem szerokiej, złożonej i podlegającej ciągłej ewaluacji problematyki prowadzenia działalności gospodarczej w dobie globalizacji, zmian w podejściu do ochrony środowiska naturalnego oraz kwestii społecznych. Zaprezentowane problemy teoretyczne mają charakter wybranych zagadnień, opisujących jakże szeroki zakres podjętej problematyki. Autorki

skoncentrowały się na materii szczególnie istotnej z punktu widzenia ekonomii i finansów. Opracowanie może stanowić kompendium wiedzy dotyczącej zrównoważonego rozwoju oraz bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw.

Publikacja jest skierowana do szerokiego grona odbiorców, w tym przede wszystkim do młodzieży akademickiej kierunków ekonomicznych i ochrony środowiska naturalnego, a także czytelników zainteresowanych omawianą problematyką, którzy chcą zdobyć podstawową wiedzę na temat zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw i bezpieczeństwa finansowego.

Rozdział 1

Rozwój przedsiębiorstw – wybrane aspekty teoretyczne

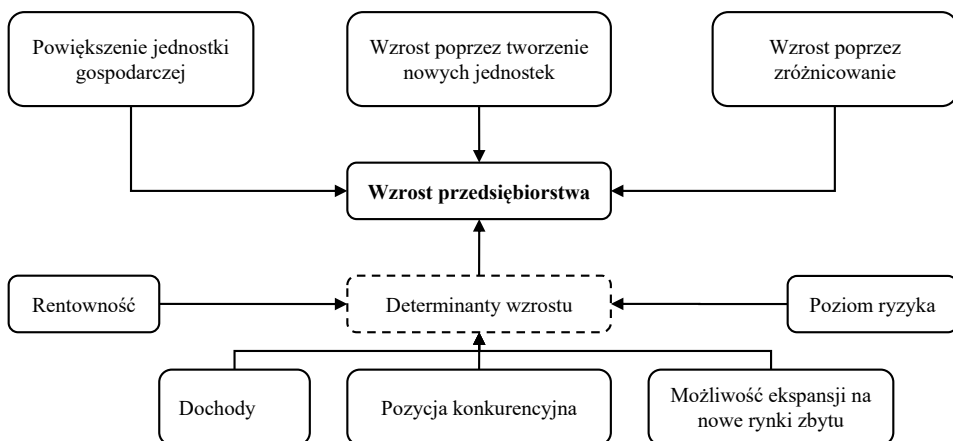
1.1. Wzrost a rozwój przedsiębiorstwa

Zagadnienia związane ze wzrostem i rozwojem przedsiębiorstw należą do najistotniejszych obszarów zainteresowania nauk ekonomicznych i o zarządzaniu. Pojęcia te są ze sobą ściśle związane, choć ich zakres jest różny. Wzrost utożsamiany jest ze zmianami o charakterze ilościowym, natomiast rozwój ma charakter jakościowy (Wierzbic, 2011: 399). W literaturze przedmiotu podkreśla się, że wzrostowi przedsiębiorstwa powinien towarzyszyć jego rozwój (Penrose, 1959; Phelps, Adams, Bessant, 2007; Skalik, 2012: 13–14). Ze względu na wielość podejść, koncepcji, definicji i operacjonalizacji tych terminów stanowią one niezwykle ciekawy i szeroki problem badawczy.

Wzrost przedsiębiorstwa bardzo często jest utożsamiany z sukcesem działalności gospodarczej, stanowi jeden z podstawowych i najważniejszych obszarów zainteresowania zarządzania strategicznego. W literaturze przedmiotu problematyka wzrostu przedsiębiorstwa jest szeroko dyskutowana. Należy podkreślić, że badacze w różny sposób podchodzą do jego konceptualizacji (Wiklund, Patzelt, Shepherd, 2009: 351–352). Oznacza „pozytywną, wymierną zmianę wielkości” (Czarnecki, 2011: 44). Mianem tym można określić „poszerzenie czy też ilościowe pomnażanie jego dotychczasowego dorobku” (Winiarski, 2011: 8). Odnosi się do zwiększenia skali prowadzonej działalności gospodarczej, a do jego oceny wykorzystuje się takie kategorie ekonomiczne jak: dynamika sprzedaży, wielkość zysku, stopa wzrostu zatrudnienia, wartość majątku, udział w rynku, inne wskaźniki, pozwalające na dokonanie oceny sytuacji finansowo-majątkowej oraz skala zmian działalności w czasie (Delmar, 1997; Skowronek-Mielczarek, 2013: 42). Ponadto „umożliwia zarządzającym uzyskanie większej satysfakcji z realizacji własnych celów” (Kurczewska, 2008: 121). Jest procesem zmian, który pojawia się wówczas, gdy zarządzający podmiotami gospodarczymi rozpoczynają wykorzystanie czynników

dotychczas nieużywanych i dążą do jak najefektywniejszego ich użycia (Rodriguez i in., 2003: 291).

Termin „wzrost przedsiębiorstwa” można odnieść do takich zasadniczych kwestii jak: powiększenie danej jednostki gospodarczej, wzrost poprzez tworzenie nowych jednostek oraz zróżnicowanie, który jest związany z wchodzeniem na nowe rynki zbytu, wprowadzaniem nowych produktów i/lub usług, fuzjami oraz przejęciami (schemat 1.1). Wzrost przedsiębiorstwa może być również odnoszony do jego wymiarów i liczebności (Ackoff, 1993).

Schemat 1.1. Wzrost przedsiębiorstwa i jego determinanty

Źródło: opracowanie własne na podstawie Katz, Kahn, 1966; Abouzeedan, Busler, 2004: 155.

Wzrost przedsiębiorstwa jest determinowany przez szereg czynników, w tym rentowność, uzyskiwane dochody, możliwości ekspansji na nowe rynki zbytu, pozycję konkurencyjną, poziom ryzyka (Abouzeedan, Busler, 2004: 155). Ponadto zależy od wieku podmiotu gospodarczego, branży, w której firma funkcjonuje, poziomu kapitału intelektualnego, konkurencyjności na rynku, poziomu nakładów na badania i rozwój, poziomu innowacyjności, postępu technologicznego.

W literaturze przedmiotu istnieje szereg klasyfikacji teorii związanych ze wzrostem przedsiębiorstwa. Przykładem może być tu podział na cztery podstawowe grupy (O’Farrell, Hitchens, 1998: 1365–1383; Kurczewska, 2008: 121):

- 1) statyczne modele równowagi;
- 2) stochastyczne modele wzrostu przedsiębiorstw;
- 3) teorie oparte na zarządzaniu strategicznym;
- 4) teorie faz wzrostu przedsiębiorstwa.

Interesujące teorie dotyczą faz wzrostu przedsiębiorstwa. Badacze wyróżniają różne ujęcia i podziały etapów rozwoju organizacji. Przykładem mogą tu być następujące klasyfikacje (Golik-Górecka, Skonieczka, 2018: 50–51):

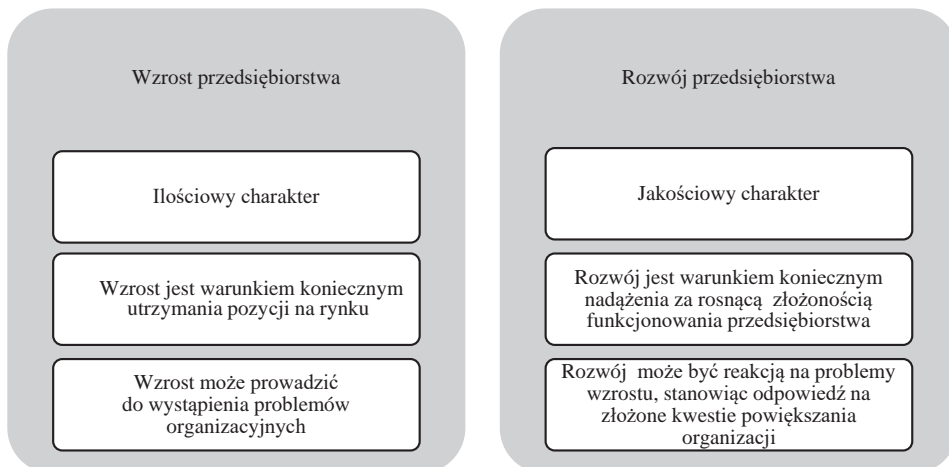
- Chandler (1962): wstępna ekspansja i akumulacja zasobów, racjonalizacja ich wykorzystania, ekspansja i dywersyfikacja, rozwój nowej struktury;
- Churchill i Lewis (1983): egzystencja, walka o przetrwanie, sukces ze spadkiem zaangażowania, sukces – wzrost, rozkwit, dojrzałość w zakresie zasobów;
- Flamholtz (1986): nowe przedsięwzięcie, ekspansja, profesjonalizacja, dywersyfikacja, integracja, upadek/restrukturyzacja;
- Monstedten (1995): faza przedzałożycielska, start, samoorganizacja, delegacja, różnicowanie, tworzenie struktur i hierarchii, rozwój kierowania;
- Smith, Mitchell, Summer (1995): założenie firmy, wzrost, dojrzałość;
- Wasiulczuk (2005): etapy zaistnienia, wczesnego wzrostu, późnego wzrostu i stabilizacji.

Rozwój przedsiębiorstwa ma złożony charakter i może być rozumiany albo jako likwidacja luki rozwojowej, albo jako proces poprawy pozycji organizacji na rynku (Machaczka, 1998). Jest on kategorią jakościową, obejmuje bowiem celowe, skuteczne, a zarazem skoordynowane zmiany systemów przedsiębiorstwa, które mają na celu dostosowanie go do zmian w otoczeniu i uzyskania przewagi konkurencyjnej (Pierścionek, 2011: 16). Oznacza proces zmian, umożliwiających przetrwanie w zmieniającym się i konkurencyjnym otoczeniu, odnosi się do zmian poziomu oraz struktury wszystkich składowych organizacji (Mitek, Miciuła, 2012: 54). Tym mianem można określić „proces (czyli ciąg następujących po sobie i wzajemnie uzależnionych zmian stanów rzeczy) przebiegający w czasie, w którym kolejno następujące zmiany są uporządkowane, utrzymują się względnie trwale, aż do powstania sytuacji kryzysowej” (Urbanowska-Sojkin, 2003: 114). Definiowany jest również jako „zmiana dokonująca się według ustalonych prawidłowości, przynosząca określone skutki, która pociąga za sobą zmiany w istniejących stosunkach produkcji” (Filip, 2005: 342).

Termin „rozwój przedsiębiorstwa” obejmuje następujące znaczenia (Wyrwicka, 2003):

- instytucjonalne, określające przedsiębiorstwo jako funkcjonujący system, który ulega przeobrażeniom pod wpływem zmian otoczenia;
- instrumentalne, które odnosi się do funkcjonowania organizacji jako systemu przyjętych metod, koncepcji, technik, reguł i zasad, stanowiących fundament procesów kształtowania i praktycznego wdrażania zmian jakościowych;
- funkcjonalne, zgodnie z którym rozwój postrzegany jest jako osobna sfera działalności – zarządzający mogą nim sterować poprzez podejmowanie działań obejmujących elementy systemu lub wprowadzanie zmian w relacjach z otoczeniem.

Kategoriemi ściśle współgrającymi z terminem „rozwój przedsiębiorstwa” są badania i rozwój, postęp naukowy, rozwój wiedzy, innowacje, zmiana, restrukturyzacja (Skowronek-Mielczarek, 2013: 42).

Schemat 1.2. Wzrost a rozwój przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Czarnecki, 2016: 8–10.

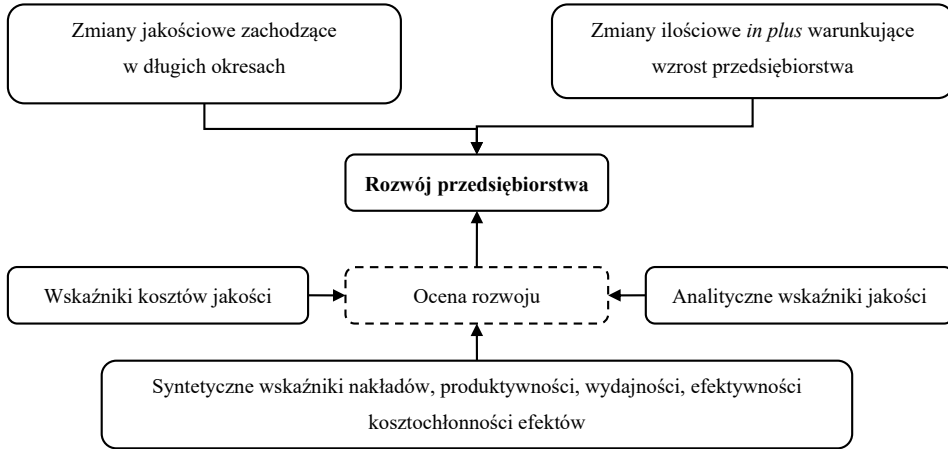
Rozwój przedsiębiorstwa może być definiowany przez pryzmat następujących pojęć: zmiany, jakościowego podejścia do zarządzania procesami zachodzącymi w organizacji, współpracy między poszczególnymi komórkami organizacji, koncentracji na uzyskaniu przewagi konkurencyjnej, długoterminowej strategii rozwoju przedsiębiorstwa, strukturalnych zmian jakościowych oraz wprowadzania nowych technik i rozwiązań innowacyjnych, zarówno w sferze produkcji, jak i zarządzania. Stanowi on zatem sumę zmian jakościowych, zachodzących w długich okresach oraz zmian ilościowych *in plus*, które są warunkiem wzrostu przedsiębiorstwa (Winiarski, 2011: 10). Jest kombinacją czynników produkcji, ukierunkowanych na wdrażanie nowych technologii, wprowadzanie nowych produktów i usług, pozyskiwanie nowych rynków zbytu (Filip, 2005: 342).

Rozwój jako zmiana w charakterze jakościowym jest nierozdzielnie związany z ekonomicznym rachunkiem gospodarowania (Skrzypek, 2002: 158). Ekonomiczna ocena jakości funkcjonowania podmiotu gospodarczego może być przeprowadzona (Wawak, 1998: 205–209) na podstawie:

- wskaźników syntetycznych – nakładów, produktywności, wydajności, efektywności, kosztochłonności efektów;
- wskaźników kosztów jakości (w tym ich dynamiki, struktury, udziału w kosztach wytwarzania);
- analitycznych wskaźników jakości: wad, usterek, strat dotyczących braków wewnętrznych i zewnętrznych, wadliwych oraz opóźnionych dostaw (schemat 1.3).

Kompleksowa ocena efektywności może być również prowadzona na trzech poziomach: efektywnej organizacji, efektywnego procesu oraz efektywnego stanowiska (Rummler, Brache, za: Linder, Cantrell, 2000: 55). W odniesieniu do pierwszego poziomu, miernikami efektywności ekonomicznej mogą być rentowność,

płynność i wartość przedsiębiorstwa, miernikiem efektywności procesów – ich wydajność, a efektywnego stanowiska – obniżka kosztów i wydajność pracy (Lisiecka, 2002: 236).

Schemat 1.3. Rozwój przedsiębiorstwa i jego ocena

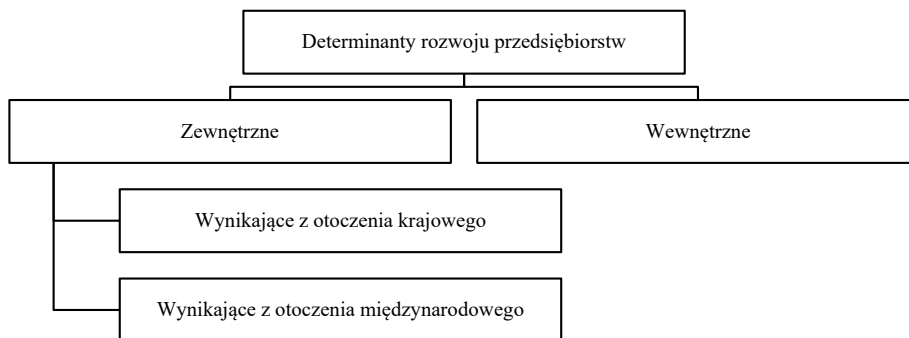
Źródło: opracowanie własne na podstawie Wawak 1998: 205–209; Winiarski, 2011: 10.

1.2. Determinanty rozwoju przedsiębiorstw

Rozwój współczesnych przedsiębiorstw ma charakter złożony, jest rezultatem procesów globalizacji, przemian społeczno-gospodarczych, rozwoju technologii teleinformatycznych, zmian w podejściu do procesów gospodarowania oraz wzrostu znaczenia kwestii ekologicznych (Misztal, 2018: 27) o kluczowym znaczeniu dla funkcjonowania i przetrwania na konkurencyjnym rynku. Uzależniony jest od determinant wewnętrznych i zewnętrznych, określanych również mianem makroekonomicznych. Zalicza się do nich poziom i tempo wzrostu PKB, realizowaną politykę monetarną i fiskalną państwa, poziom bezrobocia, tempo ogólnego wzrostu cen, sytuację na rynku i poziom konkurencyjności, poziom rozwoju badań naukowych oraz innowacyjności społeczeństwa (Misztal, 2015a: 68).

Uwarunkowania zewnętrzne można podzielić na te, które wynikają z otoczenia międzynarodowego (w tym procesów koncentracji kapitału, wzrostu znaczenia korporacji międzynarodowych, globalizacji, postępu technologicznego, wzrostu znaczenia wiedzy przy podejmowaniu decyzji gospodarczych, procesów integracyjnych państw) oraz te, które wynikają z otoczenia krajowego, dotyczą norm

i regulacji prawno-administracyjnych, polityki państwa w zakresie badań i rozwoju, otwarcia krajowych rynków dla zagranicznych podmiotów gospodarczych oraz strategii restrukturyzacji wybranych branż przemysłu (Rachwał, 2008; Mitek, Miciuła, 2012: 54) (schemat 1.4).

Schemat 1.4. Determinanty rozwoju przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rachwał, 2008.

Uwarunkowania wewnętrzne (mikroekonomiczne) to sytuacja finansowo-majątkowa podmiotów gospodarczych, profil produkcji, posiadane aktywa, efektywność gospodarowania zasobami, kapitał intelektualny, poziom wdrażania innowacji, przedsiębiorczość kadry menedżerskiej, relacje z kontrahentami, rozwój marki i znaku towarowego. Wewnętrzne determinanty rozwoju przedsiębiorstw utożsamiane są, z jednej strony, z posiadanym majątkiem i strategicznymi zasobami, z drugiej – z umiejętnością ich efektywnego wykorzystania. Kluczowa jest tu rola samego przedsiębiorcy, którego wiedza, umiejętności oraz efektywność podejmowanych decyzji ma kluczowe znaczenie dla funkcjonowania podmiotów gospodarczych i uzyskiwania przez nie przewagi konkurencyjnej (Mitek, Miciuła, 2012: 55–56).

Zarządzający podmiotami gospodarczymi powinni uwzględnić w swoich decyzjach operacyjnych i strategicznych kompleksowe podejście do determinant rozwoju organizacji, uwzględniając i traktując jednakowo zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju podmiotów gospodarczych (Misztal, 2017: 27–28).

1.3. Etapy rozwoju przedsiębiorstw

Określanie etapów, faz rozwoju przedsiębiorstwa stanowi jedno z największych wyzwań teorii zarządzania. Podkreśla się, że istnieje wiele różnorodnych podejść do analizowanego zagadnienia. Ważną grupę stanowią fazowe modele cyklu życia

organizacji (Matejun, 2011: 61). W teoriach tych podkreślane są kwestie związane z przechodzeniem przedsiębiorstwa przez różne fazy rozwoju organizacji.

W koncepcji klasycznej wyodrębniono cztery fazy: narodziny, wzrost, dojrzałość i schyłek przedsiębiorstwa. Modele rozwoju podlegają modyfikacjom, a badacze wyróżniają od trzech do dziesięciu faz rozwoju organizacji. Liczba faz, ich nazwy oraz kolejność mają umowny charakter, ponadto czas trwania jest uzależniona od szeregu czynników i nie jest stała, a samo bankructwo przedsiębiorstwa może wystąpić w każdej fazie rozwoju (Poznańska, 2011: 33–34).

Sumaryczny model R. E. Quinna i K. Camerona tworzą cztery fazy cyklu życia organizacji (Gościński, 1989: 141–142):

- 1) faza przedsiębiorczości, dla której charakterystyczna jest innowacyjność, utworzenie niszy rynkowej, kreatywność;
- 2) faza kolektywności (spoistości i zaangażowania);
- 3) faza formalizacji i sterowania (stabilności, instytucjonalizacji);
- 4) faza przekształcenia struktury, rozszerzenie działalności oraz decentralizacja.

Jednym z klasycznych modeli opisujących wzrost i rozwój organizacji jest model L. Greinera, oparty na założeniu, że w procesie wzrostu występują fazy ewolucji, których cechą charakterystyczną stanowią stabilność i wolne tempo wzrostu oraz okresy problemów, związane z koniecznością podejmowania radykalnych i rewolucyjnych decyzji. Zdaniem Greinera, przeciętny czas trwania fazy spokojnego wzrostu wynosi od czterech do ośmiu lat (przy założeniu względnej stabilności otoczenia i braku problemów wewnątrz organizacji). Po tym okresie następuje czas istotnych zmian obejmujących metody zarządzania. Czas kryzysu może spowodować dwa przeciwstawne efekty: albo stanowi podstawę nowego otwarcia dla przedsiębiorstwa, albo skutkuje jego upadkiem. Częstotliwość kryzysów jest uwarunkowana dynamiką rozwoju branży, w której działa przedsiębiorstwo (Wierzbic, 2011: 402–403). Według autora, przedsiębiorstwo podczas swojego rozwoju przechodzi przez pięć faz rozwoju:

- 1) fazę wzrostu przez kreatywność, której cechami charakterystycznymi są kreatywność pracowników, zaangażowanie, brak hierarchicznej struktury, niski poziom formalizacji struktur;
- 2) fazę wzrostu przez wytyczne, kiedy tworzone są regulacje wewnętrzne, pojawiają się regulaminy oraz kształtuje się formalna struktura organizacyjna;
- 3) fazę wzrostu przez delegowanie, polegającą na przekazywaniu pewnych kompetencji na niższe szczeble zarządzania;
- 4) fazę wzrostu przez koordynację, w której ma miejsce rozbudowa systemu informacji wewnętrznej, monitoring działań oraz koordynacja pomiędzy poszczególnymi projektami;
- 5) fazę wzrostu przez współpracę, którą charakteryzuje wdrożenie rozwiązań opartych na zwiększeniu współpracy między koordynatorami oraz zespołami projektowymi.

Z kolei G. L. Lippitt i W. N. Schmidt wyróżniają trzy fazy (Lippitt, Schmidt, 1967):

- 1) narodziny – główne zadania dotyczą tworzenia nowego przedsiębiorstwa i zapewnienia jego przetrwania;
- 2) młodość – skoncentrowanie działań na pokonywaniu trudności, stabilizacji, budowie dobrej reputacji;
- 3) dojrzałość – konieczność zapewnienia stabilnego funkcjonowania, posiadanie zdolności przystosowawczych i wypełnianie obowiązków wobec otoczenia zewnętrznego.

R. A. Webber w swoim modelu cyklu życia organizacji wyróżnił cztery fazy:

- 1) etap przedsiębiorczości, kiedy kierownictwo jedynie w niewielkim stopniu planuje działania;
- 2) etap luki administracyjnej, w którym ma miejsce formalizacja planowania;
- 3) etap luk i oczekiwań, podczas którego następuje wydłużenie horyzontu i czasu zarządzania;
- 4) etap strategicznego rozwoju, gdy koniecznością staje się długoterminowe planowanie.

W przypadku małych i średnich przedsiębiorstw jednym z najbardziej rozpowszechnionych i znanych jest model rozwoju N. C. Churchilla i V. L. Lewisa, który obejmuje następujące fazy rozwoju organizacji (Churchill, Lewis, 1983: 30–50):

- założenie przedsiębiorstwa;
- przetrwanie na rynku;
- sukces;
- dynamiczny wzrost (ekspansja);
- dojrzałość.

A. Kaplan wyodrębnił cztery fazy rozwoju przedsiębiorstwa (www.srv2boris.home.pl/narzedzia/rozwoj.pdf, dostęp: 10.09.2019):

- 1) fazę wstępną, w której pracownicy posiadają wysoką motywację do podejmowania działań; charakteryzuje ją kreatywność, chęć podejmowania nowych działań i niski poziom formalizacji;
- 2) fazę budowania struktur, którą obrazuje przejrzysty i bardziej funkcjonalny styl zarządzania; następuje wówczas określenie zadań i kompetencji poszczególnych pracowników;
- 3) fazę konsolidacji, którą rozpoczyna analiza poszczególnych jednostek administracyjnych w przedsiębiorstwie; w tej fazie podsystemy finansowy, społeczny, administracyjny oraz techniczny powinny znaleźć się w równowadze;
- 4) fazę uczenia się i budowania samowystarczalności organizacyjnej; na tym etapie przedsiębiorstwo tworzy długoletnie strategie rozwoju oraz określa priorytety i cele rozwoju.

J. E. Wasilczuk, podkreślając konieczność uporządkowania terminologii związanej z cyklem życia organizacji, wyróżnia trzy zasadnicze stadia (Wasilczuk, 2005: 53):

- 1) fazę przedzałożycielską;
- 2) różnorodnie określane fazy rozwoju organizacji;
- 3) okres schyłkowy.

W literaturze przedmiotu można również znaleźć klasyfikację opartą na dwóch etapach, z których każdy składa się z trzech faz (www.templatka.pl/fazy-rozwoju-przedsiębiorstwa-a-fundusze-venture-capital.html):

1) etap początkowy:

- faza wstępna (finansowanie zasiewów) – finansowanie badań i rozwoju, aż do czasu stworzenia prototypów;
- faza startu (finansowanie startu) – wsparcie finansowania już funkcjonującego podmiotu gospodarczego;
- faza pierwsza (finansowanie pierwszej fazy) – finansowanie produktów wprowadzanych na rynek oraz rozbudowa zdolności produkcyjnych;

2) etap ekspansji:

- faza druga (finansowanie fazy drugiej) – bieżące finansowanie rozwoju organizacji;
- faza trzecia (finansowanie fazy trzeciej) – rozbudowa systemu produkcji i sprzedaży, ekspansja na zagraniczne rynki zbytu;
- faza czwarta (finansowanie fazy czwartej) – wsparcie dla publicznej emisji akcji.

1.4. Strategie i metody rozwoju przedsiębiorstwa

Rozwój współczesnych przedsiębiorstw – ze względu na swoją wielowymiarowość – generuje konieczność tworzenia odpowiednich strategii, uwzględniających aspekty związane nie tylko z wewnętrznymi uwarunkowaniami funkcjonowania organizacji, lecz także ze zmieniającym się otoczeniem oraz wzrostem znaczenia kwestii społecznych i środowiskowych. Konieczne jest elastyczne podejście do tworzenia planów rozwoju, które powinny, z jednej strony, reagować na zmiany w otoczeniu, a z drugiej – uwzględniać możliwości posiadanej bazy zasobowej (Obłój, 2007: 55; Urbanowska-Sojkin [red.], 2011: 275).

Termin „strategia” po raz pierwszy wprowadził A. D. Chandler, który uznał, że jest to „określenie głównych długofalowych celów firmy oraz przyjęcie tych kierunków działania i takiej alokacji zasobów, które niezbędne są do zrealizowania celów” (Chandler, 1962: 123). Podobne podejście prezentuje Ch. Fournier, który podkreśla, że oznacza ona zespół „reguł zachowania przyjętych przez przedsiębiorstwo, odnoszących się do całości jego funkcjonowania i mających na celu spełnienie misji oraz osiągnięcie głównych celów, na które firma jest nastawiona” (Fourier, 1993: 14). Jak wskazuje Z. Pierścionek, „obecny potencjał przedsiębiorstwa oraz możliwy do osiągnięcia w przyszłości determinuje wybór metod i technik rozwoju przedsiębiorstwa (strategii rozwoju). Potencjał określa zdolności strategiczne firmy, czyli jej możliwości

opracowania, wdrożenia i eksploatacji efektywnej strategii. Budowa strategii firmy powinna przebiegać według ustalonego porządku” (Pierścionek, 1996: 75). Strategia jest

[...] złożonym procesem reagowania, pozwalającym tworzyć i utrzymywać pozytywne relacje między celami przedsiębiorstwa i jego zasobami a zmieniającym się otoczeniem [...] określa zbiór wytycznych dla wszelkich decyzji lub działań podejmowanych przez menedżerów w sposób skoordynowany w poszczególnych obszarach, w odniesieniu zarówno do zasobów jak i chwil czasowych (Żółtowska, 2009: 2).

W uniwersalnym znaczeniu stanowi orientację wyrażającą kierunek działania organizacji (Stabryła, 1998: 13). Efektywna strategia powinna mieć kompleksowy wymiar i wskazywać wizję funkcjonowania podmiotu gospodarczego w przyszłości. Jest ona koncepcyjnym wzorcem działania organizacji w dłuższym horyzoncie czasowym, uwzględniającym zmiany w otoczeniu i wewnątrz podmiotu gospodarczego (Sudoł, 1999: 214–215).

Termin „strategia” jest pojęciem dynamicznym, podlegającym przemianom na skutek zmian wewnątrz organizacji i w jej otoczeniu. Wyraża zarówno aspekt myślowy, teoretyczny, jak i praktyczny (Kaczmarek, 2009: 260). Podstawowym zadaniem strategii jest koordynacja działań i rozwoju przedsiębiorstwa w układzie funkcjonalnym, geograficznym oraz branżowym. Stanowi ona swoisty sposób działania, formułuje reguły zachowania w długim okresie i jest oparta (Koszałka [red.], 2008: 16) na wyborze dziedzin działalności gospodarczej oraz odpowiedniego formułowania celów z nimi związanych oraz określeniu metod i sposobów pozyskiwania zasobów i reguł ich alokacji pomiędzy poszczególne obszary działalności.

Efektywna strategia powinna charakteryzować się wizjonerstwem, zdolnością wskazywania nowych możliwości rozwojowych, adaptacją do zmieniających się uwarunkowań rynkowych. Strategia rozwoju przedsiębiorstwa powinna posiadać następujące cechy (Kaleta, 2004: 57–58):

- prymat odważnego, wizjonerskiego myślenia nad racjonalnym i poprawnym;
- przykładanie szczególnej wagi do odległej przyszłości;
- uwzględnianie problemów zewnętrznych przed własnymi;
- pierwszeństwo uwzględniania głównych, wyróżniających się priorytetów;
- elastyczne podejście do wprowadzania zmian w strategii.

Uwzględniając hierarchię i obszary funkcjonalne w przedsiębiorstwie jako kryterium podziału strategii, można wyodrębnić następujące, hierarchicznie uporządkowane, elementy jej struktury (Koszałka, 2008: 16):

- strategię firmy, określaną również mianem globalnej strategii przedsiębiorstwa;
- strategię wydzielonych obszarów działalności (strategie strategicznych jednostek biznesu), które dotyczą zakresu działalności, sposobu działania i zdolności uzyskania przewagi konkurencyjnej;
- strategię funkcjonalne.

Strategie mogą być klasyfikowane według różnych kryteriów. Najczęściej występują strategie ofensywne (aktywne, ekspansywne, rozwojowe) i defensywne (pasywne, przetrwania, obronne). Przykładem innego ujęcia jest podział zaproponowany przez G. de Sainte Marie, który wyodrębnił strategie (Sainte Marie, 1995: 114):

- skali działalności (przewaga konkurencyjna dzięki obniżeniu kosztów prowadzenia działalności);
- różnicowania działalności;
- koncentracji działalności.

J. Penc (1995: 196) wyróżnił trzy rodzaje strategii:

- 1) defensywną, ukierunkowaną na minimalizację niepowodzeń (celem jest trwanie), a nie na rozwój;
- 2) ofensywną, nastawioną na rozwój i postęp; jej zamierzeniem jest wejście na nowe rynki, rozwój nowych produktów i usług;
- 3) pionierską, opartą na stosowaniu innowacji, wdrażaniu nowych rozwiązań, bądź też – jak w przypadku strategii naśladownictwa – na stosowaniu już stworzonych wzorców.

Ze względu na coraz większe znaczenie innowacji dla rozwoju przedsiębiorstw, można wyróżnić strategie (Misztal, 2015a: 61–63):

- błękitnego oceanu, której podstawą jest poszukiwanie nowych, nieodkrytych przez konkurencję rozwiązań, umożliwiających osiągnięcie zysku;
- sieci innowacji, ukierunkowanej na scalanie firm w układy sieciowe w celu realizacji określonych misji gospodarczych;
- niszy innowacji, stosowanej przez małe i średnie podmioty gospodarcze w celu wytwarzania innowacji produktowych i technologicznych;
- klastra innowacyjnego, opartej na współpracy firm działających w tej samej branży w celu uzyskania przewagi konkurencyjnej;
- innowacji otwartej, wykorzystującej przepływ wiedzy, informacji, technologii; jest ona szansą dla mniejszych podmiotów gospodarczych na wdrażanie nowatorskich rozwiązań.

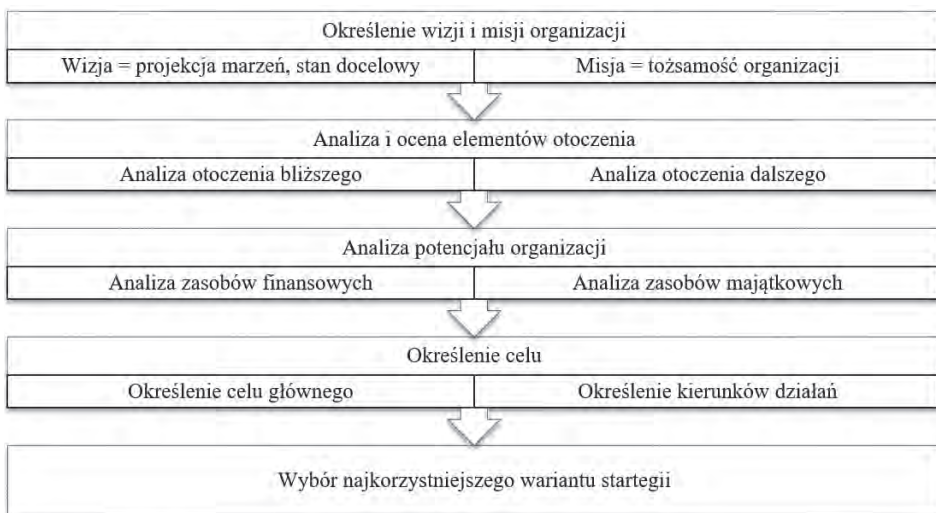
Sukces organizacji jest uzależniony od wyboru odpowiedniej strategii, ściśle połączonej z zarządzaniem strategicznym przedsiębiorstwem, które obejmuje (Certo, Peter, za: Kaczmarek, 2009: 262):

- analizę otoczenia;
- określenie celów organizacji;
- wybór odpowiedniej strategii rozwoju;
- realizację strategii;
- kontrolę wyników.

Budowa strategii przedsiębiorstwa jest procesem analitycznym, w skład którego wchodzi następujące etapy (Demecki, Żukowski, 2010: 69):

- określenie wizji i misji organizacji; wizja oznacza swoistą projekcję marzeń, stan docelowy, który przedsiębiorstwo chce osiągnąć, a misja może być określona jako tożsamość organizacji, projekcja tego, czym organizacja jest i jakie ma zamierzenia na przyszłość;

- analiza i ocena elementów otoczenia, zarówno bliższego, jak i dalszego;
- analiza i ocena potencjału organizacji, w tym posiadanych zasobów, wiedzy i umiejętności pracowników, sprawności systemów informatycznych, poziomu motywacji;
- określenie celu podstawowego oraz głównych kierunków działania;
- sformułowanie strategii (wybór najkorzystniejszego wariantu) (schemat 1.5).

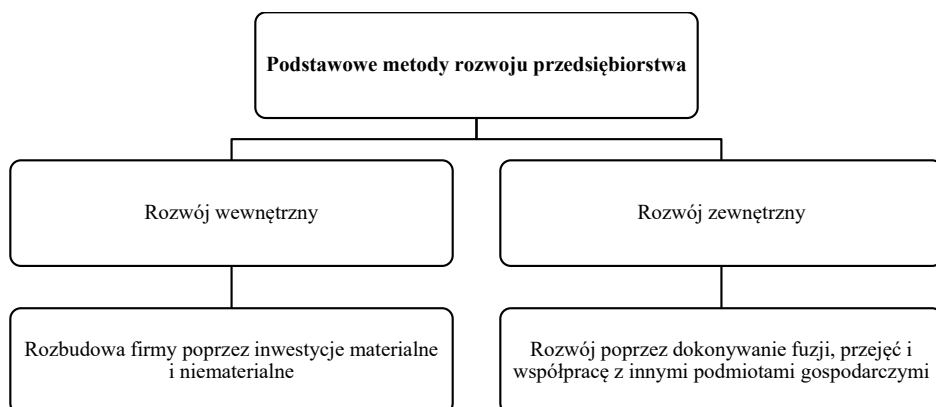
Schemat 1.5. Etapy budowania strategii przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Demecki, Żukowski, 2010: 69.

Strategia przedsiębiorstwa jest sposobem osiągnięcia jego rozwoju. Stanowi „wybór źródła pozyskiwania zasobów przedsiębiorstwa potrzebnych do realizacji określonej strategii” (Skowronek-Mielczarek, 2013: 48). Można ją realizować poprzez (Romanowska, 2009: 154; Griffin, 2010: 245):

- rozwój wewnętrzny (ewolucyjny, stopniowy), którego przejawem jest rozbudowa potencjału przedsiębiorstwa poprzez inwestycje materialne i niematerialne;
- rozwój zewnętrzny (rewolucyjny, skokowy), związany z rozbudową przedsiębiorstwa poprzez dokonywanie fuzji, przejęć oraz kooperacji z innymi podmiotami gospodarczymi – rozwój ten w dużej mierze obejmuje inwestycje finansowe dotyczące zakupu papierów wartościowych, emitowanych przez inne firmy (schemat 1.6).

Wybór metody rozwoju w dużej mierze jest uzależniony od jego możliwości, branży, w której działa, wiedzy i zdolności kadry menedżerskiej. Wyniki badań empirycznych wskazują, że do najczęściej stosowanych metod rozwoju należą inwestycje twarde, zmiany technologii, inwestycje przy współdziałaniu partnerów biznesowych, połączenia i fuzje z innymi firmami, wykup udziałów w innych spółkach oraz współpraca na podstawie licencji i franszyzy (Skowronek-Mielczarek, 2013: 50).

Schemat 1.6. Podstawowe metody rozwoju przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Romanowska, 2009: 154; Griffin, 2010: 245.

1.5. Studia przypadków

1.5.1. Strategia rozwoju Grupy Kapitałowej CD Projekt

Historia firmy CD Projekt sięga 1994 r. – w początkowym okresie działalności zajmowała się ona sprzedażą i dystrybucją gier. W 1996 r. spółka rozpoczęła tworzenie pierwszych lokalizacji gier. CD Projekt SA jest notowana na Giełdzie Papierów Wartościowych (GPW) w Warszawie w indeksie WIG20 (od 2010 r.). Spółka zajmuje się produkcją gier oraz dostarczaniem rozrywki klientom na całym świecie (www.notowania.pb.pl, dostęp: 31.07.2019).

Obecnie przedsiębiorstwo realizuje *Strategię Grupy Kapitałowej CD Projekt na lata 2016–2021*. W sporządzonym dokumencie podkreślono dwa główne filary rozwoju Grupy, czyli produkcję gier w studiu CD Projekt RED i globalną cyfrową dystrybucję, prowadzoną przez serwis GOG.com oraz platformę GOG Galaxy (www.cdprojekt.com/pl/wp-content/uploads-pl/2016/04/strategia-pl-v2.pdf, dostęp: 31.07.2019).

Misją CD Projekt RED jest „tworzenie rewolucyjnych gier fabularnych, trafiających do serc ludzi na całym świecie”. Podstawowy cel studia stanowi „bycie w najlepszej trójce uznanych producentów gier wideo na świecie. Wprowadzenie naszych marek do czołówki światowej popkultury”.

Misję serwisu GOG.com precyzuje zdanie: „Łączymy pasję do gier i szacunek dla graczy, dostarczając najlepsze tytuły wsparte usługami online”. Podstawowym celem serwisu jest „zbudowanie katalogu nowych tytułów AAA w pełni

wspieranych przez GOG Galaxy. Stworzenie z GOG Galaxy centrum technologicznego, łączącego gry produkowane przez CD Projekt RED ze społecznością graczy, a także graczy między sobą”.

Przedsiębiorstwo od początku swojego istnienia przestrzega podstawowych zasad, takich jak: traktowanie pracowników oraz kontrahentów w sposób należyty i godny, tworzenie produktów jak najlepszych jakościowo, rozwijanie autorskich technologii, selekcjonowanie i wybór najlepszych tytułów do serwisu. Podstawą funkcjonowania przedsiębiorstwa jest niezależność, zarówno w kwestiach finansowych, jak i bezpośrednio związanych z produkcją i dystrybucją gier, po to, by stworzyć możliwie jak najbardziej przyjazny dla graczy ekosystem.

Rozwój grupy jej właściciele uzależniają od dopasowania planu biznesowego do wizji kreatywnej firmy. Przedsiębiorstwo realizuje wysokiej jakości przedsięwzięcia o światowym zasięgu. Podstawowym atutem jest kreatywność zespołu, umiejętność wykorzystania unikalnych zasobów i koncentracja działań na kluczowych projektach. Filar rozwoju organizacji stanowi synergia pomiędzy produkcją a cyfrową dystrybucją gier, a więc pomiędzy CD Projekt RED a serwisem GOG.com.

Grupa podaje do publicznej wiadomości jedynie wybrane elementy strategicznej agendy (ze względu na ochronę konkurencyjności). W latach 2016–2021 podstawowe cele studia CD Projekt RED skupiają się na premierze gry Cyberpunk 2077, premierze kolejnej gry RPG kategorii AAA, dalszym rozszerzaniu marek na obszarach innych produktów i mediów, podwojeniu zespołu pracowników, wsparciu dla sprzedaży oraz rozbudowie lokalnych przedstawicielstw w wybranych terytoriach. Z kolei celem serwisu GOG.com w analogicznym okresie jest rozbudowa oferty gier premierowych, stworzonych poza firmą CD Projekt, wspieranie technologiczne nowych gier, dostarczanie rozwiązań z obszaru usług online oraz uruchomienie nowych wersji językowych serwisu GOG.com Galaxy (www.cdprojekt.com, dostęp: 31.07.2019).

1.5.2. Strategia rozwoju spółki Asseco Poland SA

Spółka Asseco Poland SA jest przedsiębiorstwem informatycznym z siedzibą w Rzeszowie. Utworzona została w 1989 r., a swój debiut giełdowy odnotowała w 1993 r. W 2004 r. Grupa Asseco rozpoczęła międzynarodową ekspansję, obecnie działa w ponad pięćdziesięciu krajach na całym świecie, prowadząc działalność w trzech segmentach: Asseco Poland, Asseco International oraz Formula Systems (www.inwestor.asseco.com/o-asseco/grupa-kapitalowa/, dostęp: 31.07.2019).

Podstawowym celem strategii rozwoju firmy jest budowa kompetencji eksperckich i rozwój produktów. Skupia się ona na budowaniu wartości dla wszystkich interesariuszy w długim okresie, zdywersyfikowanych pomiędzy trzema podstawowymi sektorami działalności: (1) bankowością i finansami, (2) sektorem przedsiębiorstw i (3) administracją publiczną. Rozwój spółki opiera się na dwóch

filarach (www.inwestor.asseco.com/files/investor/uploads/Sprawozdanie_Asseco_Poland_SA_na_temat_danych_niefinansowych_za_2018_rok.pdf, dostęp: 31.07.2019):

- 1) wykorzystaniu własnego oprogramowania i usług;
- 2) zwiększaniu skali działalności przez akwizycję.

Misją grupy jest „stworzenie wiarygodnej i rentownej globalnej firmy informatycznej, dostarczającej wysokiej jakości oprogramowanie i usługi”. Strategia opiera się na (www.inwestor.asseco.com/o-asseco/strategia/, dostęp: 31.07.2019):

- rozwoju organicznym, wykorzystującym sektorowe kompetencje biznesowe wsparte kompetencjami technologicznymi; podstawą rozwoju są dobre relacje z kontrahentami; spółka kieruje kompleksową ofertę do szerokiego grona odbiorców;
- rozwoju przez akwizycję; firma posiada duże doświadczenie w nabywaniu spółek, które pozwalają zwiększać kompetencje w sektorze i ułatwiają wchodzenie na nowe rynki.

1.5.3. Strategia rozwoju spółki LPP SA

LPP SA jest polskim producentem odzieży. Przedsiębiorstwo to powstało w 1991 r., obecnie należy do najdynamiczniej rozwijających się firm branży odzieżowej w Europie Środkowo-Wschodniej. Jest notowane na GPW w Warszawie od 2001 r. Grupa zarządza takimi markami modowymi jak: Reserved, Cropp, House, Mohito i Sinsay.

Wizja, misja oraz wartości mają kluczowe znaczenie dla celów prowadzonej działalności gospodarczej. Misja grupy została określona jako pomaganie „naszym klientom w wyrażaniu emocji i spełnianiu marzeń poprzez ich wygląd”, zaś wizja jako pasja, która „napędza nasze działanie, sprawiając, że stajemy się najlepszą firmą odzieżową na świecie”. Wskazywane wartości to (www.lppsa.com/o-nas/misja-wizja-wartosci, dostęp: 31.07.2019):

- „F” (*fire-fulled*) – „Rozpala nas wewnętrzny ogień”; pasją LPP jest prowadzony biznes;
- „A” (*ambition driver*) – „Ambicja napędza nas w działaniu”;
- „S” (*socially-responsible*) – „Jesteśmy odpowiedzialni za to, co robimy”;
- „T” (*team-oriented*) – „Jako zespół jesteśmy największą siłą”.

Celem organizacji jest stworzenie marki rozpoznawalnej na świecie, o globalnym zasięgu. Strategia rozwoju przedsiębiorstwa (www.lppsa.com/o-nas/strategia, dostęp: 31.07.2019) od lat opiera się na:

- rozwoju wszystkich posiadanych marek odzieżowych;
- rozbudowie stacjonarnej sieci rozwojowej oraz ekspansji na nowe rynki zbytu;
- tworzeniu nowych sklepów internetowych i zwiększeniu ich dostępności na nowych zagranicznych rynkach.

Na sprzedaż produktów, zgodnie z przyjętą strategią firmy, mają wpływ nowe technologie. Kluczowym aspektem jej rozwoju jest sprzedaż za pośrednictwem Internetu. W 2017 r. przychody grupy ze sprzedaży wyniosły 7 mld zł, a zgodnie z określonymi celami do 2020 r. miały się zwiększyć o więcej niż połowę. Podstawowymi kwestiami z punktu widzenia realizacji celów strategii są (www.businessinsider.com.pl/finanse/handel/strategia-wlasciciela-reserved-do-2021-roku/2402vfl, dostęp: 31.07.2019):

- wdrażanie nowych technologii, począwszy od wykorzystania nowych metod i technik produkcji, po dystrybucję, sprzedaż i obsługę posprzedażową odbiorców;
- inwestowanie w salony stacjonarne oraz ekspansja na zagraniczne rynki zbytu;
- zachowanie rodzinnych wartości spółki.

Jednym z najważniejszych aspektów funkcjonowania grupy LPP są nowe inwestycje w rozwój. Uzyskane w ten sposób środki przedsiębiorstwo w znacznej części przeznaczają na cele inwestycyjne (przez dwadzieścia lat spółka nie wypłacała dywidendy). W 2020 r. firma ma zwiększyć udział sprzedaży w Internecie do 20%, zaś nakłady inwestycyjne na sieć salonów wyniosą do 2021 r. 1,5 mld zł, a do 2025 r. 3,5 mld zł (www.businessinsider.com.pl/finanse/handel/strategia-wlasciciela-reserved-do-2021-roku/2402vfl, dostęp: 31.07.2019).

1.6. Pytania problemowe

1. Jakie są obszary wspólne wzrostu i rozwoju przedsiębiorstw?
2. Które czynniki rozwoju wydają się kluczowe z punktu widzenia oceny konkurencyjności współczesnych przedsiębiorstw?
3. Czy ocena sytuacji finansowo-majątkowej ma wpływ na określenie etapu rozwoju przedsiębiorstwa?
4. Jakie są determinanty wyboru efektywnej strategii rozwoju przedsiębiorstwa?
5. Co decyduje o wyborze metody rozwoju organizacji?

Rozdział 2

Istota zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw

2.1. Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw – wybrane problemy

W ostatnich latach zyskuje znaczenie koncepcja zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw, co jest związane z przemianami społeczno-gospodarczymi oraz wzrostem świadomości ekologicznej w społeczeństwie. Kluczową kwestią staje się zrozumienie negatywnego wpływu działalności gospodarczej na zasoby przyrody oraz związane z nimi zmiany klimatu. Współczesne organizacje, chcąc utrzymać swoją pozycję konkurencyjną na rynku, są niejako zobligowane nie tylko do podejmowania działań ukierunkowanych na poprawę sytuacji finansowo-majątkowej, lecz także uwzględniających problemy społeczne i związane z ochroną środowiska naturalnego.

Termin „zrównoważony rozwój” został wprowadzony przez Hansa Carla von Carlowitza w XIX wieku i odnosił się do gospodarki leśnej – obecnie wyznacza kanony funkcjonowania współczesnego świata. Szczególną popularność zyskał w latach 90. XX wieku, kiedy podjęto kroki zmierzające do ratowania planety (Pawłowski, 2011: 333).

Najbardziej rozpowszechniona definicja pochodzi z raportu „Nasza wspólna przyszłość” („Our Common Future”), opracowanego przez Komisję Brundtland w 1987 r., w którym określono zrównoważony rozwój jako pozwalający realizować obecne potrzeby, równocześnie „nie zagrażając możliwościom zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń”. Z kolei Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) definiuje rozwój Ziemi jako

[...] rozwój, który zaspokaja podstawowe potrzeby wszystkich ludzi oraz zachowuje, chroni i przywraca zdrowie i integralność ekosystemu Ziemi, bez zagrożenia możliwości zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń i bez przekraczania długookresowych granic pojemności ekosystemu Ziemi (Stappen, 2006: 9).

W polskim porządku prawnym zasada zrównoważonego rozwoju została zapisana w art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, definicja zaś znajduje się w ustawie *Prawo ochrony środowiska*. Zgodnie z nią, zrównoważony rozwój to:

[...] rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń¹.

Ze względu na szeroki zakres tematyczny pojęcie zrównoważonego rozwoju może być różnorodnie definiowane. Konceptualizacja terminu zależy od podejścia badacza, obszaru i zakresu prowadzonych analiz. Ze względu na wielość determinant, wpływających na zrównoważony rozwój, można wyróżnić trzy główne obszary, na których należy skoncentrować badania (Skrobacki, 2011: 299):

- 1) ochrona środowiska i zasobów przyrody;
- 2) wzrost gospodarczy i sprawiedliwy podział korzyści powstałych w jego wyniku;
- 3) rozwój społeczny, w tym walka z ubóstwem, poprawa ochrony zdrowia, dostęp do edukacji.

Zrównoważony rozwój jest nowym podejściem do spraw związanych z ochroną środowiska naturalnego oraz ogólnych mechanizmów rozwoju, a także do relacji między nimi. Stanowi odpowiedź na potrzebę nowego podejścia do wykorzystania zasobów przyrody. Powinny go charakteryzować takie cechy rozwojowe (Tapio, 2007, za: Skala-Późniak, 2010: 101–113) jak:

- immaterializacja – jakościowy charakter rozwoju, wzrost znaczenia sektora usług;
- dematerializacja – zerwanie związku między zanieczyszczeniem środowiska i produkcją wyrobów;
- dekarbonizacja – rozdzielenie relacji między wzrostem gospodarczym a wzrostem emisji dwutlenku węgla;
- *decoupling* (oddzielenie) wzrostu gospodarczego od transportu, zyskującego coraz większe znaczenie.

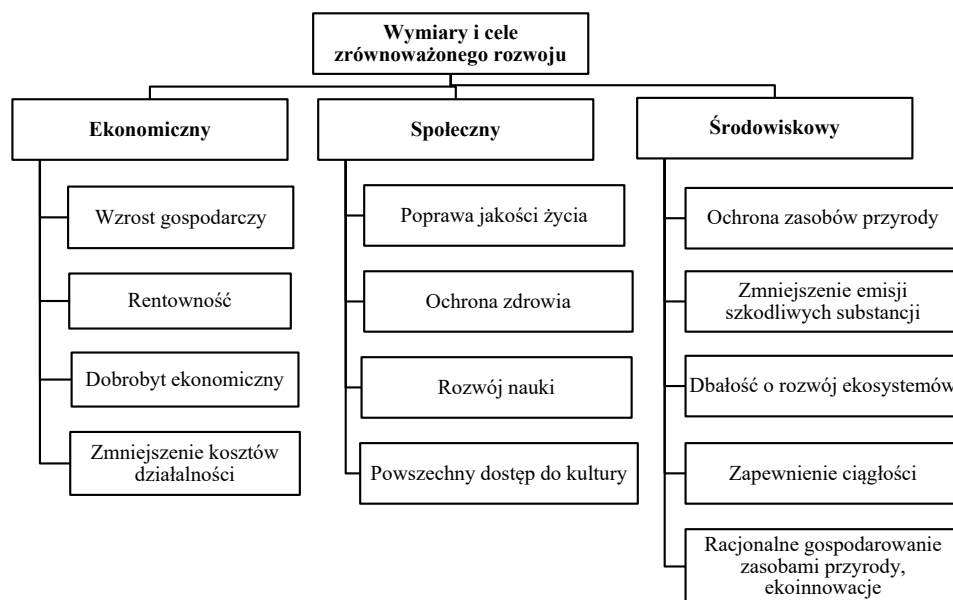
Zrównoważony rozwój w odniesieniu do nauk ekonomicznych może być rozumiany jako

[...] maksymalizacja korzyści netto z rozwoju ekonomicznego, chroniąc jednocześnie oraz zapewniając odtwarzanie się użyteczności i jakości zasobów naturalnych w okresie długim. Rozwój gospodarczy musi wówczas oznaczać nie tylko wzrost dochodów *per capita*, ale także poprawę innych elementów dobrobytu społecznego. Musi obejmować również niezbędne zmiany strukturalne w gospodarce, jak i w całym społeczeństwie (Pearce, Turner, 1990: 10).

1 <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20010620627/U/D20010627Lj.pdf>, s. 14.

W syntetyczny sposób można określić zrównoważony rozwój jako proces ukierunkowanych zmian (Lele, 1991: 608–610). Jest on programem tak zmieniającym procesy gospodarcze, aby zapewnić jakość życia przy jednoczesnej ochronie ekosystemów i społeczeństwa (Van der-Merwe, 1999). Może być również rozumiany jako

[...] dążenie do poprawy jakości życia przy zachowaniu równości społecznej, bioróżnorodności i bogactwa zasobów naturalnych. Rzecz w tym, aby dążąc do dobrego życia nie zniszczyć przyrody, od której uzależnione jest życie na Ziemi, nie wyczerpać wszystkich zasobów naturalnych, w następstwie czego nie zostanie ich dla ludzi, którzy będą tu żyli w przyszłości, ani też dążąc do poprawy jakości własnego życia nie skazywać na biedę innych (Gerwin, 2008: 21).

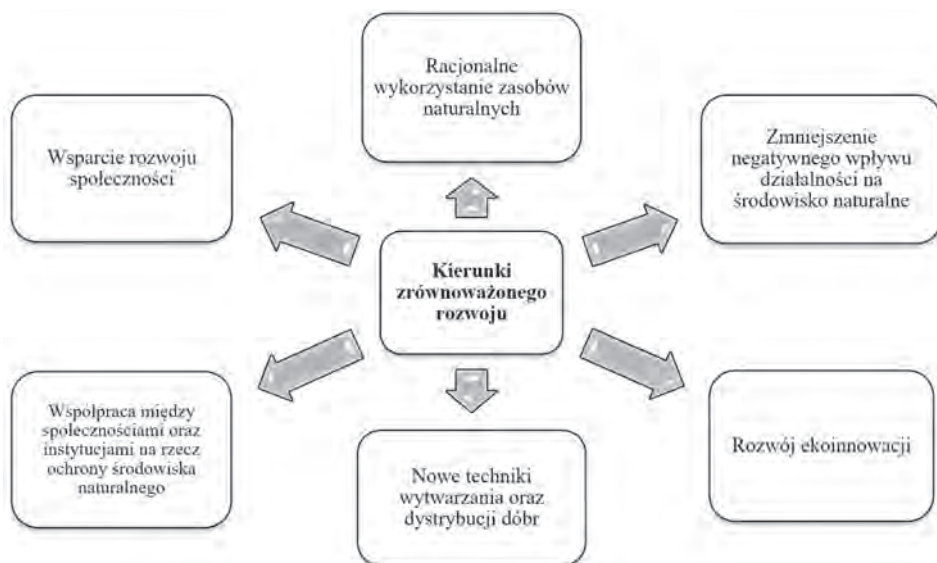
Schemat 2.1. Wymiary i cele zrównoważonego rozwoju

Źródło: opracowanie własne na podstawie Majerska-Pałubicka, 2016: 117.

Zrównoważony rozwój jest modelem, w którym systemy społeczne, ekonomiczne i środowiskowe są ze sobą zharmonizowane (Kryk, 2003). Jego cel stanowi użytkowanie i wpływanie na zasoby przyrody oraz taka organizacja życia społecznego, która prowadzi do zachowania wysokiej jakości życia (Borys, 2005). Koncepcja „obejmuje wszystkich i wszystko – dotyczy wielu aspektów działalności człowieka i jego relacji z otoczeniem, a jej realizacja wymaga współdziałania ludzi i instytucji reprezentujących odmienne profesje, punkty wyjściowe i wizje przyszłości” (Majewski, 2008: 11). Zrównoważony rozwój ma za zadanie ochronę środowiska naturalnego i jest nową ścieżką rozwoju, która ma zapewnić długoterminowy zrównoważony rozwój ludzkości

(Sterling, 2010). Oznacza rozwój społeczno-ekonomiczny, współgrający z ochroną środowiska naturalnego, którego celem jest spełnienie oczekiwań społecznych w zakresie zaspokajania potrzeb oraz samorealizacji (Kiełczewski, 2010). Definicje wskazują również konieczność zapewnienia jakości życia obecnego i przyszłych pokoleń poprzez zachowanie odpowiednich relacji między kapitałem ekonomicznym, społecznym i środowiskowym (Piontek, 2010) (schemat 2.1).

Zrównoważony rozwój niesie za sobą konieczność wykorzystania zasobów naturalnych w sposób racjonalny, zgodny ze standardami i zasadami ochrony środowiska naturalnego. Koncepcja wymaga rozwoju innowacji, w tym innowacji środowiskowych, technologii informatycznych, nowych technik wytwarzania wyrobów, współpracy pomiędzy społecznościami, instytucjami, organizacjami oraz ekosystemami (Vare, Scott, 2007; Marin i in., 2012; Duran i in., 2015) (schemat 2.2).

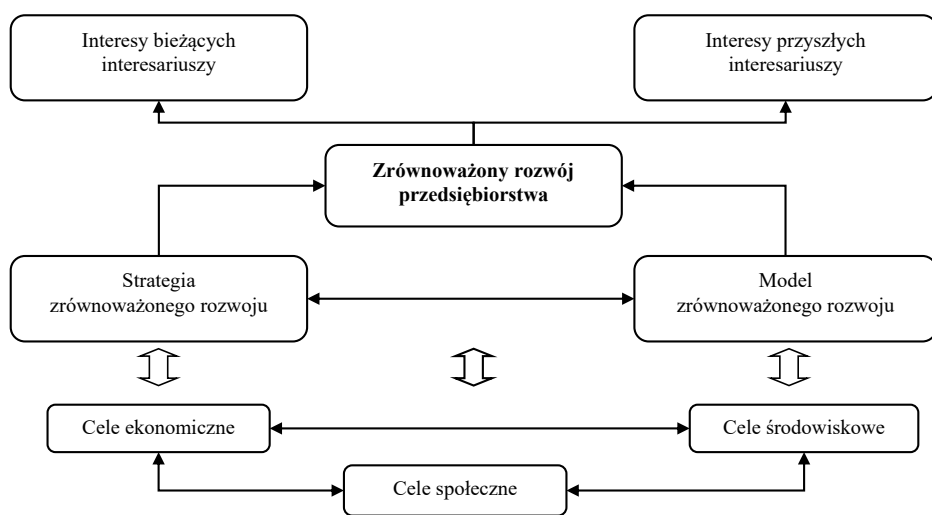

Schemat 2.2. Kierunki realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju

Źródło: opracowanie własne na podstawie Vare, Scott, 2007; Marin i in., 2012; Duran i in., 2015.

Ze względu na wielowymiarowość zrównoważony rozwój stanowi przedmiot badań wielu dyscyplin naukowych: ekonomii, prawa, politologii, ochrony środowiska naturalnego, stosunków międzynarodowych. Może być rozpatrywany w skali makroekonomicznej, gdzie analizie poddawane są państwa, gospodarki, instytucje i organizacje międzynarodowe oraz wspólnoty ponadnarodowe. Na poziomie mikroekonomicznym w znacznej mierze odnosi się do funkcjonowania przedsiębiorstw.

Zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa utożsamiać można z „przyjęciem strategii biznesowych i podjęciem działań, które dziś zaspokajają potrzeby przedsiębiorstwa i jego interesariuszy, jednocześnie chroniąc, utrzymując i zwiększając zasoby ludzkie i naturalne, które będą potrzebne w przyszłości” (International Institute for Sustainable Development, 1992: 49). Opiera się on na trzech filarach: ekonomicznym, społecznym i środowiskowym, powoduje konieczność wdrażania innowacji oraz nowoczesnych technologii (Hilson, Murcka, 2000), a także oznacza, że przedsiębiorstwo znajduje się na ścieżce do zrównoważonego rozwoju (Dvořáková, Zborková, 2013). Zdaniem wielu badaczy, praktyczne wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju pozwala uzyskać przewagę konkurencyjną i zwiększenie udziału w rynku (Liu Liang, 2000; Grabara, Bajdro, Mihaescu, 2015).

Schemat 2.3. Zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Grudzewski i in., 2010: 303.

Zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa jest koncepcją uwzględniającą interesy bieżących i przyszłych interesariuszy przedsiębiorstwa (Grudzewski i in., 2010: 303). Kluczem do pomyślnej realizacji jego założeń jest kompleksowe podejście do kwestii społecznych, środowiskowych i ekonomicznych (Trojanowski, 2015: 244). Zarządzający podmiotami gospodarczymi powinni podejmować decyzje umożliwiające osiągnięcie celów operacyjnych bez naruszania zdolności organizacji do generowania zysków w długim okresie (Witek-Crabb, 2005: 564).

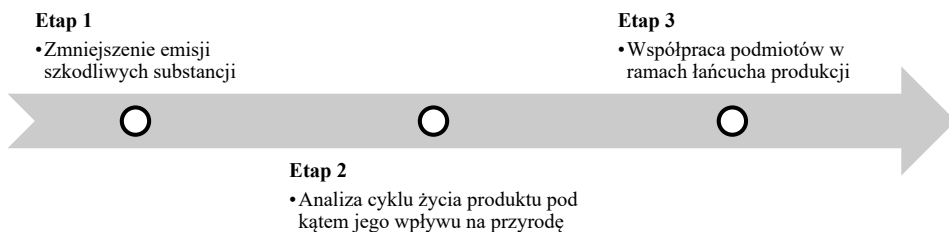
Przedsiębiorstwa podążające ścieżką zrównoważonego rozwoju muszą zdać sobie sprawę z czekających je wyzwań i potencjalnych korzyści, które wiążą się z ekologizacją działalności. Konieczne jest, aby przedsiębiorstwa były otwarte na nowości organizacyjne i technologiczne, skłonne do przyjęcia nowych ekologicznych modeli biznesowych oraz związanej z nimi ryzyka (Schaper, 2010: 1–2).

Realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju powinna być rozpatrywana w sposób całościowy – wymaga ona myślenia nie tylko w kategoriach kosztów cyklu życia, pojedynczych procesów, lecz także wykonywanych czynności (Penfiled, 2007: 20). Przedsiębiorstwa w różny sposób podchodzą do kwestii związanych z ochroną środowiska naturalnego. Uwzględnianie przyrody w działaniach gospodarczych jest determinowane przez szereg kwestii, które mogą wynikać, z jednej strony, ze świadomości zarządzających, z drugiej zaś – mogą być rezultatem obowiązujących przepisów, dotyczących ochrony zasobów przyrody.

Podmioty gospodarcze, wdrażające idee zrównoważonego rozwoju, w praktyce bardzo często zmieniają swoje podejście do ochrony przyrody. W literaturze przedmiotu istnieją różne klasyfikacje zmian nastawienia organizacji do kwestii środowiskowych.

Wyodrębniając trzy fazy zmian, można wyróżnić następujące etapy (Hart, 1995: 986–1014):

- 1) zmniejszenie emisji szkodliwych substancji do powietrza, gleby i wody;
- 2) analizę cyklu życia produktu pod kątem jego wpływu na przyrodę;
- 3) współpracę i włączenie wszystkich podmiotów w ramach łańcucha produkcji (schemat 2.4).

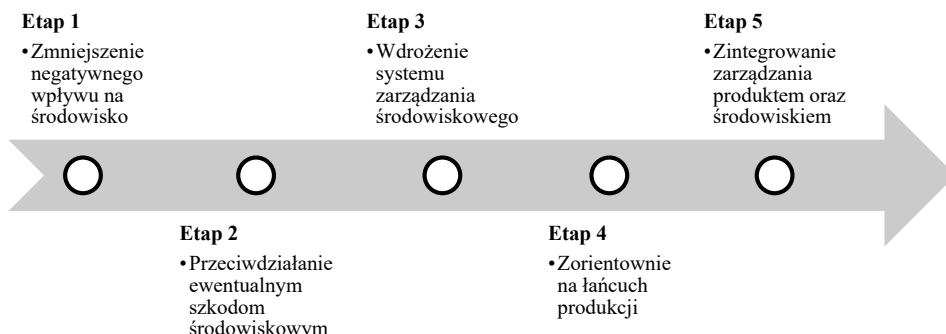
Schemat 2.4. Etapy postrzegania środowiska przez przedsiębiorstwa wg Harta

Źródło: opracowanie własne na podstawie Hart, 1995: 986.

Bardziej szczegółowa klasyfikacja uwzględnia pięć etapów (Klinkers, van der Kooy, Wijnen, 1999: 91–108):

- 1) zmniejszenie negatywnego wpływu działalności na środowisko naturalne;
- 2) przeciwdziałanie problemom środowiskowym (orientacja na procesy);
- 3) zorientowanie na system – przedsiębiorstwa posiadają odpowiedni system zarządzania, a procesy i produkty są kontrolowane ze względu na ich wpływ środowiskowy;
- 4) zorientowanie na łańcuch produkcji – przeniesienie działań ekologicznych z jednego podmiotu gospodarczego na cały łańcuch produkcji;
- 5) zintegrowanie zarządzania produktem i środowiskiem, odpowiedzialność wobec społeczeństwa oraz chęć zaspokojenia jego potrzeb.

Realizacja zrównoważonego rozwoju przez podmioty gospodarcze wymaga postępowego podejścia do zarządzania, w którego centrum leży ochrona środowiska naturalnego i wiąże się z nowym systemem wartości. Niewątpliwie ważną rolę

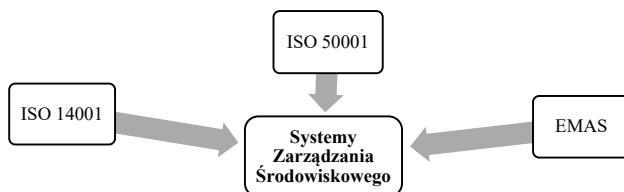

Schemat 2.5. Etapy postrzegania środowiska przez przedsiębiorstwa wg Klinkersa, van der Kooya i Wijnena

Źródło: opracowanie własne na podstawie Klinkers, van der Kooy, Wijnen, 1999: 91.

w praktycznej realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju odgrywa system zarządzania środowiskowego, łączący ochronę przyrody z procesami gospodarczymi (Zuzek, Mickiewicz, 2014: 200). Do podstawowych tworzących go elementów można zaliczyć (Kafel, 2018: 98):

- ISO 14001, którego podstawowym zadaniem jest zachowanie równowagi między gospodarką, społeczeństwem a środowiskiem;
- ISO 50001, służący poprawie wyniku energetycznego;
- EMAS, ukierunkowany na wsparcie efektów działalności środowiskowej w podmiocie gospodarczym poprzez wdrożenie systemu zarządzania środowiskowego, ocenę efektywności systemów oraz dostarczanie informacji o rezultatach ekologicznych (schemat 2.6).

Schemat 2.6. Podstawowe systemy zarządzania środowiskowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Kafel, 2018: 98.

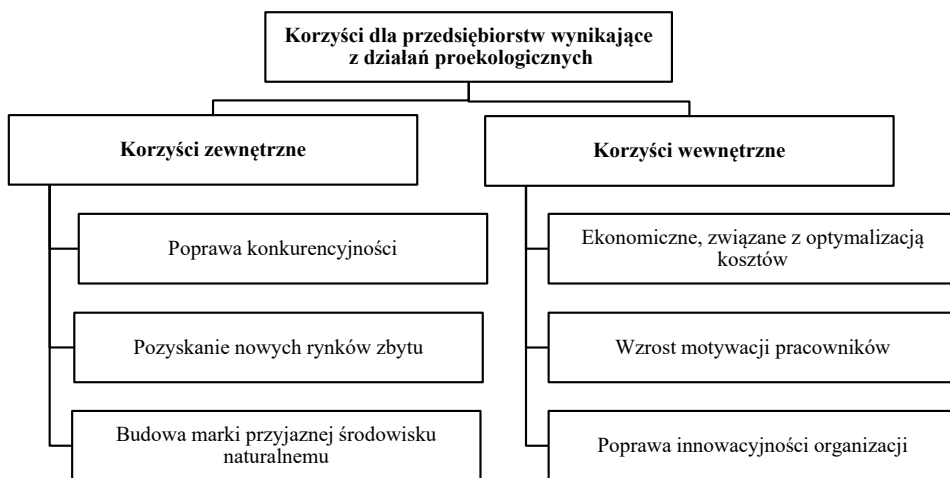
Celem wdrażania systemów zarządzania środowiskowego jest poprawa efektywności ekologicznej przedsiębiorstwa. Odbywa się to dzięki racjonalizacji zużycia zasobów, w tym energii, wody, surowców oraz zmniejszeniu emisji szkodliwych substancji i odpadów (Mazur-Wierzbicka, 2007: 30–36).

Rozwój zrównoważony bardzo często utożsamia się z ekorozwojem, co w znacznej mierze jest warunkowane różnicami w przekładzie terminu angielskiego na język polski („rozwój samopodtrzymujący się”, „ekorozwój”, „zrównoważony rozwój”). Wydaje się, że stosowanie tych wariantów zamiennie jest zbyt dużym

uproszczeniem. Ekorozwój ma węższy zakres niż zrównoważony rozwój. Może być definiowany jako „prowadzenie wszelkiej działalności gospodarczej w harmonii z przyrodą, tak, aby nie spowodować w przyrodzie nieodwracalnych zmian, lub jako gospodarowanie dopuszczane ekologicznie, pożądane społecznie i uzasadnione ekonomicznie” (Hopfer, 1992: 45).

Ekorozwój dotyczy problemów *stricte* związanych z ochroną środowiska naturalnego, a z punktu widzenia przedsiębiorstwa wymaga podejmowania takich działań, jak oszczędna produkcja, recykling odpadów, ograniczenie zużycia zasobów naturalnych, wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii, analiza działań pod kątem wpływu na środowisko naturalne – obecnie i w przyszłości, redukcja emisji szkodliwych substancji. Natomiast rozwój zrównoważony (poza kwestiami ekologicznymi) w centrum stawia kwestie społeczne i ekonomiczne. Wszystkie te obszary są dla rozwoju organizacji równie ważne (Sekuła, 2002: 49).

Realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju przez przedsiębiorstwa jest związana z pojawieniem się licznych korzyści, które można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne (Mazur-Wierzbicka, 2007: 30–36) (schemat 2.7).

Schemat 2.7. Korzyści dla przedsiębiorstw wynikające z działań proekologicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Mazur-Wierzbicka, 2007: 30–36.

W literaturze przedmiotu wyodrębniono bariery ograniczające wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju przez przedsiębiorstwa (można je odnieść do utrudnień we wdrażaniu ekoinnowacji) (Ryszko, 2014: 129–130). Są to:

- bariery prawne, w tym niejasne i mało przejrzyste przepisy;
- bariery ekonomiczne, związane z niedostatecznym dostępem do zewnętrznych źródeł finansowania;
- bariery popytowe, wynikające ze stosunkowo niepewnego popytu na produkty ekologiczne;

- bariery technologiczne, czyli niedostateczny potencjał technologiczny, niski poziom ekoinnowacyjności;
- bariery sfery badawczo-rozwojowej, warunkowane przez niski poziom współpracy z jednostkami naukowymi, niewielki udział innowacji otwartych;
- bariery kadrowe, wynikające z braku doświadczonych pracowników, niskiego poziomu świadomości ekologicznej, nieodpowiednich metod motywacji personelu;
- bariery współpracy, dotyczące w znacznej mierze kooperacji z kontrahentami.

Do podstawowych motywów podejmowania działań proekologicznych należy zaliczyć (Baran, 2011):

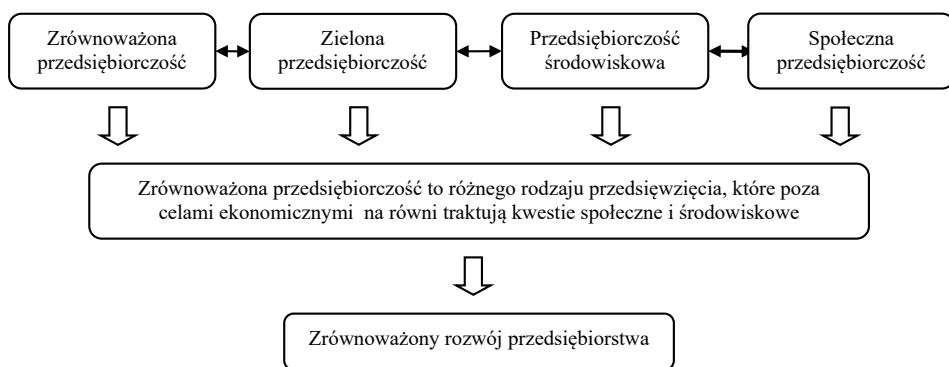
- utożsamienie przedsiębiorcy z koniecznością realizacji celów ekologicznych;
- uzyskanie indywidualnych korzyści z wdrażania ekologicznych rozwiązań, zarówno tych materialnych, jak i niematerialnych;
- racjonalność instrumentalną i koherencyjną, korzyści z dobrych relacji ze społeczeństwem i uwzględnianie kwestii ochrony środowiska naturalnego, będące wynikiem rachunku ekonomicznego;
- rolę inicjatyw zewnętrznych w inicjowaniu działań na rzecz społeczeństwa i środowiska naturalnego, w tym systemu i uregulowań prawnych dotyczących norm ochrony przyrody;
- model rozwoju wzajemnej odpowiedzialności, w którym przedsiębiorstwa są elementem większej całości społecznej.

Podejmowanie działań o charakterze bardziej zrównoważonym środowiskowo i społecznie zyskuje w ostatnich latach coraz większe znaczenie. Jest to, z jednej strony, podyktowane koniecznością efektywnego zarządzania kosztami, z drugiej zaś wiąże się z rosnącym zapotrzebowaniem ze strony klientów na produkty ekologiczne. Niewątpliwie ma tu znaczenie wzrost wrażliwości społecznej. Podejmowanie działań, mających na celu poprawę warunków pracy, zmniejszanie negatywnego wpływu działalności na lokalne społeczności czy ochronę zasobów przyrody w istotnym stopniu przyczynia się do budowania marki i wizerunku przedsiębiorstwa społecznie i środowiskowo odpowiedzialnego. Z kolei taka postawa nie tylko może przyczynić się do przetrwania przedsiębiorstwa w konkurencyjnym otoczeniu rynkowym, lecz także może prowadzić do poprawy jego sytuacji finansowo-majątkowej.

2.2. Zrównoważona przedsiębiorczość

Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw nie byłby możliwy bez zrównoważonej przedsiębiorczości, która jest kluczowa z punktu widzenia wdrażania zasad i celów triady celów – ekonomicznego, społecznego i środowiskowego. Obok

terminu „zrównoważona przedsiębiorczość” funkcjonują również takie pojęcia, jak „zielona przedsiębiorczość”, „przedsiębiorczość środowiskowa” i „społeczna przedsiębiorczość” (Urbaniec, 2018: 34) (schemat 2.8). Dwa pierwsze odnoszą się w dużej mierze do podejmowania aktywnych działań na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Z kolei społeczna przedsiębiorczość, która również może być różnorodnie definiowana, uwzględnia przede wszystkim społeczne aspekty prowadzenia działalności gospodarczej. Mianem tym określa się również „szczególny rodzaj przedsiębiorczości jako takiej. Jej znaną cechą jest to, że nieświadomy wpływ, jaki przedsiębiorczość wywiera na społeczeństwo, ta realizuje w sposób zamierzony. Intencjonalność ta sprawia, że decyzje te powinny cechować się większą racjonalnością, a więc i efektywnością zarazem” (Lech, 2010: 32).

Schemat 2.8. Zrównoważona przedsiębiorczość a zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Urbaniec, 2018: 34.

Zrównoważona przedsiębiorczość jest warunkiem koniecznym z punktu widzenia rozwoju współczesnych organizacji, ponadto stanowi niezwykle istotny, nowy rodzaj możliwości biznesowych, uwzględniających potrzeby nie tylko bieżące, lecz także przyszłych pokoleń (Hockerts, Wüstenhagen, 2010: 481–483).

Zrównoważona przedsiębiorczość to różnego rodzaju przedsięwzięcia, które – poza celami ekonomicznymi – na równi traktują kwestie społeczne i środowiskowe. Stanowi ona swoiste zobowiązanie przedsiębiorstw do podejmowania działań ukierunkowanych na rozwój gospodarczy, przy jednoczesnej trosce o pracowników i ich rodziny, o lokalne i globalne społeczności oraz o przyszłe pokolenia (Crals, Vereeck, 2005: 2). Może być określana jako „proces odkrywania, oceny i wykorzystania szans gospodarczych, które występują w przypadku niedoskonałości rynku, umniejszających zrównoważony rozwój, wraz z tymi, które są istotne dla środowiska” (Dean, McMullen, 2007: 58). Jej cechą istotną jest „innowacyjna, rynkowo ukierunkowana i motywowana osobowością przedsiębiorcy forma tworzenia wartości ekonomicznej i społecznej poprzez

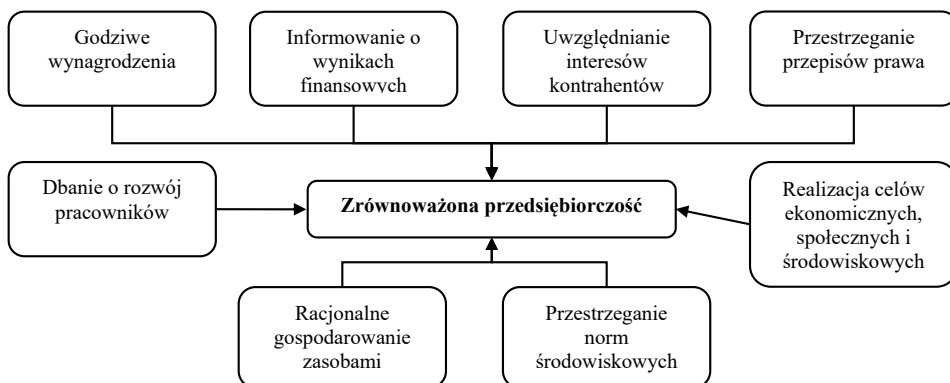
przełamywanie rynków korzystnych dla środowiska lub korzystnych dla społeczeństwa lub innowacji instytucjonalnych” (Schaltegger, Wagner, 2011: 226). Zrównoważona przedsiębiorczość to „rozpoznanie, rozwój i wykorzystywanie możliwości przez jednostki w celu stworzenia przyszłych produktów i usług, korzystnych pod względem ekonomicznym, społecznym i ekologicznym” (Belz, Binder, 2017: 2).

Niewątpliwie kluczowe znaczenie dla rozwoju zrównoważonej przedsiębiorczości ma świadomość ekologiczna, której poziom zależy od wiedzy ekologicznej przedsiębiorców. Jest ona jedną z form świadomości społecznej, u której podstaw leżą wiedza, umiejętności, sposób myślenia, rozwój intelektualny i emocjonalny, normy i zasady obowiązujące w społeczeństwie, a także działania podejmowane na rzecz ochrony środowiska naturalnego (Penc, 1995: 105). Elementy tworzące świadomość ekologiczną obejmują takie aspekty, jak poczucie odpowiedzialności za środowisko naturalne, wiedzę o otoczeniu organizacji, przekonanie o wartości i znaczeniu zasobów przyrody dla rozwoju człowieka oraz poglądy i opinie na temat zrównoważonego rozwoju. Świadomość dotycząca zagadnień związanych z ochroną środowiska naturalnego ma istotne znaczenie dla ładu i bezpieczeństwa przyszłości, umożliwia podejmowanie spójnych, kompleksowych i efektywnych działań przedsiębiorstw w ramach koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Przedsiębiorczość zrównoważona łączy się z podejmowaniem inicjatyw na rzecz ochrony przyrody, które mają na celu zachowanie, a nawet poprawę jego stanu, co z kolei przyczyni się do wzrostu dobrobytu społecznego. Jest to możliwe tylko dzięki działalności uwzględniającej założenia idei zrównoważonego rozwoju (Wielewska, 2016: 199–202).

Zrównoważona przedsiębiorczość wymaga uwzględniania w działaniach biznesowych (Oczyp, 2016: 13–14) takich kwestii jak:

- zapewnienie pracownikom godziwych wynagrodzeń i odpowiedniego systemu motywacyjnego, dbanie o ich rozwój intelektualny;
- rzetelne informowanie o wynikach finansowych organizacji, a także o podejmowanych działaniach na rzecz społeczeństwa i środowiska naturalnego;
- przestrzeganie przepisów prawa w zakresie działalności biznesowej;
- konkurowanie z innymi podmiotami, oparte na przestrzeganiu podstawowych zasad prowadzenia działalności gospodarczej;
- uczciwe postępowanie względem klientów i dostawców;
- podejmowanie działań, mających na celu uwzględnianie interesów wszystkich interesariuszy organizacji;
- analizowanie rentowności i planowanie rozwoju w dłuższej perspektywie czasu;
- racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi;
- przestrzeganie norm i zasad ochrony przyrody (schemat 2.9).

Schemat 2.9. Kluczowe wymiary zrównoważonej przedsiębiorczości

Źródło: opracowanie własne na podstawie Oczyp, 2016: 13–14.

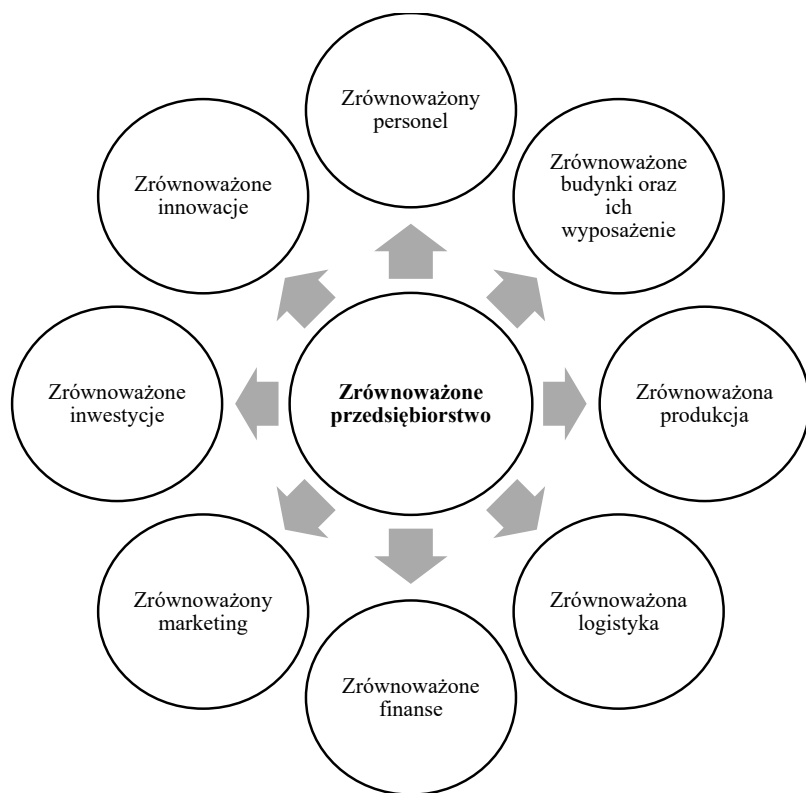
Kolejnym ważnym terminem jest „zrównoważone przedsiębiorstwo”, czyli organizacja, której zasoby, działania oraz wyprodukowane produkty lub świadczone usługi są podporządkowane realizacji idei zrównoważonego rozwoju (Pabian, 2017a: 365). Niesie to za sobą przekształcenia tradycyjnych organizacji w przedsiębiorstwa zrównoważone. Zrównoważone działanie prowadzi do wielu pozytywnych rezultatów, w tym równowagi między zasobami wykorzystywanymi w produkcji a zasobami, które podlegają regeneracji, czystością systemów, utrzymaniem jakości życia, integralności oraz różnorodności systemów społecznych i środowiskowych (Brinkmann, 2016: 1). Zrównoważone przedsiębiorstwo funkcjonuje w oparciu o zasoby przyjazne środowisku naturalnemu, jego pracownicy mają wiedzę na temat zasad zrównoważonego rozwoju oraz ich implementacji w organizacji, charakteryzuje ich wysoki poziom wrażliwości na kwestie społeczne i środowiskowe. Jednym z istotnych elementów jest posiadanie budynków, wzniesionych zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Przekształcenie tradycyjnie działającego przedsiębiorstwa w organizację realizującą cele ekonomiczne, społeczne i środowiskowe odbywa się etapowo i obejmuje następujące fazy (Pabian, 2017b: 13):

- wdrożenie programu edukacyjnego i szkoleniowego w zakresie rozwiązywania problemów ekologicznych i społecznych;
- powołanie zespołu zadaniowego;
- określenie zakresu niezbędnych do wprowadzenia zmian i działań;
- sporządzenie planu wdrażanych zmian;
- przeprowadzenie zmian, kontrola i ewaluacja (schemat 2.10).

Obszary kluczowe dla zrównoważonego rozwoju biznesu to kapitał społeczny, kapitał ludzki, infrastruktura, zasoby naturalne, energia, jakość państwa oraz instytucji. W ramach kapitału społecznego szansami dla rozwoju przedsiębiorstw są transfer wiedzy i pomysłów, rozwój ekologicznych produktów i usług, tworzenie nowych branż, zyskujących znaczenie, niższe koszty funkcjonowania i wzrost poziomu konkurencyjności organizacji. W sferze kapitału ludzkiego najistotniejsze elementy rozwoju

organizacji stanowią nisze rynkowe, nowe rynki zbytu, nowe technologie i rozwiązania technologiczne, niższe koszty funkcjonowania oraz nowe grupy pracowników. W obszarze infrastruktury najważniejsze znaczenie mają wzrost poziomu konkurencyjności, dynamiczny rozwój biznesu, rozwój nowych technologii informatycznych, wysoko wykwalifikowani i elastyczni pracownicy, rozwój kapitału ludzkiego i niższe koszty transportu. W obszarze środowiska naturalnego czynnikami sukcesu są nowe produkty, usługi, nowe rynki, eliminacja marnotrawstwa zasobów, usługi ekosystemów, wzrost konkurencyjności dzięki recyklingowi, ograniczanie opłat środowiskowych oraz obniżenie kosztów dzięki działaniom prewencyjnym. W obszarze energii należy wskazać możliwość kupowania energii po niższych cenach, rozwój firm opartych na wiedzy, a także stabilne warunki prowadzenia działalności gospodarczej dzięki bezpieczeństwu dostaw paliw i energii. W obszarze jakości państwa oraz instytucji szansami dla biznesu są stabilne warunki prowadzenia działalności gospodarczej, efekt synergii dzięki wspólnemu poszukiwaniu rozwiązań, przewidywalność dzięki dającym pozytywne wyniki dialogowi, skrócenie czasu niezbędnego do realizacji spraw formalnych, rozwój partnerstwa publiczno-prawnego oraz rozwój dzięki wspólnym projektom biznesu i władz lokalnych (www.pwc.pl, dostęp: 7.08.2019).

Schemat 2.10. Elementy tworzące zrównoważone przedsiębiorstwo

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pabian, 2017a: 366.

2.3. Raportowanie i pomiar zrównoważonego rozwoju

Fundamentalnymi kwestiami związanymi z realizacją przez przedsiębiorstwa idei zrównoważonego rozwoju są pomiar i raportowanie. W literaturze przedmiotu można znaleźć różnorodne propozycje pomiaru zrównoważonego rozwoju, co łączy się nie tylko z procesami globalizacji, lecz także z coraz większym znaczeniem kwestii środowiskowych. Rolę katalizatora przemian pełni administracja publiczna, która poprzez stosowanie różnego rodzaju narzędzi wpływa na podmioty gospodarcze. Niewątpliwie istotny wpływ na raportowanie zrównoważonego rozwoju ma podejście inwestorów, zainteresowanych wynikami z zakresu społecznej i środowiskowej odpowiedzialności biznesu (ang. *corporate social responsibility* – CSR, *ecological social responsibility* – ECSR) (Kowalczyk, Kowalczyk, 2015: 106–107).

Na poziomie makroekonomicznym do oceny zrównoważonego rozwoju służą wskaźniki zrównoważonego rozwoju (ang. *sustainable development indicators* – SDI), którego zadaniem jest monitorowanie celów strategii zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej. Do wiodących wskaźników oceny we wskazanych obszarach zaliczono (www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/Wskazniki_SDI.pdf, dostęp: 6.08.2019):

- rozwój społeczno-gospodarczy – wskaźnik realny PKB *per capita*;
- zrównoważoną konsumpcję i produkcję, mierzoną wydajnością zasobów;
- włączenie społeczne – wskaźniki: zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym;
- zmiany demograficzne – wskaźnik zatrudnienia pracowników w starszym wieku;
- zdrowie publiczne – średnie trwanie życia i lata zdrowego życia;
- zmianę klimatu i energię – emisja gazów cieplarnianych, zużycie energii ze źródeł odnawialnych;
- transport zorganizowany z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju – zużycie energii w transporcie w stosunku do PKB;
- zasoby naturalne – występowanie pospolitych gatunków ptaków, ochrona ławic ryb;
- globalne partnerstwo – oficjalna pomoc rozwojowa;
- dobre rządy – brak wskaźnika wiodącego.

Wskaźniki zrównoważonego rozwoju można również przedstawić w formie „piramidy”, na której szczycie znajduje się jedenaście wskaźników wiodących, na drugim poziomie – trzydzieści jeden wskaźników, odnoszących się do celów operacyjnych, na poziomie trzecim – osiemdziesiąt cztery wskaźniki, obrazujące działania dopełniające wskaźniki wiodące.

Rozwój społeczny może być mierzony za pomocą wskaźnika HDI (ang. *human development index*), który pozwala oceniać kraje na trzech płaszczyznach:

„długie i zdrowe życie”, „wiedza”, „dostatni standard życia”. Wskaźnikami pomiaru są oczekiwana długość życia, średnia liczba lat edukacji osób w wieku 25 lat i starszych, przeciętna liczba lat edukacji dzieci, które rozpoczynają proces edukacji, dochód narodowy na mieszkańca.

Wytyczne dotyczące raportowania zrównoważonego rozwoju obejmują (Aluchna, Kytsyuk, Roszkowska-Menkes, 2018: 16–17):

- Global Reporting Initiative Sustainability Reporting Guidelines (GRI Standards);
- International Integrated Reporting Framework Międzynarodowej Rady ds. Raportowania Zintegrowanego (International Integrated Reporting Council, IIRC);
- Sustainability Accounting Standards Międzynarodowej Rady Standardów Rachunkowości na rzecz Zrównoważonego Rozwoju (Sustainability Accounting Standards Board, SASB);
- Standard AA1000;
- Communication on Progress (COP) United Nations Global Compact (UNGC);
- Wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych (Guidelines for Multinational Enterprises);
- KPIs for ESG 3.0 Europejskiej Federacji Stowarzyszeń Analityków Finansowych (European Federation of Financial Analysts Societies, EFFAS);
- ISO 26000: 2010 dotyczące społecznej odpowiedzialności.

Najważniejszą organizacją zajmującą się raportowaniem zrównoważonego rozwoju (raportowanie zintegrowane, raportowanie ESG) jest Global Reporting Initiative (GRI). Jej zadaniem jest podawanie do publicznej wiadomości wyników obrazujących aspekty ekonomiczne, społeczne i środowiskowe.

Idea GRI narodziła się w latach 1997–1998 na skutek prób, podjętych przez amerykańską organizację Coalition for Environmentally Responsible Economies (CERES), zmierzających do stworzenia sprawozdawczości zrównoważonego rozwoju. W następnym roku do projektu przystąpiła agenda ONZ w zakresie ochrony środowiska (United Nations Environmental Programme, UNEP). W 2000 r. GRI opracowała pierwszą wersję wytycznych, które były wykorzystywane przez pięćdziesiąt organizacji, a następnie starała się rozpropagować wytyczne w obu Amerykach, Europie i Azji. W 2001 r. kierownictwo CERES zdecydowało o odłączeniu GRI i stworzeniu niezależnej inicjatywy, w wyniku czego w 2002 r. centrala GRI została przeniesiona do Amsterdamu. W tym czasie narodziła się idea sieci partnerskiej, mającej status tzw. *organizational stakeholders*, do której przystępowała coraz większa liczba organizacji. Pierwszy w pełni zintegrowany raport został stworzony przez Valle Del Maipo Chilean Fruit Company w 2007 r. Dwa lata później GRI sformułowała *Amsterdamską deklarację w sprawie przejrzystości i sprawozdawczości*, w której wzywa rządy państw do wprowadzenia wymogu sporządzania przez spółki raportu zrównoważonego. Do inicjatywy dołączyła pierwsza polska organizacja, CSInfo (Paskiewicz, Szadziewska, 2011: 632–633).

Global Reporting Initiative określiła cztery priorytety na najbliższe lata (www.globalreporting.org, dostęp: 2.08.2019). Są to:

- 1) tworzenie standardów oraz wytycznych dla zrównoważonego rozwoju (współpraca z partnerami w zakresie rozwiązywania problemów, związanych z realizacją celów rozwoju ekonomicznego, społecznego i środowiskowego);
- 2) harmonizacja „krajobrazu zrównoważonego rozwoju” – GRI jako centralny ośrodek raportowania inicjatyw poświęconych zrównoważonemu rozwojowi;
- 3) wdrażanie wydajnego i skutecznego raportowania zrównoważonego rozwoju (kluczowe jest tu ujawnianie istotnych danych dotyczących podejmowanych przez przedsiębiorstwa inicjatyw);
- 4) promocja efektywnego wykorzystania informacji związanych ze zrównoważonym rozwojem w celu poprawy wydajności.

Wytyczne GRI są poddawane okresowej kontroli, żeby wskazówki uzupełniające raportowanie zrównoważonego rozwoju w możliwie najlepszy sposób oddawały bieżące potrzeby społeczne. Obecnie obowiązuje czwarte wydanie wytycznych, określane mianem celów G4 (www.odpowiedzialnybiznes.pl, dostęp: 2.08.2019), które ma pomóc organizacjom przy tworzeniu raportu zrównoważonego rozwoju i sprawić, że sporządzanie raportu stanie się standardową praktyką. Wytyczne obejmują dwie części: zasady raportowania i wskaźniki oraz podręcznik ich stosowania. W ramach G4 znajdują się następujące kategorie i związane z nimi aspekty:

- kategoria ekonomiczna – wyniki ekonomiczne, obecność na rynku, pośredni wpływ ekonomiczny oraz praktyki zakupowe;
- kategoria środowiskowa – materiały, surowce, energia, woda, bioróżnorodność, emisje, ścieki, odpady, produkty i usługi, zgodność z regulacjami, transport, ocena środowiskowa, dostawcy, mechanizmy skargowe;
- kategoria społeczna – praktyki zatrudniania i godnej pracy, prawa człowieka, społeczeństwo, odpowiedzialność za produkt.

Do podstawowych zasad sporządzania raportu według G4 należą (www.odpowiedzialnybiznes.pl, dostęp: 2.08.2019):

- zasady definiowania treści raportu
 - uwzględnianie interesariuszy (raport powinien uwzględniać potrzeby i zainteresowania wszystkich stron);
 - kontekst zrównoważonego rozwoju (raporty powinny się odnosić do prezentowania wyników w szerszym kontekście);
 - istotność (raport powinien zawierać informacje istotne, odzwierciedlające wpływ ekonomiczny, społeczny i środowiskowy, oddziałujące na decyzje podejmowane przez interesariuszy);

- kompletność (raport powinien być kompletny ze względu na zakres, zasięg oraz czas);
- zasady definiowania jakości raportu
 - wyważenie (raport powinien opisywać wszystkie aspekty działalności przedsiębiorstwa, by umożliwić rzetelną ich ocenę);
 - porównywalność (analizowane dane powinny być porównywalne w czasie);
 - dokładność (informacje powinna cechować szczegółowość i dokładność);
 - terminowość (kwestią kluczową jest regularne przygotowywanie raportów);
 - przejrzystość (informacje powinny być zrozumiałe dla wszystkich interesariuszy);
 - wiarygodność (gromadzenie, rejestrowanie, ujawnianie informacji i procesów powinno odzwierciedlać stan faktyczny oraz umożliwiać weryfikację).

Ocena wskaźnikowa, zgodnie z przyjętymi wytycznymi, została oparta na dwóch rodzajach wskaźników:

- 1) wskaźnikach profilowych (strategia i analiza; profil organizacji; zidentyfikowane istotne aspekty oraz odpowiadające im granice; zaangażowanie interesariuszy; profil raportu; ład organizacyjny; etyka);
- 2) wskaźnikach szczegółowych (informacje dotyczące podejścia do zarządzania).

Pewnym ograniczeniem syntetycznej oceny zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw jest fakt, że raporty przygotowuje tylko nieliczna grupa podmiotów gospodarczych, która nie stanowi dużej próby badawczej i nie odzwierciedla rzeczywistego stanu rzeczy. Pomocne są również dane pochodzące z zasobów Eurostat czy GUS, bo pozwalają oceniać wyniki ekonomiczne i społeczne podmiotów gospodarczych oraz ich wpływ na środowisko.

2.4. Determinanty zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw

Przedsiębiorstwa realizujące w praktyce ideę zrównoważonego rozwoju działają na rzecz racjonalnego wykorzystania zasobów, zmniejszania negatywnego oddziaływania na środowisko naturalne, troski o pracowników i lokalne społeczności. Odbywa się to dzięki wdrażaniu innowacji ekologicznych,

aktywności uwzględniającej dobro lokalnych społeczności oraz przestrzeganiu zasad etyki i rozwoju pracowników (Kryk, 2005). Podmioty gospodarcze tego rodzaju informują o strukturze organizacyjnej, odpowiedzialności za kwestie ekonomiczne, stosują odpowiednie wskaźniki oceny uzyskiwanych rezultatów, uwzględniają finansowe bodźce rozwoju, zacieśniają kooperację wewnętrzną i zewnętrzną, współpracują z kontrahentami (Brzozowski, 2012).

Jednym z niezbędnych warunków realizacji idei zrównoważonego rozwoju jest posiadanie spójnej strategii, uwzględniającej kwestie ekonomiczne, społeczne i środowiskowe. Powinna ona podkreślać znaczenie maksymalizacji użyteczności i wartości wnoszonej przez podmiot gospodarczy w okresie bieżącym i w przyszłych okresach (Jabłoński, 2010: 21). Przedsiębiorstwo na ścieżce zrównoważonego rozwoju powinno wykazywać pozytywny wpływ na otoczenie, budować markę i reputację organizacji, stawiającej społeczeństwo i środowisko w centrum swoich działań, osiągać satysfakcjonujące rezultaty finansowe, testować różne scenariusze biznesowe, a także mierzyć i likwidować luki we wszystkich obszarach zrównoważonego rozwoju (Burchell, 2008: 111–118).

Włączenie kwestii społecznych i środowiskowych jest warunkiem koniecznym funkcjonowania i rozwoju współczesnych organizacji. Przeciwdziałanie zmianom klimatu i uzyskanie przewagi konkurencyjnej wymaga podejmowania szeregu działań, które są determinowane przez uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne.

Do wewnętrznych uwarunkowań zrównoważonego rozwoju organizacji zalicza się wielkość podmiotu gospodarczego, branżę, w której funkcjonuje, sytuację finansowo-majątkową oraz perspektywy jej rozwoju w przyszłości, poziom świadomości społeczno-ekologicznej, kapitał intelektualny i technologie teleinformacyjne, będące w posiadaniu organizacji oraz poziom rozwoju badań i ekoinnowacyjności. Organizacja ma pewne możliwości wpływania na czynniki wewnętrzne. Przykładowo, sytuacja finansowo-majątkowa stanowi rezultat działań, podjętych przez zarządzających przedsiębiorstwem w zakresie gosp. darowania majątkiem i źródłami jego finansowania.

Zewnętrzne uwarunkowania rozwoju to kwestie związane z rozwojem społeczno-gospodarczym (poziom koniunktury gospodarczej, inflacji, poziom bezrobocia, system finansowy), sytuacja na rynku walutowym, nakłady na B + R, poziom świadomości społecznej, regulacje w zakresie ochrony środowiska, poziom innowacyjności. Istotne dla zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw są kwestie wynikające z krajowych i międzynarodowych programów wspierających działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego.

2.5. Studia przypadków

2.5.1. Zrównoważony rozwój Mostostal Warszawa SA

Mostostal Warszawa SA jest jedną z największych firm budowlanych w Polsce, realizuje inwestycje w kluczowych sektorach rynku budowlanego w kraju i za granicą. Przedsiębiorstwo działa od końca II wojny światowej, jest notowane na GPW w Warszawie od początku lat 90. XX wieku.

Misję przedsiębiorstwa określają słowa: „Dzięki pasji i zaangażowaniu pracowników chcemy budować najwyższą jakość dzisiaj z troską o środowisko dla przyszłych pokoleń”. Wizja to

[...] być liderem zrównoważonego budownictwa w Polsce, z unikalnym doświadczeniem budowanym przez 70 lat. Z dumą sięgamy do naszych korzeni, cenimy to, kim jesteśmy, skąd się wywodzimy i co osiągnęliśmy przez siedem dekad dzięki najlepszym profesjonalistom, rozwijającym polską myśl inżynierską, dzięki mądrym przywództwu, szacunkowi dla klienta i rzetelnej pracy².

Podstawowymi filarami strategii spółki są rozbudowa sieci przedstawicielstw w kraju, rozwój opierający się na zrównoważonym budownictwie oraz partnerskich relacjach z dostawcami i odbiorcami, efektywne zarządzanie ryzykiem prowadzenia działalności gospodarczej, utrzymanie wskaźnika wypadków na poziomie zerowym. Funkcjonowanie organizacji opiera się na następujących wartościach: długoterminowej perspektywie, uczciwości, jakości, innowacyjności, profesjonalizmie, ochronie środowiska naturalnego, bezpieczeństwie pracy i ludzi, pracach zespołowych (www.mostostal.waw.pl, dostęp: 7.08.2019).

Mostostal Warszawa uwzględnia w swojej strategii biznesowej kwestie związane ze społeczną odpowiedzialnością, a we wszystkich inwestycjach – ze zrównoważonym rozwojem. Podstawą są tu działania ukierunkowane na zmniejszenie negatywnego wpływu na środowisko naturalne, poprawę bezpieczeństwa pracy oraz podejmowanie działań badawczych wynikających z inwestycji w ochronę środowiska naturalnego (www.mostostal.waw.pl/zrownowazony-rozwoj, dostęp: 8.08.2019).

Spółka oparła swoje działania na rzecz zrównoważonego rozwoju na pięciu filarach:

- 1) badaniach i rozwoju – innowacje są jedną z podstawowych wartości spółki, która posiada wyodrębniony dział, zajmujący się kwestiami badawczymi (firma zrealizowała ponad trzydzieści projektów badawczych);
- 2) wysokich standardach BHP – celem jest troska o kwalifikacje pracowników, edukację i szkolenia;

2 <https://mostostal-plock.pl/misja-wizja-i-strategia> (dostęp: 7.08.2019).

- 3) trosce o środowisko, która jest w centrum zainteresowania organizacji – firma posiada system zarządzania środowiskowego, zgodny z normą ISO 14001; jedną z kluczowych kwestii jest racjonalne zarządzanie zasobami;
- 4) zaangażowaniu społecznym – spółka współpracuje z jednostkami naukowo-badawczymi oraz uczelniami technicznymi w celu wsparcia nowych technologii, wprowadzania innowacji, podnoszenia kwalifikacji pracowników;
- 5) wysokiej jakości realizacji – spółka posiada certyfikaty, w tym Certyfikat Zapewnienia Jakości, Certyfikat Systemu Zarządzania Środowiskowego, Certyfikat Systemu Zapewnienia Jakości wg wymagań standaryzacyjnych NATO.

2.5.2. Działania Grupy Lotos na rzecz zrównoważonego rozwoju

Grupa Lotos SA jest drugim pod względem wielkości koncernem naftowym w Polsce. Zajmuje się wydobywaniem oraz przerobem ropy naftowej, a także sprzedażą produktów naftowych. Jest notowana na GPW w Warszawie od czerwca 2005 r. (www.gpw.pl/spolka?isin=PLLOTOS00025, dostęp: 9.08.2019). Podejmuje działania na rzecz zrównoważonego rozwoju. Aktywność ta wykracza poza obowiązujące krajowe i międzynarodowe regulacje prawne – grupa wdrożyła program etyczny, który stanowi zbiór surowych norm funkcjonowania. Filarami jej zrównoważonego rozwoju są:

- odpowiedzialność społeczna – tworzenie wartości dla otoczenia społecznego;
- odpowiedzialność za środowisko naturalne – tworzenie wartości dla środowiska naturalnego;
- odpowiedzialność biznesowa – tworzenie wartości ekonomicznej.

Działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obejmują ograniczenie negatywnych aspektów prowadzenia działalności gospodarczej, przestrzeganie zasad prawnych i etycznych, wsparcie aktywności na rzecz rozwoju społecznego, zdrowia i bezpieczeństwa.

Grupa Lotos realizuje strategię społecznej i środowiskowej odpowiedzialności, uwzględniając Cele Zrównoważonego Rozwoju ONZ do 2030 r., dziesięć zasad Global Compact oraz Wizję Zrównoważonego Rozwoju dla Polskiego Biznesu do 2050 r. Podejmowane przez nią działania mają za zadanie wspierać innowacyjne myślenie, edukację, działalność gospodarczą opartą na dialogu i zaufaniu, inwestycje na rzecz zrównoważonego rozwoju, zmniejszanie negatywnego oddziaływania na środowisko naturalne, racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi, wzmacnianie relacji z interesariuszami, ciągły dialog z rządem i organizacjami rządowymi. Wykorzystywane są zasady Global Compact (www.zrownowazono-rozwoj/nasze-podejscie-do-zrownowazonego-rozwoju/, dostęp: 9.08.2019):

- Zasada 1. Popieranie i przestrzeganie praw człowieka, przyjętych przez społeczność międzynarodową.

- Zasada 2. Eliminacja wszelkich przypadków łamania praw człowieka przez firmę.
- Zasada 3. Poszanowanie wolności stowarzyszania się.
- Zasada 4. Eliminacja wszelkich form pracy przymusowej.
- Zasada 5. Zniesienie pracy dzieci.
- Zasada 6. Efektywne przeciwdziałanie dyskryminacji w sferze zatrudnienia.
- Zasada 7. Prewencyjne podejście do środowiska naturalnego.
- Zasada 8. Podejmowanie inicjatyw, mających na celu promowanie postaw odpowiedzialności ekologicznej.
- Zasada 9. Stosowanie i rozpowszechnianie przyjaznych środowisku technologii.
- Zasada 10. Przeciwdziałanie korupcji we wszystkich formach (w tym wymuszeniom i łapówkarstwu).

Lotos przystąpił do partnerstwa na rzecz realizacji celów zrównoważonego rozwoju 2030 ONZ (Sustainable Development Goals – SDGs). Spółka w sposób szczególny wspiera cel 9., dotyczący budowania stabilnej infrastruktury dzięki realizacji innowacyjnych projektów rozwojowych. Poza tym przedsiębiorstwo wspiera działania na rzecz redukcji nierówności społecznych, zrównoważonego przemysłu, produkcji i gospodarowania zasobami morskimi, wsparcia dla bioróżnorodności oraz produktywnego zatrudnienia (www.lotos.pl, dostęp: 9.08.2019).

2.5.3. Społeczna odpowiedzialność biznesu realizowana przez Orange Polska

Orange Polska jest liderem na rynku telefonii stacjonarnej, Internetu oraz transmisji danych w Polsce. Celem firmy jest zapewnienie klientom najwyższej satysfakcji, zaś akcjonariuszom – możliwie najwyższego zysku (www.orange.pl/orange_polska.phtml, dostęp: 9.08.2019). Realizuje ona strategię na rzecz społecznej odpowiedzialności biznesu, której głównymi filarami są (www.orange.pl/odpowiedzialny-biznes-obszary-spolecznej-odpowiedzialnosciphtml, dostęp: 9.08.2019):

- bezpieczna sieć – umożliwienie klientom dostępu do najnowszych technologii w możliwie jak najprostszy i bezpieczny sposób;
- integracja cyfrowa – równy dostęp do nowoczesnych technologii, także na obszarach słabiej rozwiniętych gospodarczo;
- czyste środowisko – działania podejmowane przez przedsiębiorstwo zgodne z zasadami ekologii, w harmonii ze środowiskiem;
- ciekawy zespół, oparty na zasadach kultury współpracy, realizacji celów i rozwoju pracowników.

Orange Polska przestrzega wysokich standardów w odniesieniu do jakości, innowacyjności usług oraz sposobu nawiązywania, prowadzenia i utrzymywania relacji biznesowych opartych na zasadach etyki.

Firma zobowiązała się do realizacji celów zrównoważonego rozwoju, wyznaczonych przez ONZ (SDGs), ze szczególnym uwzględnieniem dwóch spośród nich (www.biuroprasowe.orange.pl, dostęp: 9.08.2019):

- budowy stabilnej infrastruktury, promowania zrównoważonego przemysłownienia oraz wspierania innowacyjności;
- zapewniania wszystkim wysokiej jakości edukacji oraz promowania uczenia się przez całe życie.

Realizacja celów zrównoważonego rozwoju przez polski oddział przedsiębiorstwa wpisuje się w globalną politykę Grupy Orange. Praktycznym przejawem realizacji zadań na rzecz zrównoważonego rozwoju są inwestycje światłowodowe (umożliwiające większy dostęp do treści edukacyjnych), prowadzenie programów rozwijających umiejętności cyfrowe oraz rozwój gospodarczy, odbywający się z poszanowaniem środowiska naturalnego. Realizacja zadań została oparta na zasadach solidarności oraz partnerstwa.

W realizacji strategii biznesowej kluczowe są zasoby naturalne (częstotliwość, energia), zasoby wytworzone (infrastruktura sieciowa, systemy informatyczne, sieć sprzedaży), ludzkie i intelektualne (pracownicy, innowacje, znajomość klientów i rynku), społeczne i relacyjne (relacje z regulatorem rynku, instytucjami państwowymi i środowiskiem inwestorów, marka, partnerzy biznesowi, wpływ społeczny), finansowe (dług, kapitały obce).

Model biznesowy opiera się na następujących filarach: sieci, produktach i usługach, sprzedaży i dystrybucji, obsłudze klienta, licencjach i regulacjach, a strategia jest związana z jakością sieci, konwergencją, poprawą jakości, doświadczeniami klientów, wzrostem efektywności oraz odpowiedzialnością w działaniu. Podstawowymi efektami prowadzonych działań są tworzenie wartości dla wszystkich grup interesariuszy oraz poprawa kluczowych wskaźników działalności (www.orange.binaries.pl, dostęp: 9.08.2019).

2.6. Pytania problemowe

1. Jakimi przesłankami kierują się przedsiębiorstwa, realizując koncepcję zrównoważonego rozwoju?
2. Jakie są podobieństwa i różnice między ekorozwojem i zrównoważonym rozwojem przedsiębiorstwa?
3. Które motywy podejmowania działań proekologicznych w przedsiębiorstwie uznasz za kluczowe.
4. Czym jest zrównoważona przedsiębiorczość i co gwarantuje jej efektywność?
5. Jakie są podstawowe wyzwania, związane z raportowaniem zrównoważonego rozwoju organizacji?

Rozdział 3

Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstw – wybrane problemy teoretyczne

3.1. Bezpieczeństwo ekonomiczne – ujęcie definicyjne

Termin „bezpieczeństwo” jest wieloznaczny, ma charakter interdyscyplinarny, posiada wiele różnych definicji, uzależnionych od przyjętej perspektywy badawczej i reprezentowanej dyscypliny naukowej (Zdrowski, 2014: 5). Odnosi się do różnych dziedzin i obszarów działalności ludzkiej. Współcześnie pojęcie to przeżywa szczególny rozkwit – na taki stan rzeczy wpływają procesy globalizacji oraz sytuacja geopolityczna (Czupryński, 2015: 43).

Bezpieczeństwo oznacza „stan, w którym nie ma zagrożeń” (Bal, 2017: 204), bądź też „przeciwieństwo (alternatywę) dla chaosu” (Giddens, 2007: 50–51). Zgodnie z koncepcją *human security*, bezpieczeństwo „koncentruje się wyłącznie na człowieku i jakości życia, a w szczególności na zapewnieniu jego egzystencjalnych potrzeb oraz zagwarantowaniu dostępu do podstawowych dóbr publicznych: edukacji, służby zdrowia, infrastruktury, obrony narodowej i czystego środowiska” (Plecka, 2014: 185). Bezpieczeństwo może być odniesione zarówno do sytuacji wewnętrznej w kraju, jak i do jego stosunków z innymi państwami. Jest stanem niezagrażającym podstawowym wartościom człowieka. Badacze przedmiotu wykazują, że nie ma zgody co do tego, na jakim poziomie należy zagwarantować bezpieczeństwo: na poziomie pojedynczej jednostki, narodowym, czy międzynarodowym (Żukrowska, Gracik [red.], 2006: 21).

Bezpieczeństwo jako takie to „cel o charakterze negatywnym, inspirowany przez strach, w dodatku nie można zadowolić się samym bezpieczeństwem ani wyobrazić sobie, że przyniesie ono złoty wiek” (Russell, 1997: 96). Bezpieczeństwo podmiotu gospodarczego to

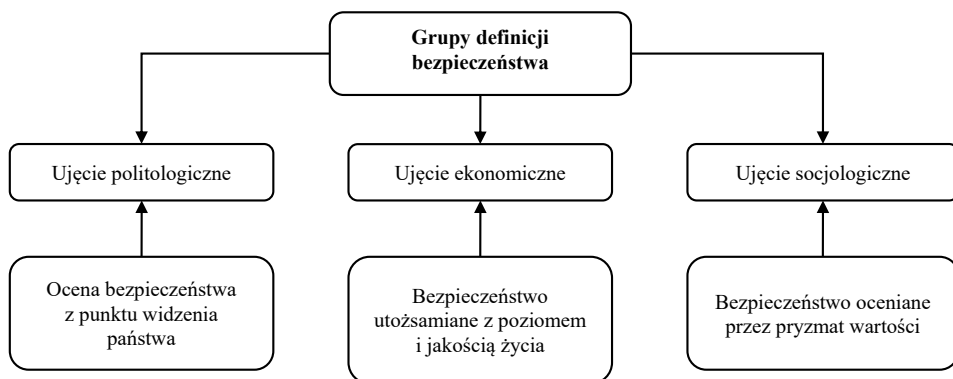
[...] ta dziedzina jego aktywności, której treścią jest zapewnianie możliwości przetrwania (egzystencji) i swobody realizacji własnych interesów w niebezpiecznym środowisku, w szczególności poprzez wykorzystywanie szans (okoliczności sprzyjających), stawianie czoła wyzwaniom,

redukowanie ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów (Koziej, 2011: 20).

Bezpieczeństwo jest „przykładem dobra publicznego o charakterze nierywalizacyjnym, z którego konsumpcji, nie można wyłączyć żadnego członka danej zbiorowości” (Stachowiak, 2012: 42).

W literaturze przedmiotu występują definicje, które można podzielić na grupy reprezentujące (Księżopolski, 2011: 14):

- ujęcie politologiczne – bezpieczeństwo definiowane z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa;
- ujęcie ekonomiczne – bezpieczeństwo rozpatrywane przez pryzmat poziomu życia;
- ujęcie socjologiczne – zwracające uwagę na wartości, które mogą być zagrożone w wyniku utraty odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa (schemat 3.1).

Schemat 3.1. Definicje bezpieczeństwa – podział na grupy

Źródło: opracowanie własne na podstawie Księżopolski, 2011: 14.

Wyodrębniono następujące rodzaje bezpieczeństwa (Borkowski, 2000: 17):

- ze względu na obszar, jaki obejmuje – bezpieczeństwo globalne, międzynarodowe, regionalne, narodowe;
- ze względu na stosunek do obszaru państw – bezpieczeństwo zewnętrzne, wewnętrzne;
- ze względu na dziedzinę, w jakiej występuje – bezpieczeństwo militarne, polityczne, ekonomiczne, ekologiczne, informatyczne, społeczne, kulturowe, fizyczne, socjalne, strukturalne i personalne.

Inna typologia opiera się na podziale bezpieczeństwa ze względu na trzy jego podstawowe wymiary (Zięba [red.], 2008: 16–17):

- 1) podmiotowy – gdy bezpieczeństwo dotyczy uczestników życia społecznego;

- 2) przedmiotowy – w kontekście różnych sfer, wartości, kierunków i metod polityki bezpieczeństwa, przestrzennego bezpieczeństwa kraju;
- 3) procesualny – gdy bezpieczeństwo jest procesem dynamicznych zmian, związanych z postępowaniem cywilizacyjnym oraz ewolucją myśli społeczno-politycznej.

Kolejnym podziałem wyróżnia cztery zasadnicze obszary bezpieczeństwa (Stańczak, 2014: 20–28):

- 1) podmiotowe (jednostkowe, lokalne, międzynarodowe, globalne);
- 2) przedmiotowe (militarne, polityczne, ekonomiczne, ekologiczne, kulturowe, społeczne);
- 3) przestrzenne (miejscowe, lokalne, subregionalne, regionalne, globalne);
- 4) cele (negatywne, pozytywne).

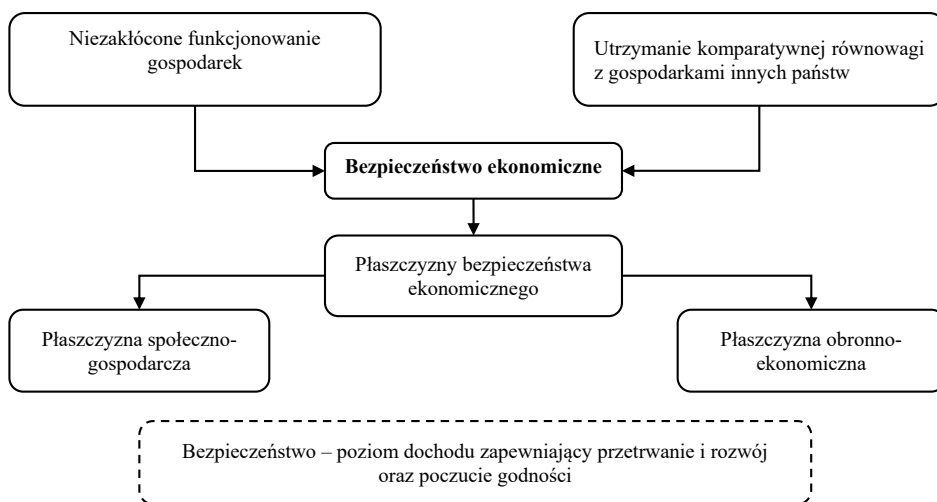
Biorąc pod uwagę podział bezpieczeństwa ze względu na aspekt, którego dotyczy, można wyróżnić jego następujące wymiary (Zięba, 1997: 9–10):

- podmiotowy (bezpieczeństwo narodowe, międzynarodowe);
- przedmiotowy (w tym m.in. polityczne, gospodarcze, społeczne, ekologiczne);
- przestrzenny (bezpieczeństwo personalne, lokalne, subregionalne, regionalne, ponadregionalne i globalne);
- czasu (stan, proces bezpieczeństwa);
- sposobu organizowania (indywidualne, system bezpieczeństwa kooperacyjnego, zbiorowego).

Bezpieczeństwo ekonomiczne ma kluczowe znaczenie dla rozwoju współczesnych społeczności, leży w centrum zainteresowania nauk ekonomicznych i społecznych. W literaturze przedmiotu istnieją liczne definicje, które można podzielić na następujące kategorie (Księżopolski, 2011: 27–28):

- takie, u których podstaw leży zagrożenie;
- łączące elementy zagrożenia z elementami ewentualnych możliwości i szans;
- odwołujące się do zdolności kraju do funkcjonowania i rozwoju;
- jednostronne.

Bezpieczeństwo ekonomiczne może być definiowane jako „niezakłócone funkcjonowanie gospodarek oraz utrzymanie komparatywnej równowagi z gospodarkami innych państw” (Księżopolski, 2013: 208). Jest związane z przyszłością, z danym obszarem geograficznym, stopniem specjalizacji gospodarczej i stopniem międzynarodowych relacji gospodarczych. Składa się z dwóch głównych płaszczyzn (Bal 2017: 205–206): (1) społeczno-gospodarczej, obejmującej kwestie związane z gospodarką, polityką, ekologią i społeczeństwem oraz (2) obronno-ekonomicznej, w skład której wchodzi elementy obronne, wojskowe i ekonomiczne. Może być definiowane jako taki poziom dochodu, który umożliwi przetrwanie, rozwój i daje poczucie godności (*Human Development Raport 1994*) (schemat 3.2).

Schemat 3.2. Bezpieczeństwo ekonomiczne – definicja, wymiary

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Human Development Raport 1994*; Księżopolski, 2013: 208; Bał, 2017: 205–206.

Bezpieczeństwo ekonomiczne oznacza także zdolność państwa do zapewnienia podstawowych potrzeb w następujących aspektach:

[...] zdolności państwa do obrony socjalnej oraz ekonomicznej struktury społeczeństwa, zdolności państwa do efektywnego regulowania rynku oraz utrzymania integralności społeczeństwa, zdolności państwa do współpracy z innymi w celu ustanowienia międzynarodowego środowiska ekonomicznego, którego efektem ma być wzmocnienie współpracy w sektorze militarnym, jak również czerpanie korzyści z międzynarodowej współpracy (Sperling, Kirchner, 1998: 221–237, za: Księżopolski, 2004: 17–18).

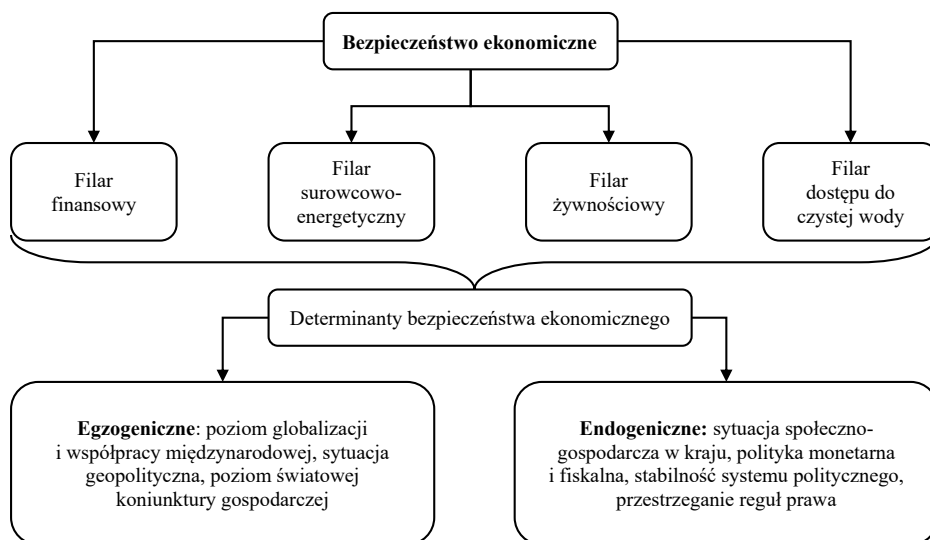
Jest to stan, w którym poziom rozwoju gospodarczego umożliwia nie tylko przetrwanie kraju, lecz także zrównoważony rozwój społeczeństwa i sprawne funkcjonowanie struktur oraz instytucji państwowych (Kalata, Nowakowski, Protasowicki, 2016). Wyróżnikiem bezpieczeństwa ekonomicznego na tle innych kategorii bezpieczeństwa jest „stabilność, pewność, stosunek do wyzwań płynących z otoczenia zewnętrznego, relacji do otoczenia zewnętrznego, powiązań z zagranicznymi partnerami czy też roli rynku i państwa” (Kurek, 2000: 28). Ma ono kluczowe znaczenie dla funkcjonowania i rozwoju gospodarki. W hierarchii potrzeb Masłowa zajmuje drugie miejsce pod względem ważności. Może być postrzegane jako:

- stan, w którym rozwój gospodarki nie jest zagrożony (Żukrowska, 2006: 21);
- system i uwarunkowania, które stanowią zabezpieczenie niezależności rozwoju gospodarczego kraju (Kłosiński, 2006: 41);

- umiejętność skutecznego wykorzystania determinant rozwoju, których zadaniem jest zapewnienie stabilnego przebiegu procesów, związanych z rozwojem gospodarczym (Jaźwiński, 2011: 59).

Bezpieczeństwo ekonomiczne tworzą cztery filary, logicznie ze sobą powiązane (finansowy, surowcowo-energetyczny, żywnościowy i dostępu do czystej wody), które pozwalają na kompleksową ocenę poziomu bezpieczeństwa państwa (Książkowski, 2011: 36–51). Do podstawowych miar oceny bezpieczeństwa finansowego należy zaliczyć: Indeks Globalnych Powiązań, Globalny Indeks Konkurencyjności, Indeks Wolności Gospodarczej, Indeks Bezpieczeństwa Ekonomicznego, Ekonomiczną Krzywą Bezpieczeństwa, BEST Indeks (Raczkowski, 2012: 109–119). Jest ono uwarunkowane ekonomicznie przez determinanty dwojakiego rodzaju (Kostecki, 2016: 55–56):

- 1) endogeniczne (wewnętrzne) – poziom rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz jego dalsze perspektywy, poziom koniunktury gospodarczej, system monetarny, system fiskalny, sytuację finansową i budżetową oraz sytuację polityczną;
- 2) egzogeniczne (zewnętrzne), takie jak globalizacja, poziom i charakter współpracy międzynarodowej, poziom konkurencyjności międzynarodowej, udział w międzynarodowych organizacjach, reguły dotyczące przepływów pieniężnych i kapitałowych (schemat 3.3).

Schemat 3.3. Filary i determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Książkowski, 2011: 36–51; Kostecki, 2016: 55–56.

3.2. Istota i wymiary bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa

Bezpieczeństwo finansowe jest jednym z filarów bezpieczeństwa ekonomicznego, odnosi się ono do finansowej sfery działalności ludzkiej. Współcześnie jest uznawane za „najważniejszy komponent bezpieczeństwa ekonomicznego i główny fundament szeroko rozumianego bezpieczeństwa narodowego” (Raczkowski, 2014: 299). Ze względu na szeroki zakres oraz odmienne spojrzenia badaczy termin ten może być różnie definiowany (tabela 3.1).

Tabela 3.1. Wybrane definicje bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa

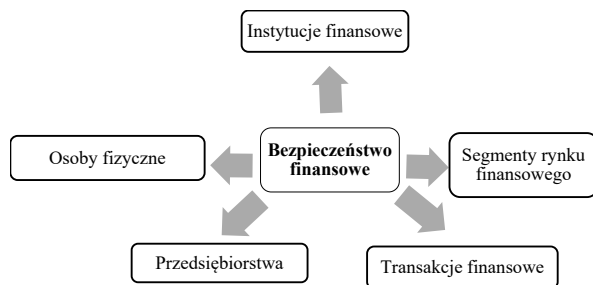
Autor	Definicja
1	2
A. Baranowski	Stopień obrony interesów finansowych na wszystkich poziomach relacji finansowych lub na poziomie zasobów finansowych wsparcie, które wystarcza na zaspokojenie potrzeb przedsiębiorstwa i wypełnienie istniejących zobowiązań.
I. Blank	Określony ilościowo i jakościowo poziom sytuacji finansowej firmy, który zapewnia stabilność oraz bezpieczeństwo swoich strategicznych i zrównoważonych interesów finansowych przed zidentyfikowanymi rzeczywistymi i potencjalnymi, zewnętrznymi i wewnętrznymi zagrożeniami, których parametry są określone na podstawie jego filozofii finansowej i które tworzą niezbędne warunki wsparcia finansowego jego trwałego wzrostu obecnie i w przyszłych okresach.
A. Chupis, K. Kashenko	Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstw rolnych jest złożoną koncepcją, zapewniającą zapobieganie negatywnemu wpływowi czynników związanych z zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi. Zakłada ona również efektywne wykorzystanie zasobów finansowych, stworzenie perspektyw rozwoju gospodarczego i pozytywnej oceny atrakcyjności inwestycyjnej danego przedsiębiorstwa.
N. Duraj	Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa można wyrazić jako proces i/lub ogół warunków pozyskania, gromadzenia i wykorzystywania środków finansowych, zapewniający kontynuację działalności przedsiębiorstwa oraz finansowe warunki jego rozwoju.
J. Franc-Dąbrowska	Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa to zdolność do zachowania płynności finansowej oraz wysokiej sprawności działania.
K. Jajuga	Bezpieczeństwo finansowe oznacza w ogólnej postaci brak zagrożeń w sferze finansów publicznych, finansów przedsiębiorstwa, ubezpieczeń, bankowości czy finansów osobistych gospodarstw domowych.
L. Karbownik	Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa to finansowa gwarancja istnienia i rozwoju podmiotu gospodarczego, która powstaje w wyniku codziennych starań zarządzających przedsiębiorstwem, zmierzających do zapewnienia dobrej kondycji finansowej.

1	2
O. Kiritchenko	Bezpieczeństwo finansowe firmy to sytuacja finansowa i stabilność finansowa, które mogą zapewnić skuteczność rozwoju działalności przedsiębiorstwa.
R. Papehin	Zdolność firmy do zaprojektowania i realizacji strategii finansowej zgodnie z ogólnymi celami; strategia korporacyjna w niepewnym i konkurencyjnym otoczeniu.
K. Raczkowski	Bezpieczeństwo finansowe jest to proces stałego ograniczania i eliminacji ryzyka pieniężnego w celu takiego zabezpieczenia adekwatności kapitałowej, która będzie dostosowana do profilu ryzyka i preferencji danego podmiotu lub jednostki.
V. Yarochkyn, Ya. Buzanova	Bezpieczeństwo finansowe to połączenie działań zapewniających najwyższy poziom wypłacalności i płynności aktywów obrotowych.
D. Wędzki	Im wyższa nadwyżka aktywów obrotowych nad zobowiązaniami krótkoterminowymi, tym większe bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa.
L.A. Zaporozhtseva	Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa to stabilne zabezpieczenie produkcyjno-finansowej działalności gospodarczej od realnych i potencjalnych, wewnętrznych oraz zewnętrznych zagrożeń w celu zapewnienia stabilnego jego rozwoju.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wędzki, 2003; Jajuga, 2007; Raczkowski, 2007; Karbownik, 2012: 66; Karbownik, 2014: 19–20.

Współcześnie uważa się, że sytuacja na rynkach finansowych ma kluczowe znaczenie dla rozwoju całej gospodarki, przez co stanowi podstawę bezpieczeństwa ekonomicznego państwa. Bezpieczeństwo finansowe może być określane jako „ogół regulacji prawnych oraz samoregulacji, mających na celu zapewnienie stabilności finansowej oraz ochronę interesów uczestników rynku korzystających z usług pośredników finansowych, a także ogół instytucji odpowiadających za kontrolę przestrzegania tych regulacji i samoregulacji” (Iwanicz-Drozdowska, 2008: 22). Może być również rozumiane jako „zespół rozwiązań instytucjonalnych i regulacji prawnych, mających na celu ochronę systemu finansowego przed destabilizacją” (Wierzba, 2005: 38). Bezpieczeństwo finansowe to „proces stałego ograniczania i eliminacji ryzyka pieniężnego w celu zabezpieczenia adekwatności kapitałowej, która będzie dostosowana do profilu ryzyka i preferencji danego podmiotu lub jednostki” (Raczkowski, 2014: 322).

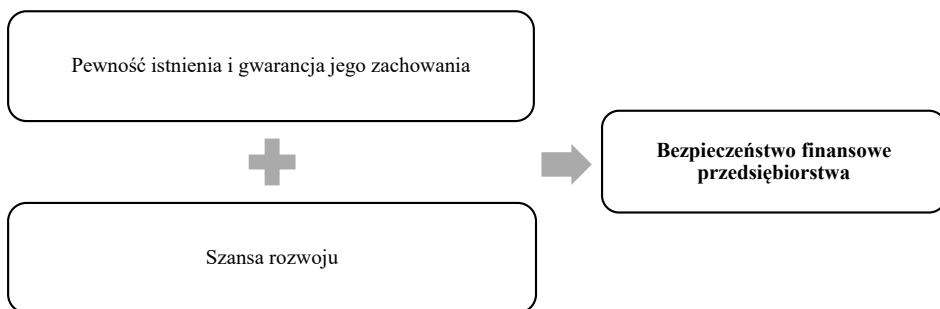
Bezpieczeństwo finansowe w uniwersalnym znaczeniu jest związane z brakiem zagrożeń w sferze finansów publicznych, prywatnych, a także funkcjonowania przedsiębiorstw, banków i zakładów ubezpieczeń (Jajuga [red.], 2007: 15). Stanowi pojęcie wielowymiarowe, odnoszące się do instytucji finansowych, transakcji finansowych, segmentów rynku finansowego, a także wszystkich podmiotów rynków finansowych (Capiga, Gradoń, Szustak, 2010: 12) (schemat 3.4).

Schemat 3.4. Poziomy bezpieczeństwa finansowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Capiga, Gradoń, Szustak, 2010: 12.

Jest to „proces stałego ograniczania i eliminacji ryzyka pieniężnego w celu zabezpieczenia adekwatności kapitałowej, która będzie dostosowana do profilu ryzyka i preferencji danego podmiotu lub jednostki” (Raczkowski, 2014: 301–302). Stanowi „jeden z podstawowych warunków kontynuacji i rozwoju działalności przedsiębiorstwa na konkurencyjnym rynku” (Karbownik, 2012: 64). Z punktu widzenia funkcjonowania podmiotów gospodarczych oznacza „stan, który daje poczucie pewności istnienia i gwarancję jego zachowania oraz szanse na rozwój” (Karbownik, 2012: 66) (schemat 3.5).

Schemat 3.5. Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa – definicja

Źródło: opracowanie własne na podstawie Karbownik, 2012: 66.

Bezpieczeństwo finansowe może być definiowane jako „zdolność przedsiębiorstwa do przeciwdziałania zdarzeniom, które: (1) zakłócają lub mogą zakłócać jego funkcjonowanie (wymiar operacyjny), (2) udaremniają lub mogą udaremnić jego rozwój (wymiar strategiczny)” (Cabała, 2012: 84). Jest niezwykle istotne z punktu widzenia strategicznego rozwoju organizacji oraz budowania niezależności finansowej, na którą składają się następujące stadia (Karbownik, 2012: 67):

- osłona finansowa (stadium pierwsze), czyli sytuacja finansowo-majątkowa przedsiębiorstwa, zapewniająca mu podwaliny funkcjonowania oraz ochronę przed upadłością w krótkim okresie;

- bezpieczeństwo finansowe (stadium drugie), czyli sytuacja finansowa, umożliwiająca rozwój przedsiębiorstwa i ochronę przed upadłością w krótkiej i długiej perspektywie czasowej;
- wolność finansowa (stadium trzecie), kiedy podmiot gospodarujący, dysponujący bezpieczeństwem finansowym, jest w stanie zrealizować nawet nieprzewidziane inwestycje (schemat 3.6).

Schemat 3.6. Etapy budowania niezależności finansowej przedsiębiorstwa

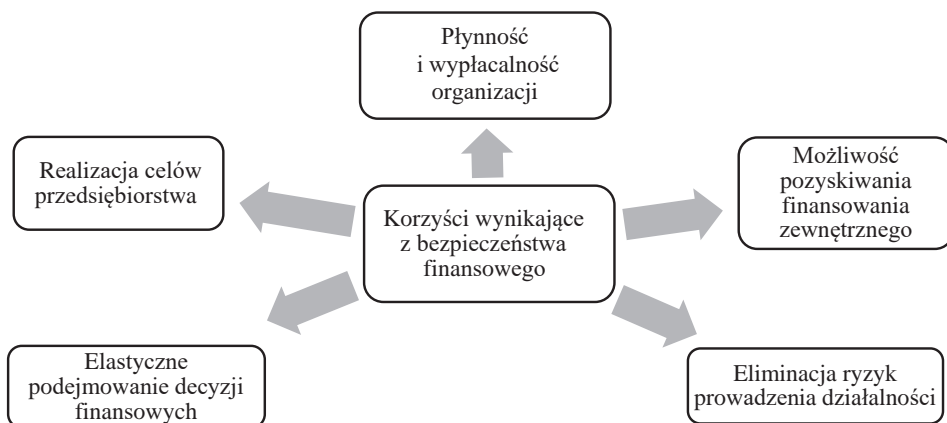
Źródło: opracowanie własne na podstawie Karbownik, 2012: 67.

Pojęciu bezpieczeństwa finansowego towarzyszy stabilność finansowa (oba terminy są ze sobą powiązane). Można stwierdzić, że stabilność finansowa jest warunkiem bezpieczeństwa finansowego i odwrotnie – bezpieczeństwo finansowe warunkuje stabilność finansową, ma kluczowe znaczenie w procesie osiągnięcia stabilności finansowej podmiotu gospodarczego.

Stabilność finansowa może być definiowana w kontekście makro- i mikroekonomicznym. W pierwszym znaczeniu (ujęcie makroekonomiczne) jest postrzegana jako warunek prawidłowego funkcjonowania systemu gospodarczego (Wojtyna, 1995: 5) lub odnosi się do stabilności systemu finansowego. Stabilny system finansowy to albo stan, w którym jest on zdolny realizować swoje podstawowe zadania, albo sytuacja, w której nie występują kryzysy finansowe. Warunkiem stabilności systemu finansowego jest harmonijne współdziałanie instytucji finansowych oraz bezpieczne i zgodne z oczekiwaniami funkcjonowanie rynków pieniężnych. Stabilność oznacza również długoterminową równowagę w ramach powiązanych ze sobą rynków finansowych (Kiedrowska, Marszałek, 2002: 22; Capiga, Gradoń, Szustak, 2010: 10). W drugim znaczeniu (ujęcie mikroekonomiczne) stabilność finansowa przedsiębiorstwa jest stanem umożliwiającym „realizowanie funkcji ekonomicznych, związanych z pozyskiwaniem kapitału, dokonywaniem jego podziału i jego odpowiednim wykorzystaniem w działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej. Stabilność finansowa przedsiębiorstwa może być zatem oceniana na podstawie wybranych parametrów finansowych, takich jak płynność, wypłacalność i rentowność” (Gorczyńska, 2013: 105–106).

Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa przez część badaczy jest utożsamiane z jego zdolnością do zachowania płynności finansowej oraz sprawności gospodarowania (Franc-Dąbrowska, 2006: 121–128). Niektórzy wskazują, że obok płynności finansowej kluczowe znaczenie ma wypłacalność gotówkowa (Zuba, 2010: 116–124). Ocenę bezpieczeństwa finansowego przeprowadza się za pomocą analizy wskaźnikowej, w tym przede wszystkim wskaźników płynności, zadłużenia, sprawności gospodarowania, wypłacalności, struktury majątkowej.

Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa stanowi element jego bezpieczeństwa ekonomicznego, służy ochronie interesów organizacji, jest jednym z elementów decydujących o rozwoju podmiotu gospodarczego i jego stabilności. Oznacza ochronę finansowych interesów przedsiębiorstwa we wszystkich obszarach jego funkcjonowania, czyli taki stan, w którym dysponuje ono ilością zasobów finansowych, pozwalających na zaspokojenie potrzeb i spłatę zobowiązań (Zahorodniy, Voznyuk, 2007). Powinno być gwarantem zapewnienia mu stabilności i rozwoju. Utrzymanie bezpieczeństwa finansowego jest jednym z warunków zrównoważonego rozwoju, gdyż pozwala na optymalizację kosztów organizacji, zapewnienie korzyści ekonomicznych, społecznych oraz środowiskowych, a także bardziej efektywne i racjonalne wykorzystanie zasobów (Rodionov i in., 2011).

Schemat 3.7. Bezpieczeństwo finansowe – korzyści

Źródło: opracowanie własne na podstawie Karbownik, 2012: 67.

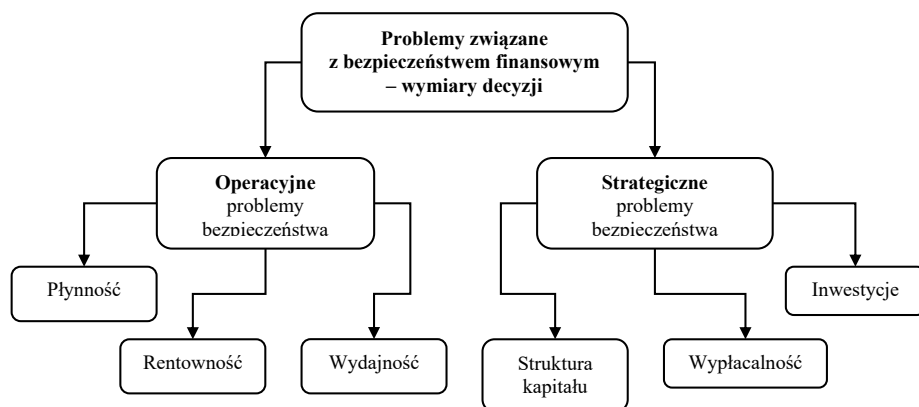
Bezpieczeństwo finansowe ma również kluczowe znaczenie dla oceny funkcjonowania przedsiębiorstwa, w tym operacyjnych i strategicznych decyzji, podejmowanych przez jego kierownictwo. Można zatem stwierdzić, że jest to system, umożliwiającym tworzenie oraz skuteczną implementację strategii finansowej – elastycznej, dającej się dopasować do zmieniających się uwarunkowań rynkowych. Rozpatrując bezpieczeństwo finansowe jako stabilny system, trzeba podkreślić następujące aspekty (Delas, Nosova, Yafinowych, 2015: 251–252):

- stabilność systemu finansowego przedsiębiorstwa powinna być rozpatrywana jako jego dynamiczna cecha, co oznacza, że wraz z parametrami statycznymi może charakteryzować się trwałymi trendami oraz ich ewentualnymi zmianami w przyszłości;
- stabilność systemu bezpieczeństwa finansowego nie jest absolutna, niektóre jego parametry mogą wykazywać się różnym poziomem, fluktuacją, mogą być uzależnione od szeregu czynników;
- na różnych etapach rozwoju przedsiębiorstwa system jego bezpieczeństwa finansowego może się zmieniać i wejść na nowy poziom stabilności jego parametrów.

Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa określa poziom jego pozycji finansowej i spełnia następujące zadania:

- zapewnia długoterminową równowagę finansową, stabilność, wypłacalność oraz płynność organizacji;
- zaspokaja popyt przedsiębiorstwa na niezbędne środki finansowe, które mają umożliwić zrównoważony rozwój produkcji;
- gwarantuje niezależność finansową organizacji;
- ogranicza lub eliminuje zagrożenia funkcjonowania przedsiębiorstwa;
- umożliwia podejmowanie decyzji finansowych w sposób elastyczny;
- pozwala realizować interesy i osiągać cele organizacji;
- zapewnia realizację celów organizacji z wykorzystaniem szeregu dostępnych instrumentów finansowych, technologii, usług, które mogą prowadzić do rozwoju systemu finansowego przedsiębiorstwa.

Bezpieczeństwo finansowe łączy się z dwoma rodzajami problemów, wynikających z decyzji operacyjnych i strategicznych. Do operacyjnych problemów bezpieczeństwa finansowego należy zaliczyć aspekty związane z płynnością finansową, rentownością, wydajnością gotówkową, a do problemów strategicznych – strukturę kapitału, wypłacalność oraz inwestycje (Karbownik, 2014: 31) (schemat 3.8).

Schemat 3.8. Problematyka oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie Karbownik, 2014: 31.

3.3. Determinanty i zagrożenia dla bezpieczeństwa finansowego

Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa jest uzależnione od szeregu czynników, które mają charakter egzogeniczny i endogeniczny. Przedsiębiorstwo ma mniejszy lub większy wpływ na wewnętrzne uwarunkowania funkcjonowania i rozwoju, natomiast na determinanty zewnętrzne – albo nie ma, albo ma jedynie nieznaczący.

Bezpieczeństwo finansowe w znacznej mierze jest uzależnione od poziomu wiedzy finansowej, jej praktycznej implementacji oraz umiejętności zarządczych. Determinanty wewnętrzne związane są z poszczególnymi wymiarami bezpieczeństwa finansowego, z kolei zewnętrzne – z szeroko ujmowanym otoczeniem, w którym podstawową rolę spełnia sieć bezpieczeństwa finansowego państwa. Czynniki wewnętrzne to (Kraś, 2013: 186):

- bezpieczeństwo instytucji finansowych;
- bezpieczeństwo transakcji finansowych;
- bezpieczeństwo segmentów rynku finansowego;
- bezpieczeństwo klienta rynku finansowego.

Czynniki zewnętrznymi, mającymi wpływ na bezpieczeństwo finansowe są elementy tworzące sieć bezpieczeństwa finansowego kraju, czyli (Capiga, 2010: 12):

- rządy państw, w tym przede wszystkim Ministerstwo Finansów;
- banki centralne;
- instytucje nadzoru finansowego;
- systemy gwarantowania depozytów.

Na poziomie przedsiębiorstwa bezpieczeństwo finansowe jest również uzależnione od dwóch grup czynników (Miciuła, 2013: 176). Są to:

- 1) uwarunkowania makroekonomiczne (zewnętrzne), w tym poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, poziom stóp procentowych, poziom inflacji, bilans handlowy, system fiskalny, polityka monetarna, stabilność waluty, stabilność regulacji prawnych,
- 2) uwarunkowania mikroekonomiczne (wewnętrzne), branżę w której funkcjonuje przedsiębiorstwo, wysokość oraz struktura posiadanych aktywów, wysokość kapitałów, sposób i źródła finansowania inwestycji, sytuacja finansowo-majątkowa podmiotów gospodarczych, poziom technologii, przedsiębiorczość i wiedza kadry, poziom rozwoju kapitału intelektualnego, umiejętność racjonalnego i efektywnego gospodarowania, relacje z interesariuszami organizacji, ryzyko prowadzonej działalności.

Zewnętrzne uwarunkowania bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw są zatem związane z ogólną sytuacją rynkową, polityką gospodarczą prowadzoną przez państwo, realizowaną polityką socjalną oraz w zakresie ochrony środowiska. Konieczne jest podejmowanie odpowiednich decyzji o charakterze operacyjnym oraz strategicznym, uwzględniające zmiany w otoczeniu organizacji. Z tego punktu

widzenia niezwykle istotna jest wiedza zarządzających przedsiębiorstwem oraz umiejętność przewidzenia zagrożeń napływających z zewnątrz organizacji i ewentualnej wcześniejszej odpowiedzi na nie.

Wewnętrzne determinanty bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw trzeba odnosić do sposobów zarządzania organizacją, które zależą od umiejętności kierownictwa (przedsiębiorstwo ma na nie wpływ). Bezpieczeństwo jest zatem uzależnione od racjonalnych i skutecznych decyzji, podejmowanych w sferze operacyjnej i finansowej. Należy zauważyć, że obie sfery funkcjonowania przedsiębiorstwa wzajemnie się przenikają. Współczesne uwarunkowania rynkowe, wyższy poziom konkurencyjności na rynku, procesy globalizacji oraz internacjonalizacji wpływają na to, że podejmowanie decyzji staje się coraz bardziej skomplikowane, wymaga dużej wiedzy dotyczącej procesów zachodzących w organizacji i poza nią (Szczerbak, 2007: 39).

Warunkiem koniecznym jest umiejętność systematycznego wdrażania zmian. Przedsiębiorstwa posiadające większe zasoby majątkowe, zazwyczaj średnie i duże, są silniejsze finansowo, mają większy udział w rynku i łatwiej oraz szybciej dopasowują się do zmieniającego się otoczenia (Janik, Paździor, Paździor, 2014: 93).

Do podstawowych zagrożeń bezpieczeństwa finansowego współczesnych przedsiębiorstw zalicza się zagrożenia środowiskowe, katastrofy ekologiczne i naturalne, ryzyko związane z prawidłowym funkcjonowaniem ekosystemów, ekstremalne zjawiska atmosferyczne, ataki hakerskie oraz rosnące zadłużenie, które wiąże się z niższą wyceną aktywów (*The Global Risks Report*, 2018). Ryzyka odnoszące się do poziomu bezpieczeństwa finansowego można podzielić na (Starczewska-Krzysztozek, 2012: 40):

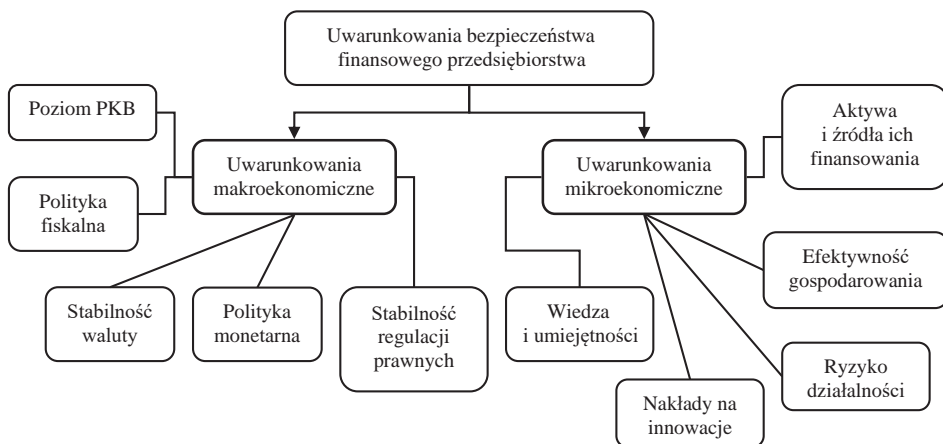
- rynkowe i finansowe związane z działalnością podmiotów gospodarczych (popyt na rynku krajowym i zagranicznym, poziom konkurencyjności na rynku, makroekonomiczne uwarunkowania prowadzenia działalności gospodarczej, dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania);
- operacyjne – zewnętrzne i wewnętrzne (kapitał relacyjny zewnętrzny i wewnętrzny, zarządzanie wiedzą);
- związane ze strukturą czasu pracy kierownictwa organizacji.

Inna klasyfikacja wskazuje na cztery podstawowe grupy ryzyka (Stańczak, 2014: 86):

- 1) finansowe – stopy procentowe, kursy walut, oprocentowanie kredytów;
- 2) strategiczne – poziom konkurencyjności, zmieniające się oczekiwania klientów, nowinki technologiczne;
- 3) operacyjne – związane z kulturą, regulacjami, zarządkiem, z umiejętnością wpływania na sprzedaż, kosztami wytwarzania, ceną produktów i usług, a zatem z jakością zarządzania podmiotem gospodarczym;
- 4) losowe – otoczenie, dostawcy, zdarzenia, zawierane kontrakty.

Z punktu widzenia oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa konieczne jest prawidłowe rozpoznanie i opisanie źródeł ryzyka na wszystkich poziomach zarządzania. Przedsiębiorstwo powinno podejmować działania zmniejszające prawdopodobieństwo pojawienia się sytuacji zagrażającej funkcjonowaniu organizacji i jej rozwojowi, ograniczające skutki nieprzewidzianych i negatywnych zdarzeń. Prawidłowe

zarządzanie ryzykiem powinno w długiej perspektywie czasu prowadzić do wzrostu poziomu zysku i w konsekwencji przekładać się na wysoki poziom bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa.

Schemat 3.9. Uwarunkowania bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Miciuła, 2013: 176.

3.4. Zarządzanie bezpieczeństwem finansowym przedsiębiorstwa

Utrzymanie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw wymaga zapewnienia optymalnej wielkości środków finansowych, potrzebnych do funkcjonowania, rozwoju, odpowiednio wysokich przepływów pieniężnych, zapewnienia stabilności finansowej, identyfikowania problematycznych obszarów na jak najwcześniejszym etapie, monitorowanie i niwelowanie ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej, umiejętności zapobiegania mogącym się pojawić kryzysom finansowym.

System zarządzania bezpieczeństwem finansowym powinien zawierać następujące elementy składowe:

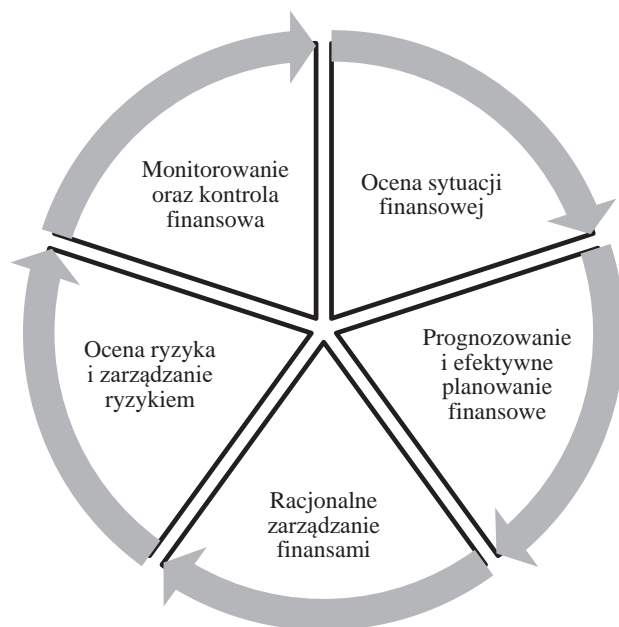
- ocenę sytuacji finansowej;
- prognozowanie i efektywne planowanie finansowe;
- racjonalne zarządzanie finansami;
- ocenę ryzyka i zarządzanie ryzykiem;
- monitorowanie oraz kontrolę finansową.

W celu zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa finansowego organizacji zarządzający powinni podjąć następujące kroki:

- tworzenie bazy informacyjnej;
- określenie determinant funkcjonowania przedsiębiorstwa;
- przeprowadzenie analizy finansowej oraz ocena sytuacji i pozycji finansowo-majątkowej przedsiębiorstwa;
- opracowanie prognoz rozwoju na przyszłość;
- określenie środków niezbędnych do wdrożenia planów działania;
- monitorowanie realizacji planów;
- ocena i kontrola podjętych działań;
- eliminacja ryzyk i błędów zarządzania w celu poprawy wydajności organizacji.

Stworzenie mechanizmu, który zapewniłby właściwy poziom bezpieczeństwa finansowego wymaga zastosowania odpowiednich metod oraz instrumentów finansowych, dźwigni finansowej, wsparcia prawnego i informacyjnego. Natomiast utrata bezpieczeństwa finansowego może być spowodowana jedną z dwóch kluczowych przyczyn (Delas, Nosova, Yafinowych, 2015: 257):

- 1) błędami strategicznymi, w tym złą oceną warunków rynkowych, niewłaściwą albo mało efektywną strategią rozwoju, które należą do podstawowych przyczyn obniżenia poziomu konkurencyjności organizacji;
- 2) błędami we wdrażaniu systemu zarządzania organizacją, w tym nieodpowiednim planowaniem finansowym, niewłaściwą alokacją aktywów, błędnie zdefiniowaną strukturą kapitału.

Schemat 3.10. System zarządzania bezpieczeństwem finansowym

Źródło: opracowanie własne na podstawie Delas, Nosova, Yafinowych, 2015: 255–258.

Elementem składowym systemu zarządzania bezpieczeństwem finansowym przedsiębiorstwa jest system zarządzania ryzykiem finansowym, który obejmuje jakościową analizę ryzyk, zagrażających bezpieczeństwu finansowemu, ilościową ocenę prawdopodobieństwa wystąpienia i wielkości ewentualnych strat, opracowanie optymalizacji sytuacji ryzyka poprzez minimalizację lub wyeliminowanie ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej (Delas, Nosova, Yafinowych, 2015: 260).

3.5. Bezpieczeństwo finansowe a zrównoważony rozwój

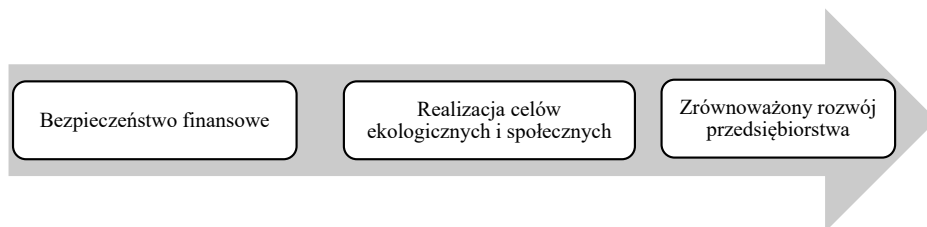
Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa jest nie tylko gwarantem jego istnienia, lecz także jednym z podstawowych warunków podejmowania inicjatyw na rzecz zrównoważonego rozwoju. Działanie na rzecz środowiska naturalnego lub społeczeństwa musi być oparte na solidnych fundamentach finansowych. Sytuacja finansowo-majątkowa podmiotów gospodarczych ma tu kluczowe znaczenie, słuszne wydaje się stwierdzenie, że punktem wyjścia dla zrównoważonego rozwoju jest posiadanie przez organizację bezpieczeństwa finansowego.

Jeżeli przyjąć, że celem przedsiębiorstwa jest zrównoważony rozwój, to kluczowe wydaje się posiadanie takiej sytuacji finansowo-majątkowej, która zapewni odpowiedni poziom bezpieczeństwa finansowego. Z tego punktu widzenia niezwykle istotne jest to, aby podstawowe wskaźniki analizy finansowej były na odpowiednich poziomach. Ważne jest zachowanie odpowiedniego poziomu wskaźników struktury majątku i źródeł jego finansowania oraz odpowiedniej relacji pomiędzy nimi, wskaźników płynności finansowej, poziomu zadłużenia, rentowności, sprawności działania. Istotne jest, aby sytuacja finansowo-majątkowa podmiotów gospodarczych została zbadana w sposób kompleksowy, zarówno w oparciu o dane memoriałowe, pochodzące z bilansu oraz rachunku zysków i strat, jak i dane kasowe z rachunku przepływów pieniężnych.

Jak wskazuje praktyka gospodarcza, przedsiębiorstwa mające stabilną sytuację finansowo-majątkową i zarządzane w sposób racjonalny podejmują działania wspierające lokalne społeczności, a także środowisko naturalne. Działania na rzecz zrównoważonego rozwoju mogą być podyktowane wieloma czynnikami, w tym restrykcyjnymi regulacjami prawnymi, nowymi warunkami rynkowymi, zmiennością otoczenia, chęcią sprostania konkurencji, budową wizerunku organizacji otwartej, dla której kwestie społeczne i środowiskowe mają fundamentalne znaczenie.

Należy podkreślić, że idea zrównoważonego rozwoju jest chętniej wdrażana przez przedsiębiorstwa duże, mające ustabilizowaną sytuację rynkową, wyższy poziom aktywów, zasoby finansowe oraz możliwości pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania. Menadżerowie w coraz większym stopniu zdają

sobie sprawę, że celem współczesnego przedsiębiorstwa nie może być jedynie maksymalizacja zysku – wzrasta znaczenie działań na rzecz społeczeństwa i środowiska, konieczna staje się zmiana paradygmatu zarządzania. Sukces finansowy jest niezbędny do osiągnięcia zamierzonych celów społecznych (Welch, Welch, 2005).

Schemat 3.11. Bezpieczeństwo finansowe a zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie Misztal, 2018: 2.

Inwestycje na rzecz ochrony środowiska, a także wspierające pracowników lub lokalne społeczności wymagają posiadania odpowiednich zasobów finansowych. Bezpieczeństwo finansowe jest również kluczowe z punktu widzenia pozyskiwania kredytów na działalność badawczo-rozwojową. Dotychczas nie wypracowano jednej, adekwatnej do różnych rodzajów działalności strategii (modelu zrównoważonego rozwoju organizacji). Co więcej, wydaje się to niemożliwe ze względu na niezwykle skomplikowaną problematykę rozwoju organizacji.

Implementacja idei zrównoważonego rozwoju w organizacji nie jest prosta, wymaga pogodzenia interesów różnych grup interesariuszy, wiąże się również z większym ryzykiem prowadzenia działalności. Konieczne jest posiadanie efektywnej strategii środowiskowej, która powinna harmonizować z celami organizacji oraz uwzględniać możliwości finansowe przedsiębiorstwa.

Sukces organizacji, będącej na ścieżce zrównoważonego rozwoju, nie może się materializować kosztem utraty bezpieczeństwa finansowego. Decyzje zarządcze muszą równoważyć cele różnych grup interesariuszy, bo stanowią wypadkową celów finansowych, społecznych i środowiskowych.

3.6. Studia przypadków

3.6.1. Bezpieczeństwo finansowe małych firm w Polsce¹

Kontrolę nad bezpieczeństwem finansowym mikroprzedsiębiorstw (w 64% analizowanych firm) sprawują ich właściciele. Przedsiębiorstwa współpracujące z klientami instytucjonalnymi w blisko 23% przypadków nie weryfikują wyników finansowych swoich kontrahentów, natomiast przedsiębiorstwa produkcyjne niemal dwa razy częściej niż firmy usługowe sprawdzają rezultaty finansowe odbiorców.

Wiedzy na temat sytuacji finansowo-majątkowej kontrahentów małe przedsiębiorstwa poszukują w Internecie (32%), u znajomych (29%), w rejestrze KRD (31%) lub w KRS (21%) (www.smeo.pl/wp-content/uploads/2018/12/Bezpiecze%C5%84stwo-finansowe-ma%C5%82ych-firm-w-Polsce.pdf, dostęp: 27.08.2019).

Analizowane przedsiębiorstwa (52%) uzyskują przychody na zbliżonym poziomie, 13% osiąga identyczne kwoty przychodów, 35% firm nie osiąga regularnych miesięcznych przychodów, 17% otrzymuje zapłatę za dostarczone produkty/usługi zawsze w terminie, a 35% – prawie zawsze. 27% mikrofirm w ciągu ostatnich dwóch lat doświadczyło sytuacji, w której nie dokonano płatności za wykonane przez nie i dostarczone wyroby. Blisko połowa mikroprzedsiębiorstw w ciągu ostatnich dwóch lat spotkała się z problemami finansowymi (55% analizowanych podmiotów doświadczyło trudności finansowych kilkukrotnie).

Badanie wskazuje, że w najgorszej kondycji finansowej znajdują się przedsiębiorstwa w województwie podkarpackim (68% ma problemy finansowe), a w najlepszej – przedsiębiorstwa z województw lubuskiego, świętokrzyskiego, pomorskiego, łódzkiego (około 33% firm z tych województw boryka się z problemami finansowymi) (www.smeo.pl/wp-content/uploads/2018/12/Bezpiecze%C5%84stwo-finansowe-ma%C5%82ych-firm-w-Polsce.pdf, dostęp: 27.08.2019).

Głównymi problemami mikrofirm są: zbyt niskie przychody (38%), nieregularne przychody (35%) lub zbyt wysokie koszty działalności (31%). Problemem jest również niewystarczający poziom gotówki (w 25% przedsiębiorstw prowadzi to do okresowych braków płynności). W celu poprawy sytuacji finansowo-majątkowej przedsiębiorstwa posiłkują się prywatnymi środkami właścicieli (34%), pożyczkami od znajomych (20%), kredytami (20%), rezerwami finansowymi (17%), factoringiem (10%).

Rezerwy finansowe posiada 36% firm, 51% ma okresowe rezerwy, a 13% nie dysponuje nadwyżkami finansowymi. Podmioty gospodarcze wykorzystują najczęściej takie metody wsparcia finansowego jak: karta kredytowa, leasing, linie

1 Podrozdział ten zawiera wnioski z badania przeprowadzonego przez ERIF Biuro Informacji Gospodarczej, edycja 2018.

kredytowe w rachunku bieżącym, ubezpieczenie transakcji (www.smeo.pl/wpcontent/uploads/2018/12/Bezpiecze%C5%84stwo-finansowe-ma%C5%82ych-firm-w-Polsce.pdf, dostęp: 27.08.2019).

3.6.2. Bezpieczeństwo finansowe Grupy Solidex

Historia Grupy Solidex sięga roku 1990. Utworzono wówczas spółkę Solidex Ltd (obecnie spółka z ograniczoną odpowiedzialnością). W 1997 r. powstała spółka akcyjna Solidex SA, która przejęła funkcje rynkowe poprzedniej. Firma specjalizuje się w projektowaniu i budowie wysoko zaawansowanych technologicznie systemów teleinformatycznych. W 2003 r. dołączył do niej WebService, który umożliwił poszerzenie kompetencji biznesowych przedsiębiorstwa o autorskie rozwiązania informatyczne systemów internetowych i tworzenie strategii obecności w sieci (www.solidex.com.pl/firma/grupa-solidex/historia, dostęp: 27.08.2019).

Grupa charakteryzuje się wysokim poziomem bezpieczeństwa finansowego. Filozofia rozwoju organizacji jest oparta na jakości, skutecznym zarządzaniu oraz działaniach mających powodować zwiększanie kapitału wiedzy. Wyróżnikiem na tle konkurencji na rynku IT jest oparcie działalności tylko i wyłącznie na źródłach wewnętrznych. Grupa nie korzysta z zewnętrznych źródeł finansowania. Podstawę jej rozwoju stanowi wysoki poziom wiedzy, umiejętności, rzetelne wykonywanie powierzonych zadań oraz inwestycji. Właścicielom organizacji zależy na stabilności finansowej, która jest gwarantem należytego zrealizowania kontraktów w wyznaczonym terminie. Funkcjonowanie przedsiębiorstwa opiera się na zasadzie utrzymywania bezpiecznej bazy finansowej, pozwalającej na realizację skomplikowanych i wymagających projektów. Rzetelność publikowanych danych finansowych potwierdzona została przez renomowane firmy audytorskie, takie jak PricewaterhouseCoopers, KPMG, Rödl & Partner (www.solidex.com.pl/firma/grupa-solidex/dane-finansowe, dostęp: 27.08.2019).

3.6.3. Filary bezpieczeństwa finansowego PKN Orlen SA

PKN Orlen jest największą firmą w Europie Środkowo-Wschodniej, działającą w branży paliw i energetyki. Spółka prowadzi działalności na sześciu rynkach: w Polsce, Czechach, Niemczech, na Litwie, w Słowacji oraz w Kanadzie (www.orken.pl, dostęp: 27.08.2019). Finanse są jedną z kluczowych specjalizacji oraz ważnym obszarem działania Grupy, która stosuje kompleksowe podejście do finansów korporacyjnych w wymiarze operacyjnym, taktycznym i strategicznym. Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa opiera się na kompleksowej i wielowymiarowej analizie poszczególnych elementów, procesów, relacji we wszystkich płaszczyznach funkcjonowania organizacji i na wszystkich rynkach, na których jest obecna.

Działania Grupy w sferze finansów obejmują (www.orlden.pl/PL/Kariera/Specializacje-i-obszary/Strony/Finanse.aspx, dostęp: 27.08.2019):

- obszar planowania i sprawozdawczości, który odpowiada za kwestie związane z rachunkowością i sprawozdawczością finansową;
- kontroling biznesowy, którego celem jest dostarczanie niezbędnych informacji kadrcze zarządzającej, wsparcie projektowe, zarządzanie portfelem inwestycyjnym, nadzór finansowy całego koncernu oraz tworzących go podmiotów;
- obszar podatkowy;
- obszar zarządzania finansami, który odgrywa kluczową rolę z punktu widzenia bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa, ograniczenia ryzyk rynkowych oraz finansowych, opracowywania prognoz finansowych;
- obszar relacji inwestorskich, odpowiedzialny za tworzenie i realizację polityki informacyjnej w zakresie kwestii finansowych oraz wypełnianie obowiązków związanych z funkcjonowaniem spółki akcyjnej.

Kwestie finansowe są – obok budowy wartości i ludzi – głównymi fundamentami rozwoju Grupy Orlen do 2022 r. Jej dobre wyniki finansowe w latach 2017–2018 stanowią rezultat efektywnej realizacji planów strategicznych. Firma przekroczyła założony cel EBITDA LIFO (EBITDA – *earnings before interest, taxes, depreciation and amortization*, LIFO – Last in First out) o 400 mln zł średniorocznie (wypracowany wynik średnioroczny wyniósł 9,2 mld zł). Dobre wyniki finansowe pozwalają na wypłatę dywidend akcjonariuszom (w analizowanym okresie dywidenda na akcję wyniosła 3 zł). Grupa utrzymuje stabilny poziom bezpieczeństwa finansowego. Poziom dźwigni finansowej wyniósł 7,1% (przy założeniu maksymalnego poziomu dźwigni 30%) (www.orlden.pl/PL/OFirmie, dostęp: 28.08.2019).

Wskaźnik bieżącej płynności finansowej w latach 2017–2018 znajdował się na przeciętnym poziomie 1,68, a inne wskaźniki wyniosły: podwyższonej płynności – 0,36, ogólnego zadłużenia – 0,45, ROE – 20%, ROA – 10,5%. Należy zatem ocenić, że w omawianym okresie Spółka PKN Orlen ma stabilną sytuację finansową, więc dysponuje odpowiednim poziomem bezpieczeństwa finansowego (www.biznesradar.pl/prognozy/PKN-ORLEN, dostęp: 28.08.2019).

3.7. Pytania problemowe

1. Jakie są obszary wspólne bezpieczeństwa ekonomicznego i finansowego?
2. Jakie korzyści niesie posiadanie bezpieczeństwa finansowego?
3. Jakie determinanty i zagrożenia charakteryzują bezpieczeństwo finansowe?
4. Jakie są podstawowe cele i wytyczne, związane z zarządzaniem bezpieczeństwem finansowym?
5. Jaki wpływ wywiera bezpieczeństwo finansowe na zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa?

Rozdział 4

Wskaźnikowa ocena bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw

4.1. Sprawozdania finansowe jako źródło wiedzy o poziomie bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa

Informacje finansowe mają kluczowe znaczenie z punktu widzenia decyzji podejmowanych w przedsiębiorstwie. Są wykorzystywane do optymalizacji i racjonalizacji użytkowania zasobów, do określania rozmiarów i struktury produkcji, sprzedaży, wyboru źródeł finansowania. Odgrywają znaczącą rolę przy tworzeniu oraz realizowaniu polityki finansowej przedsiębiorstwa, pozwalają na dokonywanie oceny efektywności prowadzonej działalności gospodarczej. Analiza danych *ex post* umożliwia dokonywanie prognoz *ex ante* (Wypych, 2000: 149–150) (schemat 4.1).

Zakres informacji finansowych jest uzależniony od szeregu czynników, w tym od formy organizacyjno-prawnej przedsiębiorstwa, rodzaju prowadzonej działalności, branży, w której ono funkcjonuje, skali działalności, wielkości przedsiębiorstwa, struktury własnościowej. Podstawowym źródłem wiedzy dla interesariuszy o sytuacji finansowo-majątkowej przedsiębiorstw są sprawozdania finansowe, składające się z następujących elementów (*Ustawa o rachunkowości* – dalej u.o.r., art. 45):

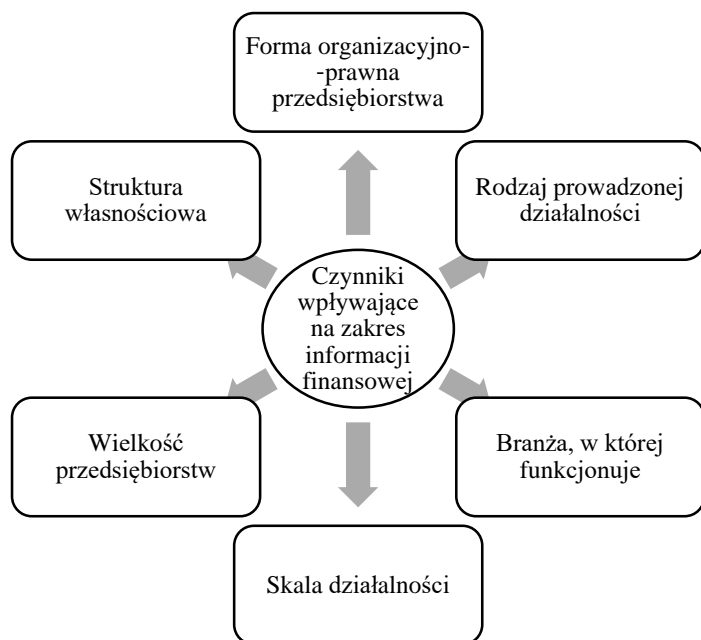
- bilansu;
- rachunku zysków i strat;
- informacji dodatkowej, obejmującej wprowadzenie do sprawozdania finansowego i objaśnienia.

W przypadku grupy kapitałowej, której jednostka dominująca ma siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, należy sporządzić skonsolidowane sprawozdanie finansowe, obejmujące dane jednostki dominującej i jednostek od niej zależnych, bez względu na ich siedzibę. W jego skład wchodzi (u.o.r., art. 55):

- skonsolidowany bilans;
- skonsolidowany rachunek zysków i strat;

- skonsolidowany rachunek przepływów pieniężnych;
- skonsolidowane zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym;
- informacja dodatkowa, obejmująca wprowadzenie do skonsolidowanego sprawozdania finansowego i objaśnienia.

Obowiązek sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania finansowego przypada jednostce dominującej, która musi je przedstawić nie później niż w ciągu 3 miesięcy od dnia bilansowego (dnia sporządzenia przez jednostkę dominującą rocznego sprawozdania finansowego).

Schemat 4.1. Czynniki decydujące o zakresie ujawnianych decyzji finansowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wypych, 2000: 149.

Sporządzanie sprawozdań finansowych niesie konieczność przestrzegania zasad i regulacji, zawartych w u.o.r. Regulacje prawne wymuszają tworzenie sprawozdań finansowych na podstawie zasad rachunkowości, w tym (www.ksiegowosc.infor.pl, dostęp: 2.09.2019):

- zasady ciągłości (u.o.r., art. 5) wskazującej, że przyjętą politykę rachunkowości trzeba stosować w sposób ciągły;
- zasady kontynuacji działalności, zgodnie z którą jednostka gospodarcza będzie kontynuowała swoją działalność w przyszłości;
- zasady memoriału (u.o.r., art. 6) – w księgach rachunkowych ujmuje się wszystkie przypadające na rzecz jednostki przychody i obciążające ją

koszty, związane z tymi przychodami, dotyczące danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich zapłaty;

- zasady współmierności (jej stosowanie może być korzystniejsze dla podmiotów gospodarczych w porównaniu z zasadą memoriału) – do aktywów i pasywów zaliczane są koszty lub przychody z przyszłych okresów oraz przypadające na ten okres sprawozdawczy koszty, które nie zostały jeszcze poniesione;
- zasady ostrożnej wyceny – dokonując wyceny składników majątku i źródeł jego finansowania, podmiot gospodarczy powinien stosować rzeczywiście poniesione na ich nabycie lub wytworzenie ceny lub koszty;
- zasady istotności – w rachunkowości wyodrębnia się wszystkie zdarzenia ważne z punktu widzenia oceny sytuacji finansowo-majątkowej jednostki;
- zasady współmierności kosztów i przychodów, stosowanej w celu prawidłowego ustalenia wyniku finansowego jednostki w okresie sprawozdawczym – wskazuje ona konieczność uwzględnienia tych kosztów, które przyczyniły się do wygenerowania przychodów.

Dokonując oceny bezpieczeństwa finansowego na podstawie sprawozdań finansowych, trzeba pamiętać, że przedstawione w nich dane – choć prawdziwe – nie zawsze są dokładne i obiektywne. Ponieważ sprawozdania finansowe opierają się na danych z ubiegłych okresów, nie pozwalają na dokładne i rzetelne przedstawienie wartości rynkowej, mogą być jednak istotne dla wyceny przedsiębiorstwa (Wypych, 2000: 151–152).

Sprawozdawczość finansowa ułatwia interesariuszom zewnętrznym i wewnętrznym ocenę sytuacji finansowo-majątkowej, jest również niezwykle istotna z punktu widzenia zarządzania przedsiębiorstwem. Wykorzystuje zapisy księgowe, pozwalające na kompleksową ocenę sytuacji finansowo-majątkowej podmiotu gospodarczego.

Podstawowym sprawozdaniem finansowym jest bilans, czyli zestawienie statystyczne aktywów (majątku przedsiębiorstwa) oraz pasywów (źródeł jego finansowania) sporządzane na dany dzień (dzień bilansowy lub moment bilansowy). Podstawę sporządzania bilansu stanowi zasada równowagi bilansowej, mówiąca, że suma aktywów ma być równa sumie pasywów. Aktywa w bilansie rozmieszczone są zgodnie z zasadą płynności finansowej, od najmniej do najbardziej płynnych. Dwie podstawowe pozycje w aktywach to aktywa trwałe (majątek przedsiębiorstwa, którego przewidywany okres użytkowania jest dłuższy niż jeden rok) oraz aktywa obrotowe, przeznaczone do zbycia lub zużycia albo w ciągu dwunastu miesięcy od dnia bilansowego, albo też w ciągu cyklu operacyjnego w jednostce, jeżeli trwa on dłużej niż dwanaście miesięcy) (tabela 4.1).

Tabela 4.1. Uproszczona wersja bilansu przedsiębiorstwa

Aktywa	Pasywa
A. Aktywa trwałe I. Wartości niematerialne i prawne II. Rzeczowe aktywa trwałe III. Należności długoterminowe IV. Inwestycje długoterminowe V. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	A. Kapitał (fundusz) własny I. Kapitał podstawowy II. Kapitał (fundusz) zapasowy III. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny IV. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe V. Zysk (strata z lat ubiegłych) VI. Zysk (strata) netto VII. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego
B. Aktywa obrotowe I. Zapasy II. Należności krótkoterminowe III. Inwestycje krótkoterminowe IV. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania I. Rezerwy na zobowiązania II. Zobowiązania długoterminowe III. Zobowiązania krótkoterminowe IV. Rozliczenia międzyokresowe
C. Należne wpłaty na kapitał podstawowy	
D. Udziały (akcje) własne	

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Ustawy o rachunkowości*.

Pasywa w bilansie są rozmieszczone zgodnie z zasadą wymagalności, od najmniej do najbardziej wymagalnych. Do pasywów zalicza się kapitały własne (środki postawione przez właścicieli przedsiębiorstwa lub wypracowane w toku normalnej działalności gospodarczej) oraz zobowiązania i rezerwy na zobowiązania.

Drugim sprawozdaniem finansowym sporządzanym zgodnie z zasadą memoriałową jest rachunek zysków i strat, który dostarcza użytkownikom wiedzy na temat wyników działalności jednostki (jej rentowności), podzielony na cztery podstawowe segmenty (Śniezek [red.], 2004: 270–271):

- 1) podstawową działalność operacyjną, związaną z uzyskanymi przychodami i kosztami poniesionymi w ramach podstawowej działalności jednostki gospodarczej;
- 2) pozostałą działalność operacyjną, obejmującą koszty i przychody związane z pozostałą działalnością jednostki;
- 3) działalność finansową, odnoszącą się do przychodów i kosztów finansowych jednostki;
- 4) wynik zdarzeń nadzwyczajnych, czyli różnicę między zyskami i stratami nadzwyczajnymi, które powstają w wyniku zdarzeń trudnych do przewidzenia, niezwiązanych z ogólnym ryzykiem prowadzenia działalności.

Tabela 4.2. Uproszczony rachunek zysków i strat – wariant kalkulacyjny i porównawczy

Wariant kalkulacyjny	Wariant porównawczy
A. Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów I. Przychody netto ze sprzedaży produktów II. Przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów	A. Przychody netto ze sprzedaży i zrównane z nimi I. Przychody netto ze sprzedaży produktów II. Zmiana stanu produktów III. Koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki IV. Przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów
B. Koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów I. Koszt wytworzenia sprzedanych produktów II. Wartość sprzedanych towarów i materiałów	B. Koszty działalności operacyjnej I. Amortyzacja II. Zużycie materiałów i energii III. Usługi obce IV. Podatki i opłaty V. Wynagrodzenia VI. Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia VII. Pozostałe koszty rodzajowe VIII. Wartość sprzedanych towarów i materiałów
C. Zysk (strata) brutto ze sprzedaży (A-B)	C. Zysk (strata) brutto ze sprzedaży (A-B)
D. Koszty sprzedaży	D. Pozostałe przychody operacyjne
E. Koszty ogólnego zarządu	E. Pozostałe koszty operacyjne
F. Zysk (strata) ze sprzedaży (C-D-E)	F. Zysk (strata) z działalności operacyjnej (C+D-E)
G. Pozostałe przychody operacyjne	G. Przychody finansowe
H. Pozostałe koszty operacyjne	H. Koszty finansowe
I. Zysk (strata) z działalności operacyjnej (F+G-H)	I. Zysk (strata) z działalności gospodarczej (F+G-H)
J. Przychody finansowe	J. Wynik zdarzeń nadzwyczajnych
K. Koszty finansowe	K. Zysk (strata brutto) (I +/- J)
L. Zysk (strata) z działalności gospodarczej (I+J-K)	L. Podatek dochodowy
Ł. Wynik zdarzeń nadzwyczajnych	Ł. Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty)
M. Zysk (strata brutto) (L +/- M)	M. Zysk (strata) netto (K-L-M)
N. Podatek dochodowy	
O. Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty)	
P. Zysk (strata) netto (N-O-P)	

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Ustawy o rachunkowości*.

Rachunek zysków i strat może być sporządzony w dwóch wariantach: w wersji kalkulacyjnej i wersji porównawczej. W wariantcie kalkulacyjnym koszty są ujęte w układzie funkcjonalnym, są one klasyfikowane zgodnie z pełnioną przez nie funkcją i dzielą się na koszty wytworzenia sprzedanych produktów, koszty sprzedaży oraz koszty ogólnego zarządu. W wariantcie porównawczym koszty ujmowane są w układzie rodzajowym, bez powiązania ich z funkcjami w przedsiębiorstwie. Układ ten może być stosowany we wszystkich jednostkach gospodarczych, bez względu na rodzaj i charakter prowadzonej działalności gospodarczej (tabela 4.2).

Bilans przedsiębiorstwa prezentuje wielkości statyczne, a rachunek zysków i strat przedstawia skumulowane efekty procesów zachodzących w podmiocie gospodarczym. Trzecim sprawozdaniem, stanowiącym ważne uzupełnienie informacji finansowych o przedsiębiorstwie jest rachunek przepływów pieniężnych (ang. *cash flow*, sprawozdanie dynamiczne, ukazujące zmiany stanu środków pieniężnych). Jednoczesne analizowanie trzech sprawozdań finansowych i prowadzona na ich podstawie analiza finansowo-majątkowa ma decydujące znaczenia dla rzetelnej i przejrzystej oceny funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Wyróżnikiem sprawozdania *cash flow* jest odejście od zasady memoriału na rzecz zasady kasowej, która ma w przypadku rachunku przepływów pieniężnych kluczowe znaczenie.

Podstawowym zadaniem rachunku przepływów pieniężnych jest zaprezentowanie faktycznych wpływów i wydatków gotówkowych w jednostce gospodarczej, a tym samym wskazanie, w jakim stopniu jednostka jest zdolna do samofinansowania się. Wyodrębnia się w nim trzy kategorie przepływów (www.edukacjagiieldowa.pl, dostęp: 2.09.2019):

- 1) przepływy z działalności operacyjnej, obejmujące wpływy gotówkowe związane ze sprzedażą produktów lub usług oraz wydatki ponoszone m.in. na zakup materiałów, towarów, surowców; strumień przepływów pieniężnych netto jest podstawowym wskaźnikiem pozwalającym na spłatę zobowiązań, utrzymanie odpowiedniego poziomu zdolności operacyjnej, dokonywanie inwestycji bez konieczności zaciągania bieżących zobowiązań;
- 2) przepływy z działalności inwestycyjnej, obejmujące wydatki z tytułu nabycia rzeczowych składników majątku trwałego, wartości niematerialnych i prawnych, a także innych składników majątku trwałego oraz wpływy ze sprzedaży tych składników;
- 3) przepływy z działalności finansowej, wpływy z emisji papierów wartościowych, korzystanie z długoterminowego finansowania, wypłata dywidend i pozostałe wydatki związane z rozliczeniem zysku. Do wydatków finansowych można zaliczyć środki przeznaczone na zakup akcji własnych, wydatki związane ze spłatą zadłużenia i z tytułu spłaty rat w leasingu finansowym.

Rachunek przepływów pieniężnych można sporządzić, posługując się jedną z dwu metod (wybór zależy od decyzji przedsiębiorstwa, konieczne jest ponadto zachowanie ciągłości stosowania przyjętej metody) (Śniezek [red.], 2004: 359):

- metodą bezpośrednią, której istotą jest ujmowanie podstawowych tytułów wpływów i wydatków związanych z działalnością operacyjną; wpływy i wydatki pieniężne są wykazane jako odrębne pozycje, a potem zagregowane do kwoty przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej;
- metodą pośrednią, zgodnie z którą punktem wyjścia do sporządzania rachunku jest wynik finansowy netto, korygowany zarówno o pozycje najczęściej niepowodujące zmian w gotówce lub jej ekwiwalentach, jak i wyniki z działalności pozaoperacyjnej.

Tabela 4.3. Metoda bezpośrednia i pośrednia rachunku przepływów pieniężnych

Metoda bezpośrednia	Metoda pośrednia
1	2
<p>A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej</p> <p>I. Wpływy</p> <p>1. Sprzedaż</p> <p>2. Inne wpływy z działalności operacyjnej</p> <p>II. Wydatki</p> <p>1. Dostawy i usługi</p> <p>2. Wynagrodzenia netto</p> <p>3. Ubezpieczenia społeczne i zdrowotne oraz inne świadczenia</p> <p>4. Podatki i opłaty o charakterze publicznoprawnym</p> <p>5. Inne wydatki operacyjne</p> <p>III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej (I-II)</p>	<p>A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej</p> <p>I. Zysk (strata) netto</p> <p>II. Korekty razem</p> <p>1. Amortyzacja</p> <p>2. Zyski (straty) z tytułu różnic kursowych</p> <p>3. Odsetki i udziały w zyskach (dywidendy)</p> <p>4. Zysk (strata) z działalności inwestycyjnej</p> <p>5. Zmiana stanu rezerw</p> <p>6. Zmiana stanu zapasów</p> <p>7. Zmiana stanu należności</p> <p>8. Zmiana stanu zobowiązań krótkoterminowych, z wyjątkiem pożyczek i kredytów</p> <p>9. Zmiana stanu rozliczeń międzyokresowych</p> <p>10. Inne korekty</p> <p>III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej (I+/-II)</p>
<p>B. Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej</p> <p>I. Wpływy</p> <p>1. Zbycie wartości niematerialnych i prawnych oraz rzeczowych aktywów trwałych</p> <p>2. Zbycie inwestycji w nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne</p>	<p>B. Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej</p> <p>I. Wpływy</p> <p>1. Zbycie wartości niematerialnych i prawnych oraz rzeczowych aktywów trwałych</p> <p>2. Zbycie inwestycji w nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne</p>

Tabela 4.3 (cd.)

1	2
<p>3. Z aktywów finansowych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) w jednostkach powiązanych b) w pozostałych jednostkach <ul style="list-style-type: none"> - zbycie aktywów finansowych - dywidendy i udziały w zyskach - spłata udzielonych pożyczek długoterminowych - odsetki - inne wpływy z aktywów finansowych <p>4. Inne wpływy inwestycyjne</p> <p>II. Wydatki</p> <p>1. Nabycie wartości niematerialnych i prawnych oraz rzeczowych aktywów trwałych</p> <p>2. Inwestycje w nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne</p> <p>3. Na aktywa finansowe, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) w jednostkach powiązanych b) w pozostałych jednostkach <ul style="list-style-type: none"> - nabycie aktywów finansowych - udzielone pożyczki długoterminowe <p>4. Inne wydatki inwestycyjne</p> <p>III. Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej (I-II)</p>	<p>3. Z aktywów finansowych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) w jednostkach powiązanych b) w pozostałych jednostkach <ul style="list-style-type: none"> - zbycie aktywów finansowych - dywidendy i udziały w zyskach - spłata udzielonych pożyczek długoterminowych - odsetki - inne wpływy z aktywów finansowych <p>4. Inne wpływy inwestycyjne</p> <p>II. Wydatki</p> <p>1. Nabycie wartości niematerialnych i prawnych oraz rzeczowych aktywów trwałych</p> <p>2. Inwestycje w nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne</p> <p>3. Na aktywa finansowe, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) w jednostkach powiązanych b) w pozostałych jednostkach <ul style="list-style-type: none"> - nabycie aktywów finansowych - udzielone pożyczki długoterminowe <p>4. Inne wydatki inwestycyjne</p> <p>III. Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej (I-II)</p>
<p>C. Przepływy środków pieniężnych z działalności finansowej</p> <p>I. Wpływy</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Wpływy netto z wydania udziałów (emisji akcji) i innych instrumentów kapitałowych oraz dopłat do kapitału 2. Kredyty i pożyczki 3. Emisja dłużnych papierów wartościowych 4. Inne wpływy finansowe <p>II. Wydatki</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Nabycie udziałów (akcji) własnych 2. Dywidendy i inne wypłaty na rzecz właścicieli 3. Inne, niż wypłaty na rzecz właścicieli, wydatki z tytułu podziału zysku 4. Spłaty kredytów i pożyczek 5. Wykup dłużnych papierów wartościowych 6. Z tytułu innych zobowiązań finansowych 7. Płatności zobowiązań z tytułu umów leasingu finansowego 	<p>C. Przepływy środków pieniężnych z działalności finansowej</p> <p>I. Wpływy</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Wpływy netto z wydania udziałów (emisji akcji) i innych instrumentów kapitałowych oraz dopłat do kapitału 2. Kredyty i pożyczki 3. Emisja dłużnych papierów wartościowych 4. Inne wpływy finansowe <p>II. Wydatki</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Nabycie udziałów (akcji) własnych 2. Dywidendy i inne wypłaty na rzecz właścicieli 3. Inne, niż wypłaty na rzecz właścicieli, wydatki z tytułu podziału zysku 4. Spłaty kredytów i pożyczek 5. Wykup dłużnych papierów wartościowych 6. Z tytułu innych zobowiązań finansowych 7. Płatności zobowiązań z tytułu umów leasingu finansowego

1	2
8. Odsetki 9. Inne wydatki finansowe III. Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej (I–II)	8. Odsetki 9. Inne wydatki finansowe III. Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej (I–II)
D. Przepływy pieniężne netto, razem (A.III+/-B.III+/-C.III)	D. Przepływy pieniężne netto razem (A.III+/-B.III+/-C.III)
E. Bilansowa zmiana stanu środków pieniężnych, w tym zmiana stanu środków pieniężnych z tytułu różnic kursowych	E. Bilansowa zmiana stanu środków pieniężnych, w tym zmiana stanu środków pieniężnych z tytułu różnic kursowych
F. Środki pieniężne na początek okresu	F. Środki pieniężne na początek okresu
G. Środki pieniężne na koniec okresu (F+/-D), w tym o ograniczonej możliwości dysponowania	G. Środki pieniężne na koniec okresu (F+/-D), w tym o ograniczonej możliwości dysponowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Ustawy o rachunkowości*.

Podstawowymi zaletami stosowania metody pośredniej są: dostarczenie informacji na temat zależności między wynikiem finansowym netto a przepływami pieniężnymi netto z działalności operacyjnej w ramach tego samego elementu sprawozdania finansowego, powiązanie poszczególnych pozycji z odpowiednimi pozycjami bilansu i rachunku zysków i strat oraz możliwość stosunkowo prostego sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych, bez konieczności rozbudowania głębokiej analityki. Natomiast zalety metody bezpośredniej stanowią prezentowanie struktury wpływów i wydatków z działalności operacyjnej, dostarczanie informacji użytecznych do określania prognozowanych wartości przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej, łatwość weryfikowania zarówno pozycji, jak i kwot wpływów i wydatków (Śniezek [red.], 2004: 360–361) (tabela 4.3).

4.2. Memoriałowe i kasowe wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego

Podstawą oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa jest wskaźnikowa ocena sytuacji finansowo-majątkowej podmiotów gospodarczych. Dane pochodzące z podstawowych sprawozdań finansowych pozwalają na ocenę (Wypych, 2000: 179):

- struktury majątkowo-kapitałowej przedsiębiorstwa (struktury aktywów i pasywów – analizę pionową bilansu prowadzonej w ujęciu statycznym i dynamicznym oraz analizę relacji między strukturą aktywów i pasywów – analizę poziomą);

- kondycji finansowej przedsiębiorstwa; badane są (obok bilansu) rachunek zysków i strat oraz rachunek przepływów pieniężnych.

Celem poziomej analizy bilansu jest ocena stopnia finansowania działalności podmiotu gospodarczego środkami własnymi i obcymi, a także ocena płynności finansowej. Pozioma analiza bilansu ma duże znaczenie z punktu widzenia oceny ryzyka finansowego. Szczególnie istotne jest tutaj zachowanie następujących reguł:

- złotej reguły finansowania, czyli relacji między kapitałem stałym (kapitał własny + zobowiązania długoterminowe) a aktywami trwałymi (majątkiem trwałym, wyższym od jedności), co można zapisać następującym wzorem:

$$\text{złota reguła finansowania} = \frac{\text{kapitał stały}}{\text{aktywa trwałe}} > 1$$

- złotej reguły bilansowej (bankowej), czyli relacji między kapitałem własnym a aktywami trwałymi, mieszczącej się w przedziale $<0,5:1>$:

$$\text{złota reguła bankowa} = \frac{\text{kapitał własny}}{\text{aktywa trwałe}} < 0,5:1 >$$

Wskaźnikowa ocena bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa jest oparta na ocenie danych pochodzących z trzech podstawowych sprawozdań finansowych. Analiza wskaźnikowa ma kluczowe znaczenie i jest niezwykle istotna, gdyż odnosi się do różnych aspektów działalności przedsiębiorstwa, umożliwia ocenę sytuacji finansowo-majątkowej, pozwala na dokonanie prognozy trendów, daje szansę porównania uzyskanych wyników z wynikami innych przedsiębiorstw, pozwala na wyjaśnienie spadków oraz wprowadzenie niezbędnych korekt dotyczących działalności gospodarczej.

Wskaźnikową ocenę bezpieczeństwa finansowego można przeprowadzać za pomocą wskaźników grupowanych wg treści ekonomicznych (prezentuje ona wyniki w odniesieniu do konkretnych obszarów działalności). Do podstawowych wskaźników oceny bezpieczeństwa finansowego można zaliczyć: wskaźniki płynności finansowej, sprawności działania, struktury finansowej, rentowności, wartości rynkowej.

W literaturze przedmiotu nie ma zgodności co do analizowania poszczególnych wskaźników bezpieczeństwa finansowego. Podstawę ich oceny stanowią wskaźniki płynności (wśród badaczy istnieje zgoda, że płynność finansowa ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa finansowego), wskaźniki wypłacalności (w literaturze przedmiotu uwzględnia się znaczenie wypłacalności w ocenie bezpieczeństwa finansowego). Co do pozostałych wskaźników, takiej zgodności nie ma. Część badaczy oceniających bezpieczeństwo finansowe bierze pod uwagę sprawność gospodarowania, sprzedaż produktów i usług, rentowność, rezerwy finansowe, inwestycje (Karbownik, 2014: 23).

Tabela 4.4. Wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw

Kryterium oceny bezpieczeństwa finansowego	Wskaźnik oceny bezpieczeństwa finansowego	Wzór wskaźnika	Preferowane wartości
1	2	3	4
Sprzedaż	Przychody netto ze sprzedaży	S	Im wyższe, tym lepiej
	Dynamika przychodów netto ze sprzedaży	$St/St-1$	Im wyższa, tym lepiej
	Wpływy gotówkowe z działalności operacyjnej	OCR	Im wyższe, tym lepiej
Płynność finansowa	Wskaźnik bieżącej płynności finansowej	AB/PB (aktywa obrotowe/ pasywa bieżące)	Wskaźnik powinien być wyższy od 1 (pożądaną 1,5–2)
	Wskaźnik podwyższonej płynności finansowej	$\frac{AB - Z - Rmc}{PB}$ gdzie: Z – zapasy, Rmc – rozliczenia międzyokresowe czynne	Optymalny poziom wskaźnika wynosi 1
	Wskaźnik wypłacalności gotówkowej	$\frac{\text{środki pieniężne}}{\text{zobowiązania bieżące}}$	Wzorcowy wskaźnik wypłacalności gotówkowej wynosi 0,2
	Współczynnik gotówkowej płynności finansowej	$\frac{OCF}{\text{zobowiązania bieżące}}$ gdzie: OCF – operacyjne przepływy pieniężne	Im wyższy, tym lepiej
	Kapitał obrotowy netto do aktywów ogółem	$\frac{\text{kapitał obrotowy netto}}{\text{aktywa ogółem}}$	Interpretacja uzależniona jest od długości cyklu produkcyjnego. Im dłuższy cykl, tym oczekiwany wyższy poziom wskaźnika
Sprawność działania	Cykl inkasa należności w dniach	$\frac{\text{należności}}{\text{sprzedaż netto}} \times 365$ dni	Wskaźnik informuje, jak długo przedsiębiorstwo czeka na spłatę należności. Należy go porównywać ze średnią dla branży. Dłuższy cykl albo może oznaczać nieprawidłowości w ściąganiu należności, albo może stanowić rezultat przyjętej polityki sprzedaży

Tabela 4.4 (cd.)

1	2	3	4
Sprawność działania	Wskaźnik zapasy w dniach	$\frac{\text{zapasy}}{\text{sprzedaż netto}} \times 365 \text{ dni}$	Poziom wskaźnika informuje, ile dni średnio zapasy oczekują na sprzedaż
	Wskaźnik rotacji zapasów	$\frac{\text{sprzedaż netto}}{\text{zapasy}}$	Wysoki poziom wskaźnika oznacza, że przedsiębiorstwo sprawnie gospodaruje zapasami
	Wskaźnik rotacji aktywów	$\frac{\text{sprzedaż netto}}{\text{aktywa ogółem}}$	Wskaźnik informuje, jak aktywa przyczyniają się do generowania przychodów ze sprzedaży
	Wskaźnik rotacji środków trwałych	$\frac{\text{sprzedaż netto}}{\text{środki trwałe netto}}$	Wskaźnik opisuje produktywność środków trwałych. Wskazuje wartość sprzedaży przypadającą na 1 zł zaangażowanego majątku trwałego. Poziom wskaźnika uzależniony jest od kapitałochłonności procesu wytwarzania
	Wskaźnik rotacji majątku obrotowego	$\frac{\text{sprzedaż netto}}{\text{przeciętny stan majątku obrotowego}}$	Wskaźnik należy porównywać ze średnią w branży, im wyższy poziom od przeciętnego dla branży, tym korzystniej
Struktura kapitału i wypłacalność	Współczynnik autonomii (wskaźnik finansowania majątku kapitałem własnym)	$\frac{\text{kapitał własny}}{\text{aktywa ogółem}}$	Im wyższy poziom wskaźnika, tym większy udział środków własnych w finansowaniu działalności
	Wskaźnik ogólnego zadłużenia	$\frac{\text{zobowiązania ogółem}}{\text{aktywa ogółem}}$	Bezpieczny poziom wskaźnika uzależniony jest od polityki fiskalnej i kredytowej oraz od rentowności działalności
	Wskaźnik zadłużenia długoterminowego	$\frac{\text{zobowiązania długoterminowe}}{\text{aktywa ogółem}}$	Im wyższy poziom wskaźnika, tym wyższy udział zobowiązań długoterminowych w finansowaniu działalności gospodarczej

1	2	3	4
Struktura kapitału i wypłacalność	Wskaźnik zadłużenia krótkoterminowego	$\frac{\text{zobowiązania krótkoterminowe}}{\text{aktywa ogółem}}$	Im wyższy poziom wskaźnika, tym wyższy udział zobowiązań krótkoterminowych w finansowaniu działalności gospodarczej
	Wskaźnik zdolności spłaty odsetek	$\frac{\text{zysk brutto} + \text{odsetki}}{\text{odsetki}}$	Jest to stosunek zysku przed spłatą odsetek i podatków do obciążeń z tytułu odsetek. Wiarygodny poziom wskaźnika wynosi 7.
	Współczynnik zdolności przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej do obsługi zobowiązań ogółem	$\frac{\text{zobowiązania ogółem}}{OCF}$	Im niższy poziom wskaźnika, tym korzystniej
	Współczynnik zdolności przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej do obsługi zobowiązań długoterminowych	$\frac{\text{zobowiązania długoterminowe}}{OCF}$	Im niższy poziom wskaźnika, tym korzystniej
	Współczynnik pokrycia zobowiązań ogółem gotówką operacyjną	$\frac{OCF}{\text{zobowiązania długoterminowe}}$	Im wyższy poziom wskaźnika, tym korzystniej
	Współczynnik pokrycia odsetek z gotówki operacyjnej	$\frac{OCF}{\text{odsetki}}$	Im wyższy poziom wskaźnika, tym korzystniej
Rentowność i wydajność gotówkowa	Rentowność aktywów	$\frac{\text{zysk netto}}{\text{aktywa ogółem}}$	Wskaźnik informuje o zdolności aktywów do generowania zysku
	Rentowność kapitału własnego	$\frac{\text{zysk netto}}{\text{kapitał własny}}$	Wskaźnik oznacza stopę zwrotu z kapitału własnego
	Rentowność sprzedaży	$\frac{\text{zysk netto}}{\text{sprzedaż netto}}$	Im wyższy poziom wskaźnika, tym rentowniejsza jest sprzedaż
	Współczynnik wydajności pieniężnej aktywów ogółem	$\frac{OCF}{\text{saktywa ogółem}}$	Im wyższy poziom wskaźnika, tym korzystniej

Tabela 4.4 (cd.)

1	2	3	4
Rentowność i wydajność gotówkowa	Współczynnik wydajności pieniężnej kapitału własnego	$\frac{OCF}{\text{kapitał własny}}$	Im wyższy poziom wskaźnika, tym korzystniej
	Pięniężna stopa zwrotu z akcji	OCF na jedną akcję	Im wyższy poziom wskaźnika, tym korzystniej
	Wskaźnik dynamiki zysku netto	$\frac{\text{zysk netto}_t}{\text{zysk netto}_{t-1}}$	Im wyższy poziom wskaźnika, tym korzystniej
Rynkowa wartość dodana	Średni ważony koszt kapitału	$WACC = \sum_r (U_{rk} \times K_{rk})$ gdzie: WACC – średni ważony koszt kapitału; U_{rk} – wagi; K_{rk} – koszt kapitału pochodzącego z różnych źródeł; r – oznaczenie poszczególnych źródeł kapitału	To średnia kosztów pozyskania poszczególnych jego składników, ważona ich udziałem w całości kapitału
	Ekonomiczna wartość dodana	$EVA = NOPAT - WACC \times IC$ gdzie: NOPAT – zysk operacyjny netto po opodatkowaniu; WACC – średni ważony koszt kapitału; IC – zainwestowany kapitał całkowity	Wskaźnik wskazuje na różnice między wartością dochodu uzyskanego przez właścicieli a wartością kosztu uzyskania tego dochodu
Rezerwy	Współczynnik zabezpieczenia finansowego rezerwami kapitałowymi	$\frac{\text{rezerwy kapitałowe}}{\text{aktywa ogółem}}$	Im wyższy poziom wskaźnika, tym większy udział rezerw kapitałowych w majątku ogółem
Inwestycje	Zmiana wartości papierów wartościowych	$\frac{\text{papiery wartości}_t}{\text{papiery wartości}_{t-1}}$	Dodatnia zmiana wartości korzystna
	Przepływy pieniężne netto z inwestycji w papiery wartościowe	Wpływy pieniężne z inwestycji w papiery wartościowe (-) wypływy pieniężne z inwestycji w papiery wartościowe	Im wyższy poziom wskaźnika, tym korzystniej

Źródło: opracowanie własne na podstawie Karbownik, 2014: 25–28; Wypych, 2000: 203–221.

W literaturze przedmiotu wyodrębnia się dwa podstawowe typy definicji płynności finansowej: wskazujące na ujęcie majątkowo-kapitałowe oraz majątkowe. Zgodnie z pierwszym ujęciem, płynność finansowa to zdolność przedsiębiorstwa do spłaty zobowiązań krótkoterminowych. Zgodnie z podejściem opartym

na aktywach przedsiębiorstwa, płynność jest określana jako zdolność zamiany aktywów na środki pieniężne w krótkim okresie, bez utraty ich wartości (Wędzki, 2003: 32–33). Płynność w aspekcie majątkowym i majątkowo-kapitałowym ma wymiar statyczny. Wyznaczana jest na podstawie danych pochodzących z bilansu przedsiębiorstwa, jej podstawę stanowią aktywa bieżące i zobowiązania krótkoterminowe jednostki. W metodzie tej wyznacza się wskaźniki bieżącej płynności, podwyższonej płynności oraz płynności gotówkowej. Wskaźniki te umożliwiają przedstawianie stanu płynności finansowej w danym momencie czasu, ponadto jednostka ma ograniczony wpływ na ich kształtowanie (zależne od przyjętych zasad księgowania oraz określania wartości bilansowej). Uzupełnieniem analizy statycznej jest podejście dynamiczne, wykorzystujące dane pochodzące z rachunku przepływów pieniężnych. W ujęciu tym uwzględniane są faktyczne wpływy i wypływy środków pieniężnych (Sierpińska, Wędzki, 1997: 35).

Efektywność gospodarowania najczęściej jest wyznaczana za pomocą wskaźników rentowności, które można – stosując uogólnienie – określić jako relację zysku do określonej wartości (Nowak, 2008: 176). Rentowność oznacza zdolność podmiotów gospodarczych do generowania zysków, jest podstawowym wskaźnikiem szybkości zwrotu z zaangażowanego kapitału. Może być analizowana w trzech płaszczyznach: aktywów, kapitałów własnych oraz sprzedaży. Co do zasady, im wyższe wskaźniki rentowności tym wyższa zdolność organizacji do generowania zysków. Wskaźniki te mogą być wyznaczane za pomocą danych pochodzących z bilansu i rachunku zysków i strat (ROA, ROE, ROS), a także z wykorzystaniem informacji pochodzących z rachunku przepływów pieniężnych (wskaźnik wydajności pieniężnej aktywów ogółem, wskaźnik wydajności pieniężnej kapitału własnego). Rentowność może przybrać dwie formy: zyskowności (w momencie, gdy przedsiębiorstwo wykazuje zysk) oraz deficytowości (przedsiębiorstwo generuje stratę) (Miształ, 2015c: 98).

Kolejny wymiar oceny sytuacji finansowo-majątkowej podmiotów gospodarczych stanowi analiza sprawności działania. Wskaźniki sprawności (aktywności) działania informują o zdolności generowania sprzedaży przez zasoby przedsiębiorstwa. Wskaźniki informują o tym, jak efektywnie podmiot gospodarczy zarządza aktywami, pozwalają zmierzyć aktywność podmiotu w zakresie wykorzystania posiadanego majątku (Wypych, 2000: 210).

Wskaźniki struktury finansowej – w tym wskaźniki struktury kapitału, udziału kapitału własnego w finansowaniu działalności gospodarczej, ogólnego zadłużenia, zdolności do spłaty odsetek – informują o źródłach finansowania majątku przedsiębiorstwa. Poziom zadłużenia czy finansowania kapitałami własnymi jest uzależniony od szeregu czynników, np. rodzaju i specyfiki prowadzonej działalności, branży, skali działalności, pozycji rynkowej, poziomu konkurencyjności. Nie ma jednej optymalnej struktury finansowej, która gwarantowałaby osiągnięcie wysokiej pozycji konkurencyjnej.

Wskaźniki rynkowe odnoszące się do spółek akcyjnych mają kluczowe znaczenie dla określania ceny akcji. Do podstawowych, służących ocenie spółek

kapitałowych, notowanych na giełdzie papierów wartościowych, zalicza się wskaźniki zyskowności na akcję, wskaźnik cena/zysk i stopa dywidendy oraz wskaźnik wartości rynkowej do wartości księgowej (Wypych, 2000: 220).

4.3. Podejście memoriałowe a podejście kasowe do oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa

Zasada memoriałowa została określona w u.o.r., art. 6, zgodnie z jej zapisami:

[...] w księgach rachunkowych jednostki należy ująć wszystkie osiągnięte, przypadające na jej rzecz przychody i obciążające ją koszty związane z tymi przychodami dotyczące danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich zapłaty. Dla zapewnienia współmierności przychodów i związanych z nimi kosztów do aktywów lub pasywów danego okresu sprawozdawczego zaliczane będą koszty lub przychody dotyczące przyszłych okresów oraz przypadające na ten okres sprawozdawczy koszty, które jeszcze nie zostały poniesione.

Zasada memoriałowa pozwala wskazać w sprawozdaniach finansowych informacje na temat skutków transakcji oraz zdarzeń gospodarczych w okresie, w którym miały one miejsce, nie ma tu znaczenia, czy nastąpił faktyczny przepływ środków pieniężnych. Znajduje ona swoje zastosowanie w bilansie i rachunku zysków i strat. Jej przestrzeganie umożliwia dostarczenie danych oraz informacji o sytuacji finansowo-majątkowej przedsiębiorstwa, o rezultatach prowadzonej działalności, a także zmianach sytuacji finansowej podmiotu gospodarczego. Wspomaga ona zatem podejmowanie decyzji odnośnie do rozwoju przedsiębiorstwa (Walińska, Michalak, 2010: 90).

W literaturze przedmiotu zasada memoriału jest określana na różne sposoby, przy czym autorzy są zgodni co do jej meritum. Przykładem mogą być tu następujące ujęcia:

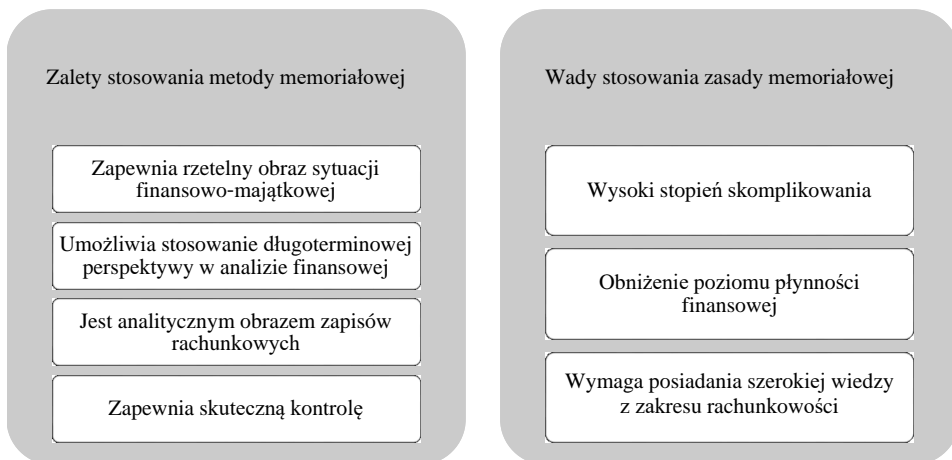
- zasada memoriału jest oparta na tym, że efekty operacji wynikowych są uznawane w momencie ich wystąpienia, a nie dopiero po otrzymaniu związanych z nimi środków pieniężnych (Waśniewski, Skoczylas, 1995: 26);
- zasada memoriału oznacza, że przychody ujmuje się w momencie, gdy wysiłek podjęty do ich wygenerowania został zakończony i z wysokim prawdopodobieństwem można uznać, że płatności za nie zostaną zapłacone (Higgins, 1998: 10);

- zasada memoriałowa wskazuje, że przychody ze sprzedaży trzeba ujmować w momencie postawienia lub wysłania do dyspozycji wyrobów gotowych, wykonania usługi, a nie w momencie wpływu środków pieniężnych z tytułu powstałych należności (Wąsowski, 2002: 3–4);
- zasada memoriałowa stanowi, że „w księgach rachunkowych i w wyniku finansowym – niezależnie od momentu zapłaty – należy obowiązkowo uwzględniać wszystkie osiągnięte i przysługujące jednostce w okresie sprawozdawczym przychody ze sprzedaży i inne przychody oraz wszelkie obciążające ją koszty” (Śnieżek [red.], 2004: 142);
- przychody i koszty uznaje się w momencie ich wystąpienia, a nie w momencie wpływu lub wypływu gotówki (Turyna, 2008: 14);
- zasada memoriałowa wiąże się z koniecznością ujmowania transakcji z chwilą ich wystąpienia, niezależnie od terminu otrzymania lub zapłaty środków pieniężnych lub ich ekwiwalentów (Nowak, 2008: 21);
- zgodnie z zasadą memoriałową, efekty transakcji i zdarzeń gospodarczych muszą być ujmowane w momencie ich zajścia, a nie w momencie przepływu środków pieniężnych z ich tytułu (Walińska [red.], 2009: 127–129);
- zgodnie z zasadą memoriałową, „przychody i koszty przypisywane są do okresu, którego dotyczą, niezależnie od tego, kiedy nastąpił związany z nimi wpływ lub wypływ środków pieniężnych. Stosowanie tej zasady zwiększa przejrzystość informacji oraz pozwala oprzeć zarządzanie na wynikach działalności” (Zimny, 2013: 10);
- zasada memoriału „pozwała łączyć minione zdarzenia z przyszłymi wynikami przedsiębiorstwa” (Karbownik, 2014: 33);
- zasada memoriałowa „obliguje do ujęcia w księgach rachunkowych wszystkich osiągniętych przychodów oraz związanych z nimi kosztów dotyczących danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich zapłaty (na przykład należy ujmować w systemie rachunkowości przychód w momencie wystawienia faktury sprzedaży, mimo że płatność nastąpi w późniejszym okresie)” (Gad, Walińska, 2015: 54).

Zasada memoriałowa zapewnia możliwość podejmowania racjonalnych i skutecznych decyzji gospodarczych, pozwala również na ocenę zdolności podmiotu gospodarczego do wypracowania środków pieniężnych. Jest nadrzędną zasadą rachunkowości, która daje możliwość ujęcia w księgach rachunkowych wszystkich zmian dotyczących aktywów w jednostce. Ma kluczowe znaczenie dla ustalenia realnej wielkości wyniku finansowego, pozwala realizować podstawowy cel sprawozdawczości finansowej, czyli dostarcza informacji o sytuacji finansowej oraz jej zmianach (Walińska [red.], 2009).

Stosowanie zasady memoriałowej umożliwia stworzenie pełnego obrazu posiadanego przez przedsiębiorstwo majątku i zaciągniętych zobowiązań oraz umożliwia wdrażanie długoterminowej perspektywy w analizie sytuacji

finansowo-majątkowej przedsiębiorstwa. Stanowi analityczne ujęcie zapisów rachunkowych, dzięki spójnym zapisom umożliwia skuteczną i rzetelną kontrolę. Zasada memoriałowa dominuje w praktyce rachunkowości na całym świecie.

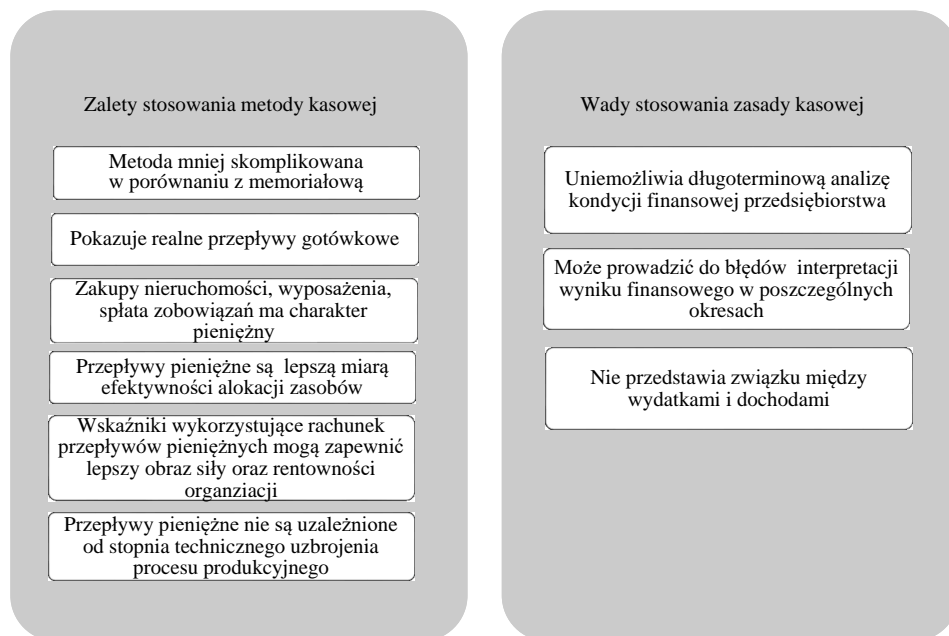
Schemat 4.2. Zalety i wady stosowania metody memoriałowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Przewodnika po nowym systemie sprawozdawczości...*

Do podstawowych wad stosowania zasady memoriałowej zalicza się: wyższy stopień skomplikowania od zasady kasowej, obniżenie poziomu płynności finansowej, związane z obciążeniami podatkowymi, które wynikają z wystawionych faktur, a nie z uzyskanych płatności, wymaga biegłego posługiwania się przepisami rachunkowości (*Nowy system rachunkowości...*).

Metoda kasowa dotyczy problematyki związanej z rachunkiem przepływów pieniężnych. Wskazuje, że przychody i koszty powinny być uznawane w momencie faktycznego wpływu lub wydatku środków pieniężnych. W u.o.r., art. 48b ust. 3, dokonano następującego zapisu: „w rachunku przepływów pieniężnych należy uwzględnić wszystkie wpływy i wydatki z działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej jednostki, z wyjątkiem wpływów i wydatków będących rezultatem zakupu lub sprzedaży środków pieniężnych [...]”. Rachunek przepływów pieniężnych stanowi niezwykle istotne uzupełnienie sprawozdań memoriałowych, gdyż zapewnia dynamiczną informację w ujęciu kasowym o wpływach i wydatkach danego przedsiębiorstwa (Karbownik, 2014: 40). Stosowanie metody kasowej w mniejszym stopniu pozwala na tzw. kreatywną rachunkowość, a tym samym stanowi rzetelne źródło wiedzy dla interesariuszy.

Zgodnie z zasadą kasową, przychody ujmowane są w momencie otrzymania środków pieniężnych, a koszty w momencie wypłacenia gotówki (Waśniewski, Skoczyła, 1995: 26). Podejście kasowe jest związane z ujmowaniem faktycznych strumieni wpływów i wydatków pieniężnych (Stępień, 2008: 30; Śnieżek, Wiatr, 2011: 41).

Schemat 4.3. Zalety i wady stosowania metody kasowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie

www.sovaksiegowosc.pl/zasada-memorialowa-i-zasada-kasowa/; Karbownik, 2012: 40–41.

Podstawowe zalety metody kasowej w rachunkowości są następujące: jest ona, co do zasady, łatwiejsza do stosowania w porównaniu z metodą memoriałową, wskazuje na realne przepływy gotówkowe, zakupy środków trwałych, wyposażenia. Ponadto spłata zobowiązań ma charakter pieniężny. Przepływy środków pieniężnych są lepszą miarą efektywności alokacji zasobów przedsiębiorstwa, a wskaźniki opracowane na podstawie rachunków przepływów pieniężnych w bardziej rzetelny sposób pokazują siłę finansową i rentowność podmiotu gospodarczego, gdyż nie są uzależnione od stopnia technicznego uzbrojenia procesu produkcyjnego (Karbownik, 2014: 40).

Tabela 4.5. Różnice w zastosowaniu metody memoriałowej i kasowej

Opis	Metoda memoriałowa	Metoda kasowa
1	2	3
Rodzaj sprawozdania finansowego	Bilans, rachunek zysków i strat	Rachunek przepływów pieniężnych
Międzynarodowe standardy rachunkowości	Większość międzynarodowych standardów rachunkowości promuje zasadę memoriałową	Mniejszość na rynku

Tabela 4.5 (cd.)

1	2	3
Podmioty stosujące	Jednostki prowadzące pełne księgi rachunkowe są zobligowane do stosowania zasady memoriałowej	Osoby fizyczne prowadzące uproszczoną księgowość
Stopień skomplikowania	Jest bardziej skomplikowana w stosowaniu	Jest prostsza w księgowaniu
Ustalenie wyniku finansowego	Pozwala na określenie prawdziwego wyniku finansowego za dany okres	Nie można ustalić prawidłowego wyniku finansowego
Relacja przychody/koszty	Wymusza obowiązek powiązania przychodów z kosztami	Nie pokazuje związku między wydatkami a dochodami
Ujęcie operacji gospodarczych	Obowiązek ujęcia w księgach rachunkowych wszystkich zdarzeń gospodarczych, jakie miały miejsce w danym roku obrotowym (niezależnie od tego, czy zostały zafakturowane, czy zapłacone)	Obowiązek ujęcia w momencie faktycznego przepływu gotówki
Księgowanie kosztów	Wszystkie koszty danego okresu	Jedynie zapłacone faktury kosztowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.controllingirachunkowosc.pl/rachunkowosc-zarzadcza/zasada-memorialu-w-rachunkowosci (dostęp: 3.09.2019).

Z punktu widzenia rzetelnej i wielowymiarowej oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa kluczowe wydaje się analizowanie danych pochodzących ze sprawozdań memoriałowych, bilansu i rachunku zysków i strat oraz z danych kasowych, zawartych w rachunku przepływów pieniężnych. Przepływy pieniężne stanowią ważne źródło wiedzy na temat sytuacji finansowej, w mniejszym stopniu uzależnione są od przyjętych koncepcji czy założeń rachunkowości. Analizowanie wyłącznie danych memoriałowych może być zbyt wąskie i prowadzi do niekompletnej oceny sytuacji finansowo-majątkowej podmiotu gospodarczego (Śnieżek, 2008: 150; Maślanka, 2008: 7).

4.4. Studia przypadków

4.4.1. Memoriałowa i kasowa ocena bezpieczeństwa finansowego polskich spółek transportowych indeksu mWIG40 w latach 2010–2018

W indeksie mWIG40, obejmującym czterdzieści średnich spółek Głównego Rynku GPW w Warszawie, notowane są trzy spółki transportowe: KDM Shipping Public Limited, PKP Cargo SA oraz Zastal SA. Memoriałową i kasową ocenę bezpieczeństwa tych przedsiębiorstw przeprowadzono w latach 2010–2017 dla pierwszej analizowanej spółki, a w latach 2010–2018 – dla dwóch pozostałych.

Wskaźnik bieżącej płynności finansowej w spółce KDM wzrósł z poziomu 0,7 w 2010 r. do poziomu 5,35 w 2017 r. W 2010 i 2011 r. był niższy od wzorcowego, co oznaczało zbyt niski poziom płynności finansowej. Od roku 2012 wskaźnik ten wyraźnie wzrósł. Pod koniec okresu sprawozdawczego spółka charakteryzowała się wysokim poziomem nadpłynności finansowej. Ze względu na niskie poziomy utrzymywanych zapasów wskaźniki podwyższonej płynności również są na wysokim poziomie. Ujemne przepływy pieniężne z działalności operacyjnej w latach 2013, 2014, 2017 powodują, że współczynniki gotówkowej płynności finansowej i pokrycia zobowiązań ogółem gotówką operacyjną mają znaki ujemne, co należy ocenić negatywnie.

Tabela 4.6. Wybrane memoriałowe i kasowe wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego polskich spółek transportowanych notowanych w indeksie mWIG40 w latach 2010–2018

KDM Shipping Public Limited									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Wskaźnik bieżącej płynności finansowej	0,70	1,01	4,83	5,29	5,72	5,75	3,69	5,35	–
Wskaźnik podwyższonej płynności	0,62	0,90	4,63	4,42	4,52	4,95	3,68	5,31	–
Wskaźnik ogólnego zadłużenia	0,41	0,29	0,18	0,13	0,12	0,13	0,22	0,16	–
Dynamika przychodów netto ze sprzedaży	0,89	2,42	0,90	1,06	0,82	1,05	1,34	0,91	–
ROA	0,22	0,42	0,23	0,09	-0,25	-0,14	-0,21	0,03	–
ROE	0,48	0,59	0,29	0,10	-0,28	-0,16	-0,26	0,03	–
ROS	0,37	0,49	0,43	0,22	-0,60	-0,31	-0,31	0,04	–

Tabela 4.6 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Współczynnik gotówkowej płynności finansowej	2,33	3,42	3,01	-0,14	-0,43	0,21	0,53	-0,64	-
Współczynnik pokrycia zobowiązań ogółem gotówką operacyjną	0,62	1,30	1,22	-0,10	-0,38	0,18	0,50	-0,58	-
Współczynnik autonomii	0,45	0,71	0,82	0,87	0,88	0,87	0,80	0,87	-
Współczynnik wydajności pieniężnej aktywów ogółem	0,25	0,37	0,22	-0,01	-0,05	0,02	0,11	-0,09	-
Współczynnik wydajności pieniężnej kapitału własnego	0,55	0,53	0,27	-0,01	-0,05	0,03	0,14	-0,10	-
PKP Cargo Spółka Akcyjna									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Wskaźnik bieżącej płynności finansowej	1,16	1,32	1,53	1,59	1,27	0,97	1,32	1,40	1,20
Wskaźnik podwyższonej płynności	1,06	1,24	1,45	1,51	1,17	0,86	1,22	1,27	1,08
Wskaźnik ogólnego zadłużenia	0,46	0,44	0,43	0,39	0,40	0,45	0,50	0,50	0,49
Dynamika przychodów netto ze sprzedaży		1,17	0,93	0,91	0,89	1,03	1,00	1,07	1,10
ROA	0,01	0,08	0,05	0,01	0,01	0,01	-0,02	0,01	0,03
ROE	0,01	0,14	0,09	0,02	0,02	0,01	-0,04	0,02	0,05
ROS	0,01	0,07	0,05	0,01	0,02	0,01	-0,03	0,02	0,04
Współczynnik gotówkowej płynności finansowej	0,50	0,74	0,76	0,66	0,47	0,33	0,32	0,50	0,64
Współczynnik pokrycia zobowiązań ogółem gotówką operacyjną	0,23	0,36	0,32	0,31	0,23	0,14	0,12	0,18	0,26
Współczynnik autonomii	0,54	0,54	0,56	0,60	0,59	0,55	0,50	0,50	0,51
Współczynnik wydajności pieniężnej aktywów ogółem	0,10	0,16	0,14	0,12	0,09	0,06	0,06	0,09	0,13
Współczynnik wydajności pieniężnej kapitału własnego	0,19	0,30	0,25	0,20	0,16	0,12	0,12	0,18	0,25

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zastal Spółka Akcyjna									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Wskaźnik bieżącej płynności finansowej	1,57	5,01	6,32	13,29	5,18	0,57	1,54	0,54	0,75
Wskaźnik podwyższonej płynności	1,35	4,91	6,03	13,19	5,09	0,52	1,39	0,49	0,55
Wskaźnik ogólnego zadłużenia	0,17	0,16	0,17	0,16	0,16	0,63	0,81	0,85	0,66
Dynamika przychodów netto ze sprzedaży		0,96	1,34	0,89	1,22	1,34	1,45	1,14	0,53
ROA	-0,02	0,00	0,12	0,06	-0,05	-0,22	-0,25	-0,03	-0,08
ROE	-0,02	0,00	0,14	0,08	-0,06	-0,60	-1,35	-0,21	-0,26
ROS	-0,10	0,01	0,62	0,44	-0,26	-1,24	-0,83	-0,09	-0,16
Współczynnik gotówkowej płynności finansowej	0,04	0,28	0,43	-0,13	-0,05	0,05	0,21	0,02	0,09
Współczynnik pokrycia zobowiązań ogółem gotówką operacyjną	0,01	0,08	0,14	-0,03	-0,03	0,04	0,05	0,01	0,05
Współczynnik autonomii	0,83	0,84	0,83	0,84	0,84	0,37	0,18	0,15	0,32
Współczynnik wydajności pieniężnej aktywów ogółem	0,00	0,01	0,02	0,00	0,00	0,02	0,04	0,01	0,03
Współczynnik wydajności pieniężnej kapitału własnego	0,00	0,01	0,03	0,00	-0,01	0,06	0,23	0,08	0,10

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych analizowanych spółek.

Rentowność memoriałowa – mierzona za pomocą wskaźnika rentowności aktywów (ROA), kapitałów własnych (ROE) i sprzedaży (ROS) – w latach 2014–2016 przyjęła wartości ujemne. Można zatem mówić o deficytowości prowadzonej działalności ze względu na osiągnięte w tym okresie straty finansowe. Wskaźnik ogólnego zadłużenia jest na stosunkowo niskim poziomie, najwyższy jego poziom odnotowano w 2010 r. (0,41), najniższy zaś w 2014 r. (0,12). Spółka ma również wysokie wskaźniki autonomii (0,87 w 2017 r.). Charakteryzuje się niskimi wskaźnikami wydajności pieniężnej aktywów ogółem oraz wydajności pieniężnej kapitałów własnych, które w latach 2013, 2014 i 2017 przyjęły wartości ujemne.

Wskaźnik bieżącej płynności finansowej w spółce PKP Cargo jest na niższym poziomie. Wartości wzorcowe przyjął w 2012 r. (1,53) oraz w 2013 r. (1,59), w pozostałych

latach wysokość wskaźnika wskazuje na niewystarczającą płynność finansową. Ze względu na niski poziom zapasów wskaźniki podwyższonej płynności finansowej są na wysokim poziomie. Ogólny poziom zadłużenia w spółce nie przekracza 50% (2016, 2017). Wskaźniki ROA, ROE, ROS są na stosunkowo niskim poziomie (w 2016 r. spółka wykazała deficytowość). Współczynnik autonomii w całym okresie jest na podobnym poziomie (najniższy wynosi 0,5 w 2016 i 2017 r., najwyższy zaś w 2013 r. 0,6). Współczynniki gotówkowej płynności finansowej oraz współczynnik pokrycia zobowiązań ogółem gotówką operacyjną jest na stosunkowo wysokim poziomie (przychody operacyjne mają wysoki poziom). Wydajność pieniężna aktywów oraz kapitału własnego jest dodatnia, co warunkuje dodatnimi wartościami przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej.

W spółce Zastal wskaźnik bieżącej płynności finansowej dość istotnie waha się w analizowanym okresie. Najwyższy jego poziom odnotowano w 2013 r. (13,29). W ostatnich dwóch badanych latach wskaźniki bieżącej płynności finansowej są na niskim poziomie (0,54 w 2017 r., 0,75 w 2018 r.), co może świadczyć o problemach z płynnością finansową. Wskaźniki podwyższonej płynności w 2017 i 2018 r. są również niższe w porównaniu z poprzednimi latami. W spółce wzrósł ogólny poziom zadłużenia (w 2017 r. wyniósł 0,85, a w 2018 r. spadł do poziomu 0,66). Spółka w większości analizowanych lat charakteryzuje się deficytowością – w latach 2014–2018 przedsiębiorstwo wygenerowało ujemny zysk netto (stratę netto). Spadł również dość istotnie współczynnik autonomii, który w 2017 r. wyniósł 0,15, a w 2018 r. 0,32. Wydajność pieniężna, zarówno aktywów, jak i kapitałów własnych, jest na niskim poziomie.

Poziom bezpieczeństwa finansowego w spółce KDM jest najwyższy (wskaźniki płynności, rentowności i poziom ogólnego zadłużenia są na przyzwoitych poziomach). Niższy poziom bezpieczeństwa charakteryzuje spółkę PKP Cargo, osiągającą niższe poziomy płynności, rentowności oraz wyższy poziom zadłużenia. Najniższy poziom bezpieczeństwa finansowego odnotowano w spółce Zastal. Jest to szczególnie widoczne w latach 2017–2018, kiedy płynność finansowa była na niskim, a zadłużenie na wysokim poziomie. Rentowność aktywów, kapitałów własnych i sprzedaży jest na niskim poziomie.

4.4.2. Syntetyczna ocena bezpieczeństwa finansowego spółek transportowych notowanych w indeksie mWIG40 w latach 2010–2018

Syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego spółek transportowych wyznaczono dla lat 2010–2018. Wskaźnik ten stworzono przy założeniu takiego samego wpływu wskaźników cząstkowych na wartość zagregowanego miernika na podstawie wzoru:

$$S_j = \frac{\sum_{i=1}^n S_{ij}}{n},$$

gdzie:

S_j – zagregowany miernik dla j -tego roku,

n – liczba wskaźników.

Normalizacji wskaźników cząstkowych dokonano na podstawie następujących wzorów:

- stymulanty:

$S_{ij} = \frac{x_{ij}}{\max x_{ij}}$, gdzie: x_{ij} – wartość i -tego miernika dla j -tego roku, $\max x_{ij}$ – wartość maksymalna i -tego miernika dla j -tego roku;

- destymulanty:

$S_{ij} = \frac{\min x_{ij}}{x_{ij}}$, gdzie: $\min x_{ij}$ – wartość minimalna i -tego miernika dla j -tego roku.

Do stymulant zaliczono następujące wskaźniki cząstkowe: wskaźnik bieżącej płynności finansowej, wskaźnik podwyższonej płynności finansowej, ROA, ROE, ROS, współczynnik gotówkowej płynności finansowej, współczynnik pokrycia zobowiązań ogółem gotówką operacyjną, współczynnik autonomii, współczynnik wydajności pieniężnej aktywów ogółem, współczynnik wydajności pieniężnej kapitału własnego, natomiast do destymulant – wskaźnik ogólnego zadłużenia.

Wyznaczone syntetyczne wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego zebrano w tabeli 4.7 oraz na wykresie 4.1.

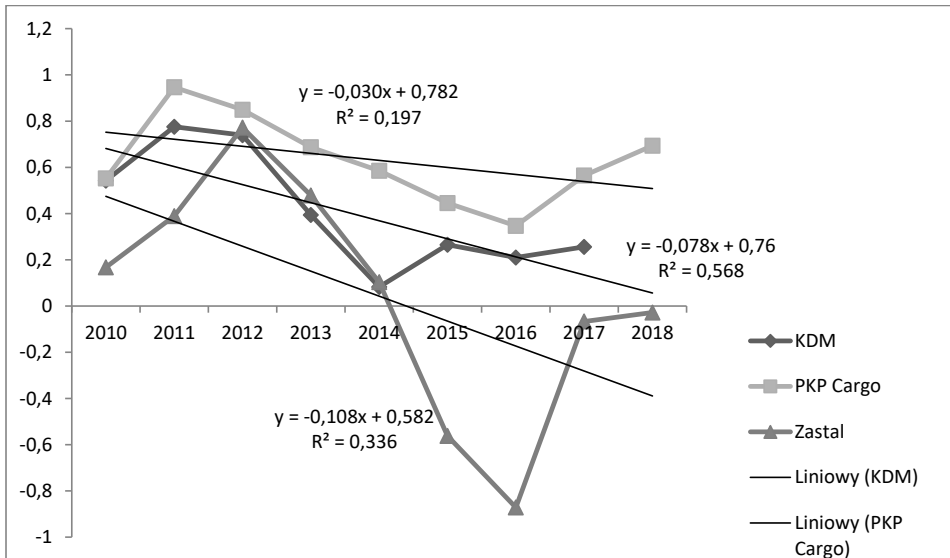
Tabela 4.7. Syntetyczne wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego polskich przedsiębiorstw transportowych notowanych w indeksie mWIG40

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Śred- nia	Max	Min
KDM	0,54	0,78	0,74	0,39	0,08	0,27	0,21	0,26	-	0,41	0,78	0,08
PKP Cargo	0,55	0,95	0,85	0,69	0,59	0,45	0,35	0,56	0,69	0,63	0,95	0,35
Zastal	0,17	0,39	0,77	0,48	0,10	-0,56	-0,87	-0,07	-0,03	0,04	0,77	-0,87

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań finansowych analizowanych spółek.

Najwyższy przeciętny poziom syntetycznego wskaźnika bezpieczeństwa finansowego odnotowano w przypadku spółki PKP Cargo (0,63), najniższy zaś w przypadku spółki Zastal (0,04). Najwyższy poziom wskaźnika bezpieczeństwa finansowego wyniósł 0,95 w 2011 r. w spółce PKP Cargo, najniższy zaś w spółce Zastal -0,87 w 2016 r.

Zgodnie z wyznaczonymi liniami trendu dla wskaźników syntetycznych bezpieczeństwa finansowego, należy ocenić, że w latach 2010–2018 odnotowano ujemny trend wskaźnika. Ogólny poziom bezpieczeństwa finansowego we wszystkich analizowanych spółkach spadał. Najwyższy spadek odnotowano w spółce Zastal – współczynnik przed zmienną x wyniósł (-0,108), a najniższy spadek bezpieczeństwa miał miejsce w PKP Cargo (-0,03).

Wykres 4.1. Syntetyczne wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego polskich przedsiębiorstw transportowych notowanych w indeksie mWIG40

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ze sprawozdań finansowych analizowanych spółek.

4.5. Pytania problemowe

1. Jaka jest rola sprawozdań finansowych dla oceny bezpieczeństwa finansowego podmiotów gospodarczych?
2. Jakie znaczenie mają ocena memoriałowa i kasowa dla poziomu kształtowania bezpieczeństwa finansowego?
3. Dlaczego płynność finansowa jest uznawana przez większość badaczy przedmiotu za podstawę oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa?
4. Które sfery działalności przedsiębiorstwa mają kluczowe znaczenie dla oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw?
5. Czy stabilność finansowa jest gwarantem bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa?

Rozdział 5

Bezpieczeństwo finansowe a zrównoważony rozwój przedsiębiorstw – ewaluacja

5.1. Metodyka badania

Podstawowym celem badania jest określenie wpływu bezpieczeństwa finansowego na zrównoważony rozwój polskich przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007 w latach 2010–2018.

Podjęta problematyka, ze względu na stosunkowo ograniczony dostęp do danych statystycznych, została przedstawiona na podstawie danych pochodzących z GUS. Ze względu na jej kompleksowe ujęcie zdecydowano się na objęcie badaniem wszystkich podmiotów gospodarczych w Polsce. Z jednej strony pozwoli to szerzej spojrzeć na analizowaną problematykę, z drugiej zaś stanowi dość poważne ograniczenie dostępności danych. Hipotezę badawczą sformułowano następująco: „Bezpieczeństwo finansowe w istotnym stopniu wpływa na zrównoważony rozwój przedsiębiorstw”.

Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw zdecydowanie łatwiej jest określić na przykładzie konkretnego przedsiębiorstwa, które podaje do wiadomości publicznej dane odnośnie do społecznej i środowiskowej odpowiedzialności biznesu. Jednakże ze względu na fakt, że raporty takie sporządzane są jedynie przez niewielką liczbę przedsiębiorstw, niereprezentatywną dla całego sektora, zdecydowano się na analizę danych GUS.

Badanie wpływu bezpieczeństwa finansowego na zrównoważony rozwój przedsiębiorstw (ograniczone do wskaźników memoriałowych) przeprowadzono w następujących etapach:

1. Dokonano przeglądu danych statystycznych odnoszących się do bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007.
2. Zaprezentowano wskaźniki zrównoważonego rozwoju polskich przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007.
3. Opracowano wskaźniki syntetyczne bezpieczeństwa finansowego oraz zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw na podstawie wzoru:

$$S_j = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n S_{ij}$$

gdzie:

S_j – zagregowany miernik dla j -tego roku (wskaźnik znormalizowany);

n – liczba wskaźników wykorzystanych w modelu.

Normalizacji wskaźników dokonano, wykorzystując wzory, pozwalające wyodrębnić:

- stymulanty

$$S_{ij} = \frac{x_{ij}}{\max x_{ij}},$$

gdzie:

x_{ij} – wartość i -tego miernika dla j -tego roku;

$\max x_{ij}$ – wartość maksymalna i -tego miernika dla j -tego roku;

- destymulanty

$$S_{ij} = \frac{\min x_{ij}}{x_{ij}},$$

gdzie:

$\min x_{ij}$ – wartość minimalna i -tego miernika dla j -tego roku.

Syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego opracowano na podstawie wskaźników zintegrowanych, odnoszących się do następujących sfer funkcjonowania przedsiębiorstwa:

- płynności finansowej: wskaźnik bieżącej płynności finansowej (stymulanta), wskaźnik podwyższonej płynności finansowej (stymulanta);
- rentowności: wskaźnik stopy marży brutto (stymulanta), wskaźnik rentowności sprzedaży netto, wskaźnik rentowności aktywów ogółem, wskaźnik rentowności kapitałów własnych – wskaźniki określono jako stymulanty;
- sprawności działania: wskaźnik sprawności działania (stymulanta), wskaźnik rotacji zapasów w dniach (destymulanta), wskaźnik rotacji należności w dniach (destymulanta), cykl operacyjny w dniach (destymulanta), wskaźnik rotacji aktywów (stymulanta), wskaźnik poziomu kosztów operacyjnych (destymulanta);
- zadłużenia i obsługi zadłużenia: wskaźnik udziału kapitału własnego w finansowaniu aktywów (stymulanta), wskaźnik zadłużenia ogólnego (destymulanta), wskaźnik zadłużenia kapitałów własnych (destymulanta), wskaźnik zadłużenia długoterminowego (destymulanta), wskaźnik pokrycia zobowiązań rzeczowymi aktywami trwałymi (stymulanta);
- ogólnej sytuacji finansowej: wskaźnik struktury majątku (stymulanta), syntetyczny wskaźnik ogólnej sytuacji finansowej (stymulanta).

Syntetyczny wskaźnik zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw opracowano na podstawie poszczególnych składowych zrównoważonego rozwoju, takich jak:

- rozwój ekonomiczny: przychody z całokształtu działalności (stymulanta), aktywa obrotowe (stymulanta), inwestycje krótkoterminowe (stymulanta), zobowiązania krótkoterminowe (destymulanta), wynik finansowy brutto (stymulanta), wartość produkcji (stymulanta), wartość dodana (stymulanta);
- rozwój społeczny: przeciętne miesięczne wynagrodzenie (stymulanta), liczba zatrudnionych (stymulanta), liczba zatrudnionych kobiet w stosunku do liczby zatrudnionych mężczyzn (stymulanta), poszkodowani w wypadkach przy pracy (destymulanta);
- rozwój środowiskowy: emisja dwutlenku węgla (destymulanta), emisja metanu (destymulanta), emisja podtlenku azotu (destymulanta), emisja wodorofluorowęglowodorów (destymulanta), emisja tlenku siarki (destymulanta), emisja amoniaku (destymulanta).

Zbadano również zależność między analizowanymi wskaźnikami syntetycznymi, wykorzystując wskaźnik korelacji liniowej Pearsona i Klasyczną Metodę Najmniejszych Kwadratów oraz sformułowano wnioski i zaprezentowano dyskusję.

5.2. Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007 – wskaźniki analityczne

W tabeli 5.1 zebrano dane dotyczące liczby przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007 w latach 2010–2017. W 2007 r. całkowita liczba przedsiębiorstw wyniosła ponad 1,7 mln, a w 2017 r. ponad 2,08 mln (dwudziestoprocentowy wzrost liczby podmiotów w latach 2010–2017).

Tabela 5.1. Liczba przedsiębiorstw niefinansowych w latach 2010–2017 wg sekcji PDK2007

Sekcja PKD2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Górnictwo i wydobywanie	1789	2013	1945	1658	1840	2002	2048	2121
Przetwórstwo przemysłowe	176 390	179 155	174 754	174 462	180 506	187 247	195 411	197 880
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	2068	2506	2730	2552	2543	3134	3652	4271
Dostawa wody...	5765	6303	6794	6691	7057	7432	7361	7714

Tabela 5.1 (cd.)

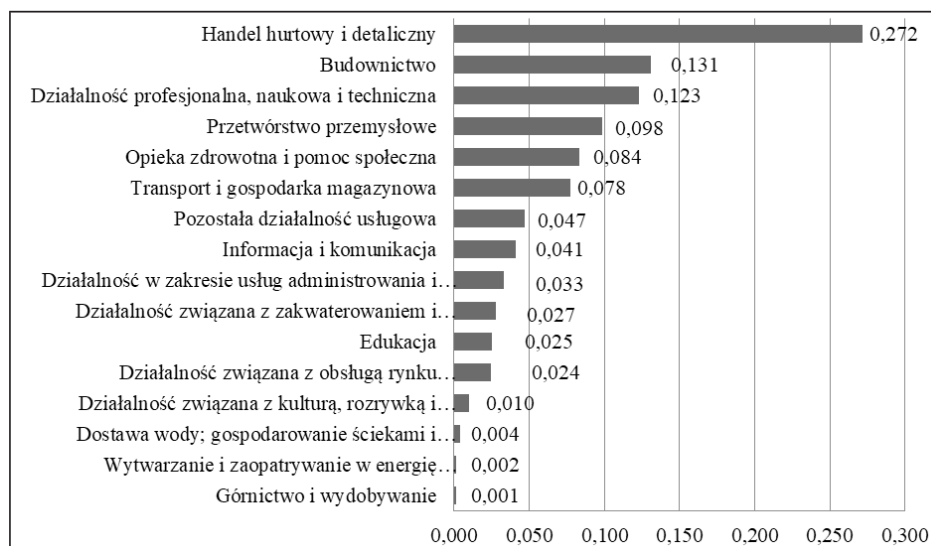
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Budownictwo	233 005	239 221	233 721	223 796	230 301	244 103	264 210	281 668
Handel hurtowy i detaliczny	524 828	525 768	513 237	497 578	497 223	499 378	501 333	498 309
Transport...	138 642	145 942	141 748	135 225	140 682	145 955	153 437	155 771
Działalność związana z zakwaterowaniem...	50 000	47 879	49 452	48 058	48 953	53 958	54 744	56 920
Informacja i komunikacja	55 301	59 941	65 804	70 095	77 713	83 975	93 979	105 664
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	36 140	40 298	41 715	41 152	43 572	47 475	54 782	56 565
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	186 141	200 537	211 487	216 603	233 970	243 940	268 293	277 149
Działalność w zakresie usług administrowania...	50 379	53 457	56 072	57 435	63 184	65 996	72 501	76 785
Edukacja	42 143	44 281	46 041	45 428	46 835	49 467	51 588	52 527
Opieka zdrowotna...	128 656	135 450	147 021	151 443	160 615	166 156	175 013	182 913
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	17 551	19 474	16 925	17 359	18 464	19 785	20 659	23 144
Pozostała działalność usługowa	77 864	82 378	85 496	81 926	89 130	94 137	94 353	97 628
Ogółem	1 726 662	1 784 603	1 794 942	1 771 461	1 842 588	1 914 140	2 013 364	2 077 029

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Przeciętny udział przedsiębiorstw z poszczególnych sekcji w liczbie przedsiębiorstw ogółem latach 2010–2017 przedstawiono na wykresie 5.1. Największy procentowy udział mają przedsiębiorstwa z sekcji „Handel hurtowy i detaliczny” (27,2%), „Budownictwo” (13,1%) oraz „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna” (12,3%).

Najmniejszy procentowy udział mają z kolei przedsiębiorstwa z sekcji: „Górnictwo i wydobywanie” (0,1%), „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną,

gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych” (0,2%) oraz „Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją” (0,4%).

Wykres 5.1. Przeciętny udział przedsiębiorstw z poszczególnych sekcji PKD2007 w przedsiębiorstwach ogółem w latach 2007–2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zintegrowane wskaźniki obrazujące sferę płynności finansowej przedsiębiorstw przedstawiono w tabeli 5.2. Najwyższy przeciętny poziom płynności finansowej odnotowano w sekcjach: „Przetwórstwo przemysłowe” (0,96), „Handel hurtowy i detaliczny” (0,96) oraz „Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości” (0,94), najniższy zaś w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” (0,53). Najwyższy poziom mediany zaobserwowano w sekcji „Przetwórstwo przemysłowe” (0,96), natomiast najniższy w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” (0,47). Przeciętna wartość zintegrowanego wskaźnika wyniosła dla całego sektora przedsiębiorstw 0,87, a wartość mediany 0,86.

Tabela 5.2. Zintegrowany wskaźnik płynności finansowej przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007

Sekcja PKD2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Max	Min	Średnia	Mediana
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Górnictwo i wydobywanie	0,70	1,00	0,49	0,46	0,33	0,29	0,40	0,56	1,00	0,29	0,53	0,47
Przetwórstwo przemysłowe	0,92	0,94	0,95	0,96	1,00	0,99	0,97	0,98	1,00	0,92	0,96	0,96

Tabela 5.2 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,94	0,84	0,88	0,91	1,00	0,93	0,97	0,98	1,00	0,84	0,93	0,93
Dostawa wody...	0,93	0,90	0,90	0,87	0,85	0,92	1,00	0,96	1,00	0,85	0,92	0,91
Budownictwo	0,95	0,89	0,87	0,90	0,92	0,96	1,00	0,96	1,00	0,87	0,93	0,94
Handel hurtowy i detaliczny	0,95	0,95	0,94	0,94	0,96	0,97	0,98	1,00	1,00	0,94	0,96	0,96
Transport...	0,80	0,82	0,81	0,86	0,88	0,94	1,00	0,94	1,00	0,80	0,88	0,87
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,95	0,82	0,69	0,78	0,83	0,83	0,86	1,00	1,00	0,69	0,85	0,83
Informacja i komunikacja	1,00	0,76	0,74	0,69	0,82	0,68	0,83	0,77	1,00	0,68	0,78	0,76
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,89	0,92	1,00	0,98	0,99	0,95	0,88	0,89	1,00	0,88	0,94	0,93
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,84	0,79	0,94	0,85	1,00	0,96	0,93	0,87	1,00	0,79	0,90	0,90
Działalność w zakresie usług administrowania	0,89	0,81	1,00	0,76	0,86	0,79	0,88	0,98	1,00	0,76	0,87	0,87
Edukacja	1,00	0,80	0,86	0,81	0,81	0,82	0,99	0,89	1,00	0,80	0,87	0,84
Opieka zdrowotna...	0,86	0,81	0,85	0,94	0,82	1,00	0,98	0,93	1,00	0,81	0,90	0,90
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,68	0,79	0,79	0,74	0,72	0,78	0,84	1,00	1,00	0,68	0,79	0,78
Pozostała działalność usługowa	0,94	1,00	0,84	0,85	0,97	0,99	0,85	0,94	1,00	0,84	0,92	0,94
Ogółem	0,89	0,87	0,85	0,83	0,86	0,86	0,90	0,91	1,00	0,78	0,87	0,86

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Linia trendu wskaźnika oceniającego poziom płynności finansowej przybrała następującą postać:

$$y = 0,0042x + 0,8525, R^2 = 0,1433$$

Analizowany wskaźnik wykazuje niewielki trend dodatni, co należy pozytywnie ocenić z punktu widzenia prowadzonej analizy (przy niskim R^2).

Najwyższy przeciętny poziom zintegrowanego wskaźnika rentowności odnotowano w sekcji „Handel hurtowy i detaliczny” (0,88), najniższy zaś w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” (0,25). Najwyższy poziom mediany dotyczy sekcji „Handel hurtowy i detaliczny” (0,87), najniższy w sekcji „Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją” (0,23). Przeciętny poziom oraz medianę zintegrowanego wskaźnika rentowności w sektorze przedsiębiorstw kształtowały się na poziomie 0,68. Linia trendu dla przedsiębiorstw ogółem przyjęła następującą postać:

$$y = 0,0438x + 0,4804, R^2 = 0,9335$$

Tabela 5.3. Zintegrowany wskaźnik rentowności przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007

Sekcja PKD2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Max	Min	Średnia	Mediana
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Górnictwo i wydobywanie	0,63	1,00	0,48	0,20	-0,01	-0,42	-0,20	0,35	1,00	-0,42	0,25	0,28
Przetwórstwo przemysłowe	0,83	0,80	0,76	0,82	0,75	0,89	1,00	0,91	1,00	0,75	0,85	0,82
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,55	0,54	0,72	0,74	0,92	0,94	1,00	1,00	1,00	0,54	0,80	0,83
Dostawa wody...	0,88	0,71	0,69	0,94	0,75	0,87	0,88	0,78	0,94	0,69	0,81	0,82
Budownictwo	0,62	0,59	0,29	0,47	0,67	1,00	0,79	0,73	1,00	0,29	0,65	0,64
Handel hurtowy i detaliczny	0,88	0,87	0,75	0,84	0,87	0,86	0,97	1,00	1,00	0,75	0,88	0,87
Transport...	0,29	0,48	0,68	0,67	0,87	0,82	0,90	0,81	0,90	0,29	0,69	0,75
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,42	0,45	0,74	0,41	0,58	0,86	0,97	0,97	0,97	0,41	0,68	0,66
Informacja i komunikacja	0,38	0,72	0,57	0,85	0,71	0,82	0,73	0,74	0,85	0,38	0,69	0,73

Tabela 5.3 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,51	0,57	0,48	0,48	0,76	0,81	0,82	0,96	0,96	0,48	0,67	0,66
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,46	0,09	0,66	0,39	0,61	0,42	0,48	1,00	1,00	0,09	0,51	0,47
Działalność w zakresie usług administrowania	0,66	0,81	0,69	0,69	0,73	0,95	1,00	0,97	1,00	0,66	0,81	0,77
Edukacja	0,31	0,57	0,80	1,02	1,02	0,81	0,65	1,00	1,02	0,31	0,77	0,81
Opieka zdrowotna...	0,57	0,66	0,64	0,65	0,73	0,63	0,66	0,83	0,83	0,57	0,67	0,65
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	-0,23	-0,16	0,42	0,06	-0,09	0,39	0,67	0,99	0,99	-0,23	0,26	0,23
Pozostała działalność usługowa	0,76	0,61	0,80	0,89	0,81	0,93	0,99	0,99	0,99	0,61	0,85	0,85
Ogółem	0,53	0,58	0,64	0,63	0,67	0,72	0,77	0,88	0,97	0,39	0,68	0,68

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Najwyższy przeciętny poziom zintegrowanego wskaźnika sprawności działania odnotowano w sekcjach „Przetwórstwo przemysłowe” oraz „Handel hurtowy i detaliczny” (0,96), najniższy zaś w sekcjach „Edukacja” oraz „Górnictwo i wydobywanie” (0,85) (tabela 5.4). Najwyższy poziom mediany wystąpił w sekcji „Handel hurtowy i detaliczny” (0,97), najniższy w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” (0,8). Przeciętny poziom wskaźnika zintegrowanego dla ogółu przedsiębiorstw wyniósł 0,91, mediana to również 0,91. Linia trendu wskaźnika obrazującego sprawność działania przedsiębiorstw przyjęła następującą postać:

$$y = -0,0023x + 0,9164, R^2 = 0,2729$$

Ujemna wartość współczynnika przed zmienną x wskazuje na ujemny trend zintegrowanego wskaźnika sprawności działania w latach 2010–2017.

Tabela 5.4. Zintegrowany wskaźnik sprawności działania przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007

Sekcja PKD2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Max	Min	Średnia	Mediana
Górnictwo i wydobywanie	0,94	0,99	0,89	0,80	0,79	0,80	0,79	0,79	0,99	0,79	0,85	0,80
Przetwórstwo przemysłowe	0,96	0,96	1,00	0,98	0,97	0,96	0,93	0,94	1,00	0,93	0,96	0,96
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,95	0,94	0,89	0,89	0,81	0,84	0,88	0,83	0,95	0,81	0,88	0,88
Dostawa wody...	0,96	0,94	0,95	0,94	0,94	0,95	0,96	0,97	0,97	0,94	0,95	0,95
Budownictwo	0,93	0,98	0,92	0,87	0,92	0,98	0,86	0,88	0,98	0,86	0,92	0,92
Handel hurtowy i detaliczny	0,96	0,98	0,98	0,98	0,97	0,95	0,93	0,93	0,98	0,93	0,96	0,97
Transport...	0,99	0,97	0,99	0,97	0,94	0,93	0,86	0,87	0,99	0,86	0,94	0,95
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,80	0,77	0,90	0,87	0,92	0,94	0,95	0,95	0,95	0,77	0,89	0,91
Informacja i komunikacja	0,94	0,90	0,92	0,93	0,91	0,95	0,94	0,89	0,95	0,89	0,92	0,92
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,98	0,91	0,92	0,90	0,89	0,87	0,86	0,85	0,98	0,85	0,90	0,90
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,96	0,88	0,90	0,92	0,91	0,93	0,94	0,96	0,96	0,88	0,92	0,93
Działalność w zakresie usług administrowania	0,85	0,91	0,84	0,96	0,99	0,96	0,95	0,97	0,99	0,84	0,93	0,95
Edukacja	0,86	0,90	0,80	0,73	0,80	0,86	0,89	0,98	0,98	0,73	0,85	0,86
Opieka zdrowotna...	0,99	0,97	0,96	0,91	0,87	0,86	0,88	0,90	0,99	0,86	0,92	0,91
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,95	0,93	0,91	0,78	0,80	0,84	0,79	0,89	0,95	0,78	0,86	0,86
Pozostała działalność usługowa	0,76	0,80	0,78	0,87	0,89	0,86	0,96	0,97	0,97	0,76	0,86	0,87
Ogółem	0,92	0,92	0,91	0,89	0,90	0,90	0,90	0,91	0,97	0,84	0,91	0,91

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Najwyższa przeciętna wartość zintegrowanego wskaźnika zadłużenia przedsiębiorstw wystąpiła w sekcjach „Handel hurtowy i detaliczny” oraz „Opieka zdrowotna” (0,94), natomiast najniższa w sekcjach „Górnictwo i wydobywanie” oraz „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...” (0,70) (tabela 5.5). Najwyższy poziom mediany odnotowano w sekcji „Opieka zdrowotna” (0,96), natomiast najniższy w sekcji „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...” (0,65). Przeciętna wartość wskaźnika dla ogółu przedsiębiorstw wyniosła 0,85, a mediana 0,84. Linia trendu dla zintegrowanego wskaźnika zadłużenia przedsiębiorstw przyjęła następującą postać:

$$y = -0,016x + 0,9193, R^2 = 0,8516$$

Ujemna wartość współczynnika przed zmienną x wskazuje na ujemny trend zintegrowanego wskaźnika sprawności działania w latach 2010–2017.

Tabela 5.5. Zintegrowany wskaźnik zadłużenia przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007

Sekcja PKD2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Max	Min	Średnia	Mediana
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Górnictwo i wydobywanie	0,81	1,00	0,80	0,74	0,66	0,51	0,48	0,57	1,00	0,48	0,70	0,70
Przetwórstwo przemysłowe	0,91	0,85	0,91	0,95	0,93	0,96	0,94	1,00	1,00	0,85	0,93	0,93
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,93	0,87	0,70	0,67	0,58	0,61	0,62	0,63	0,93	0,58	0,70	0,65
Dostawa wody...	0,92	0,92	0,93	0,94	0,93	0,90	0,96	1,00	1,00	0,90	0,93	0,93
Budownictwo	0,96	0,86	0,84	0,78	0,73	0,90	0,91	0,94	0,96	0,73	0,87	0,88
Handel hurtowy i detaliczny	0,97	0,91	0,95	0,97	0,93	0,93	0,93	0,95	0,97	0,91	0,94	0,94
Transport...	1,00	0,89	0,86	0,84	0,77	0,76	0,71	0,74	1,00	0,71	0,82	0,80
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,94	0,88	0,87	0,87	0,88	0,86	0,90	0,99	0,99	0,86	0,90	0,88
Informacja i komunikacja	1,00	0,79	0,86	0,77	0,74	0,79	0,73	0,79	1,00	0,73	0,81	0,79
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,98	0,94	0,95	0,99	0,90	0,91	0,91	0,81	0,99	0,81	0,93	0,93

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,81	0,68	0,79	0,73	0,76	0,77	0,89	0,91	0,91	0,68	0,79	0,78
Działalność w zakresie usług administrowania	0,90	0,86	0,92	1,00	0,87	0,81	0,71	0,66	1,00	0,66	0,84	0,86
Edukacja	0,99	0,92	0,81	0,77	0,70	0,75	0,77	0,52	0,99	0,52	0,78	0,77
Opieka zdrowotna...	0,87	0,90	0,96	0,97	0,99	0,95	0,93	0,98	0,99	0,87	0,94	0,96
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,90	0,85	0,88	0,82	0,83	0,79	0,77	0,99	0,99	0,77	0,85	0,84
Pozostała działalność usługowa	0,84	0,94	0,98	0,88	0,84	0,79	0,69	0,63	0,98	0,63	0,82	0,84
Ogółem	0,92	0,88	0,88	0,85	0,82	0,81	0,80	0,82	0,98	0,73	0,85	0,84

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Najwyższy przeciętny poziom zintegrowanego wskaźnika ogólnej sytuacji finansowej wystąpił w sekcji „Przetwórstwo przemysłowe” (0,95), najniższy zaś w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” (0,54) (tabela 5.6). Najwyższy poziom mediany odnotowano w sekcji „Przetwórstwo przemysłowe” (0,97), a najniższy w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” (0,52). Przeciętna wartość wskaźnika dla ogółu przedsiębiorstw wyniosła 0,84, mediana 0,83. Linia trendu dla zintegrowanego wskaźnika ogólnej sytuacji finansowej przyjęła postać:

$$y = -0,0017x + 0,845, R^2 = 0,3333$$

Ujemna wartość współczynnika przed zmienną x wskazuje na ujemny trend zintegrowanego wskaźnika sprawności działania w latach 2010–2017.

Syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego przedstawiono w tabeli 5.7. Najwyższy przeciętny poziom bezpieczeństwa finansowego odnotowano w sekcjach „Przetwórstwo przemysłowe” oraz „Handel hurtowy i detaliczny” (0,93), najniższy zaś w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” (0,57). Przeciętna wartość syntetycznego wskaźnika dla całego sektora przedsiębiorstw wyniosła 0,83, a mediana 0,82.

Tabela 5.6. Zintegrowany wskaźnik ogólnej sytuacji finansowej wg sekcji PKD2007

Sekcja PKD2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Max	Min	Średnia	Mediana
Górnictwo i wydobywanie	0,47	0,65	0,50	0,51	0,56	0,58	0,53	0,48	0,65	0,47	0,54	0,52
Przetwórstwo przemysłowe	0,93	0,90	0,94	0,97	0,97	0,98	0,97	0,99	0,99	0,90	0,95	0,97
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,83	0,80	0,86	0,86	0,80	0,85	0,74	0,78	0,86	0,74	0,82	0,81
Dostawa wody...	0,88	0,86	0,85	0,86	0,84	0,84	0,85	0,86	0,88	0,84	0,85	0,85
Budownictwo	0,88	0,80	0,80	0,81	0,81	0,87	0,89	0,89	0,89	0,80	0,84	0,84
Handel hurtowy i detaliczny	0,93	0,89	0,90	0,92	0,93	0,94	0,92	0,92	0,94	0,89	0,92	0,92
Transport...	0,98	0,89	0,86	0,84	0,80	0,79	0,76	0,75	0,98	0,75	0,83	0,82
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,89	0,85	0,84	0,86	0,85	0,85	0,87	0,92	0,92	0,84	0,87	0,86
Informacja i komunikacja	0,77	0,85	0,94	0,86	0,87	0,87	0,86	0,92	0,94	0,77	0,87	0,87
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,93	0,95	0,95	0,97	0,92	0,91	0,90	0,85	0,97	0,85	0,92	0,92
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,81	0,77	0,83	0,80	0,86	0,85	0,92	1,00	1,00	0,77	0,85	0,84
Działalność w zakresie usług administrowania	0,90	0,85	0,87	0,93	0,89	0,85	0,85	0,74	0,93	0,74	0,86	0,86
Edukacja	0,88	0,79	0,74	0,70	0,70	0,81	0,80	0,66	0,88	0,66	0,76	0,76
Opieka zdrowotna...	0,83	0,84	0,88	0,89	0,89	0,89	0,87	0,89	0,89	0,83	0,87	0,88
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,74	0,76	0,76	0,73	0,78	0,75	0,74	0,85	0,85	0,73	0,76	0,75
Pozostała działalność usługowa	0,90	0,93	0,90	0,82	0,85	0,81	0,92	0,72	0,93	0,72	0,86	0,87
Ogółem	0,85	0,84	0,84	0,83	0,83	0,84	0,84	0,83	0,91	0,77	0,84	0,83

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 5.7. Syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007

Sekcja PKD2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Max	Min	Średnia	Mediana
Górnictwo i wydobywanie	0,71	0,93	0,63	0,54	0,47	0,35	0,40	0,55	0,93	0,35	0,57	0,55
Przetwórstwo przemysłowe	0,91	0,89	0,91	0,93	0,92	0,95	0,96	0,96	0,96	0,89	0,93	0,93
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,84	0,80	0,81	0,81	0,82	0,83	0,84	0,84	0,84	0,80	0,83	0,83
Dostawa wody...	0,91	0,86	0,86	0,91	0,86	0,89	0,93	0,91	0,93	0,86	0,89	0,90
Budownictwo	0,87	0,82	0,75	0,77	0,81	0,94	0,89	0,88	0,94	0,75	0,84	0,85
Handel hurtowy i detaliczny	0,94	0,92	0,90	0,93	0,93	0,93	0,95	0,96	0,96	0,90	0,93	0,93
Transport...	0,81	0,81	0,84	0,84	0,85	0,85	0,85	0,82	0,85	0,81	0,83	0,84
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,80	0,76	0,81	0,76	0,81	0,87	0,91	0,97	0,97	0,76	0,83	0,81
Informacja i komunikacja	0,82	0,80	0,81	0,82	0,81	0,82	0,82	0,82	0,82	0,80	0,81	0,82
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,86	0,86	0,86	0,86	0,89	0,89	0,87	0,87	0,89	0,86	0,87	0,87
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,78	0,64	0,82	0,74	0,83	0,79	0,83	0,95	0,95	0,64	0,80	0,81
Edukacja	0,81	0,80	0,80	0,81	0,81	0,81	0,82	0,81	0,82	0,80	0,81	0,81
Opieka zdrowotna...	0,83	0,84	0,86	0,87	0,86	0,86	0,87	0,91	0,91	0,83	0,86	0,86
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,61	0,63	0,75	0,63	0,61	0,71	0,76	0,95	0,95	0,61	0,71	0,67
Pozostała działalność usługowa	0,84	0,86	0,86	0,86	0,87	0,88	0,88	0,85	0,88	0,84	0,86	0,86
Ogółem	0,82	0,82	0,82	0,81	0,81	0,83	0,84	0,87	0,90	0,77	0,83	0,82

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Linie trendu dla ogółu przedsiębiorstw można zapisać za pomocą następującego równania:

$$y = 0,0057x + 0,8018, R^2 = 0,4987$$

Współczynnik przed zmienną x przyjął wartość $\alpha = 0,0057$, $R^2 = 0,4987$, zatem należy stwierdzić, że w latach 2010–2017 w sektorze przedsiębiorstw trend wskaźnika syntetycznego bezpieczeństwa finansowego był dodatni.

Wyniki estymacji Klasyczną Metodą Najmniejszych Kwadratów dla zmiennej zależnej określonej jako syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego oraz zmiennej niezależnej czas (t) zebrano w tabeli 5.8.

Tabela 5.8. Estymacja Klasyczną Metodą Najmniejszych Kwadratów modelu ze zmienną czasową t , zmienna zależna syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego, linia trendu $Y = \alpha t + \beta$

Sekcja PKD2007	α	Wartość p dla α	β	Wartość p dla β	R^2
Górnictwo i wydobywanie	-0,056	0,0372 **	0,823	0,0002 ***	0,542
Przetwórstwo przemysłowe	0,010	0,0014***	0,885	<0,0001 ***	0,840
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,004	0,1385	0,808	<0,0001 ***	0,327
Dostawa wody...	0,004	0,3436	0,874	<0,0001 ***	0,150
Budownictwo	0,013	0,2429	0,784	<0,0001 ***	0,218
Handel hurtowy i detaliczny	0,004	0,0750 *	0,913	<0,0001 ***	0,436
Transport...	0,004	0,0535 *	0,813	<0,0001 ***	0,489
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,026	0,0070***	0,718	<0,0001 ***	0,729
Informacja i komunikacja	0,001	0,1926	0,809	<0,0001 ***	0,264
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,004	0,0873 *	0,855	<0,0001 ***	0,410
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,025	0,0500 **	0,683	<0,0001 ***	0,501
Działalność w zakresie usług administrowania...	0,004	0,0151 **	0,844	<0,0001 ***	0,654
Edukacja	0,002	0,1037	0,799	<0,0001 ***	0,380
Opieka zdrowotna...	0,009	0,0046***	0,822	<0,0001 ***	0,764
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,034	0,0427 **	0,552	0,0002 ***	0,523
Pozostała działalność usługowa	0,003	0,1378	0,848	<0,0001 ***	0,328

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Najwyższy trend rozwojowy syntetycznego wskaźnika bezpieczeństwa finansowego wystąpił w sekcjach „Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją” ($\alpha = 0,034$ na poziomie istotności 0,0427), „Działalność związana z zakwaterowaniem...” ($\alpha = 0,026$ na poziomie istotności 0,0070) oraz „Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna” ($\alpha = 0,025$ na poziomie istotności 0,0500).

Ujemny trend odnotowano w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” ($\alpha = -0,056$ na poziomie istotności 0,0372).

5.3. Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007 – ocena

Zintegrowane wskaźniki rozwoju ekonomicznego przedsiębiorstw zebrano w tabeli 5.9. Najwyższy przeciętny poziom wskaźnika odnotowano w sekcjach „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię” oraz „Budownictwo” (0,87), najniższy w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” (0,62). Najwyższy poziom mediany wystąpił w sekcji „Budownictwo” (0,88), najniższy w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” (0,62). Przeciętna wartość zintegrowanego wskaźnika dla całego sektora przedsiębiorstw wyniosła 0,77, mediana 0,76. Linia trendu wskaźnika dla ogółu przedsiębiorstw przyjęła następującą wartość:

$$y = 0,0242x + 0,6575, R^2 = 0,858$$

Tabela 5.9. Zintegrowany wskaźnik rozwoju ekonomicznego przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007

Sekcja PKD2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Max	Min	Średnia	Mediana
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Górnictwo i wydobywanie	0,70	0,98	0,67	0,59	0,50	0,41	0,46	0,65	0,98	0,41	0,62	0,62
Przetwórstwo przemysłowe	0,71	0,76	0,78	0,79	0,83	0,87	0,90	0,95	0,95	0,71	0,82	0,81
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,94	0,88	0,82	0,85	0,9	0,83	0,83	0,87	0,94	0,82	0,87	0,86
Dostawa wody...	0,78	0,78	0,78	0,87	0,86	0,88	0,94	0,97	0,97	0,78	0,86	0,87
Budownictwo	0,87	0,88	0,79	0,85	0,84	0,94	0,88	0,92	0,94	0,79	0,87	0,88

Tabela 5.9 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Handel hurtowy i detaliczny	0,72	0,74	0,74	0,77	0,80	0,84	0,86	0,95	0,95	0,72	0,80	0,79
Transport...	0,63	0,68	0,68	0,7	0,75	0,81	0,88	0,93	0,93	0,63	0,76	0,73
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,66	0,69	0,67	0,71	0,74	0,78	0,81	0,96	0,96	0,66	0,75	0,73
Informacja i komunikacja	0,89	0,82	0,79	0,74	0,79	0,84	0,85	0,89	0,89	0,74	0,83	0,83
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,78	0,73	0,75	0,73	0,76	0,74	0,76	0,84	0,84	0,73	0,76	0,76
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,75	0,71	0,75	0,79	0,87	0,88	0,89	0,95	0,95	0,71	0,82	0,83
Działalność w zakresie usług administrowania	0,6	0,63	0,64	0,68	0,73	0,72	0,79	0,89	0,89	0,60	0,71	0,70
Edukacja	0,54	0,53	0,61	0,64	0,72	0,84	0,85	0,81	0,85	0,53	0,69	0,68
Opieka zdrowotna...	0,49	0,52	0,56	0,65	0,69	0,77	0,82	0,9	0,90	0,49	0,68	0,67
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,63	0,65	0,67	0,62	0,65	0,7	0,77	0,95	0,95	0,62	0,71	0,66
Pozostała działalność usługowa	0,59	0,6	0,63	0,68	0,73	0,86	0,82	0,84	0,86	0,59	0,72	0,71
Ogółem	0,71	0,72	0,71	0,73	0,76	0,79	0,82	0,89	0,92	0,66	0,77	0,76

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Zintegrowane wskaźniki rozwoju społecznego przedstawiono w tabeli 5.10. Najwyższa przeciętna wartość wskaźnika wystąpiła w sekcji „Edukacja” (0,97). Najniższą średnią wartość odnotowano w sekcji „Pozostała działalność usługowa” (0,85). Najwyższy poziom mediany odnotowano w sekcji „Edukacja” (0,97), natomiast najniższy w sekcjach „Informacja i komunikacja” oraz „Działalność w zakresie usług administrowania...” (0,86). Przeciętna wartość i mediana wskaźnika dla ogółu przedsiębiorstw wyniosły 0,91. Linia trendu dla zintegrowanego wskaźnika rozwoju społecznego przyjęła następującą postać:

$$y = 0,0174x + 0,8293, R^2 = 0,9951$$

Tabela 5.10. Zintegrowany wskaźnik rozwoju społecznego przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007

Sekcja PKD2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Max	Min	Średnia	Mediana
Górnictwo i wydobywanie	0,88	0,91	0,93	0,95	0,97	0,94	0,93	0,93	0,97	0,88	0,93	0,93
Przetwórstwo przemysłowe	0,87	0,87	0,89	0,92	0,93	0,95	0,97	0,99	0,99	0,87	0,92	0,93
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,83	0,84	0,86	0,87	0,91	0,91	0,92	0,92	0,92	0,83	0,88	0,89
Dostawa wody...	0,91	0,91	0,92	0,92	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,91	0,93	0,93
Budownictwo	0,80	0,83	0,85	0,88	0,91	0,94	0,97	0,99	0,99	0,80	0,90	0,90
Handel hurtowy i detaliczny	0,89	0,91	0,92	0,93	0,93	0,94	0,97	0,99	0,99	0,89	0,93	0,93
Transport...	0,88	0,88	0,90	0,92	0,92	0,92	0,94	0,95	0,95	0,88	0,92	0,92
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,87	0,85	0,86	0,89	0,91	0,93	0,92	0,97	0,97	0,85	0,90	0,90
Informacja i komunikacja	0,79	0,81	0,84	0,85	0,88	0,90	0,93	0,98	0,98	0,79	0,87	0,86
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,79	0,82	0,86	0,89	0,93	0,92	0,97	0,97	0,97	0,79	0,90	0,91
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,81	0,82	0,86	0,91	0,93	0,93	0,95	0,98	0,98	0,81	0,90	0,92
Działalność w zakresie usług administrowania	0,82	0,81	0,84	0,84	0,88	0,89	0,92	0,96	0,96	0,81	0,87	0,86
Edukacja	0,94	0,95	0,96	0,96	0,98	0,97	0,97	1,00	1,00	0,94	0,97	0,97
Opieka zdrowotna...	0,90	0,90	0,92	0,90	0,89	0,92	0,93	0,95	0,95	0,89	0,91	0,91
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,87	0,89	0,89	0,91	0,90	0,92	0,97	0,98	0,98	0,87	0,92	0,91
Pozostała działalność usługowa	0,71	0,78	0,80	0,84	0,91	0,89	0,93	0,97	0,97	0,71	0,85	0,87
Ogółem	0,85	0,86	0,88	0,90	0,92	0,93	0,95	0,97	0,97	0,85	0,91	0,91

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Najwyższą średnią wartość wskaźnika rozwoju środowiskowego odnotowano w sekcji „Przetwórstwo przemysłowe” (0,92), a najniższą w sekcji „Budownictwo” (0,74) (tabela 5.11). Najwyższy poziom mediany wystąpił w sekcji „Przetwórstwo przemysłowe” (0,92), natomiast najniższy w sekcji „Budownictwo” (0,76).

Przeciętny poziom wskaźnika dla sektora przedsiębiorstw wyniósł 0,85, a mediana 0,86. Linia trendu przyjęła następującą postać:

$$y = 0,0155x + 0,7829, R^2 = 0,6469$$

Tabela 5.11. Zintegrowany wskaźnik rozwoju środowiskowego przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007

Sekcja PKD2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Max	Min	Średnia	Mediana
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Górnictwo i wydobywanie	0,85	0,78	0,88	0,92	0,96	0,85	0,91	0,90	0,96	0,78	0,88	0,89
Przetwórstwo przemysłowe	0,93	0,89	0,89	0,92	0,92	0,92	0,94	0,94	0,94	0,89	0,92	0,92
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,80	0,80	0,79	0,86	0,88	0,88	0,96	0,96	0,96	0,79	0,87	0,87
Dostawa wody...	0,83	0,80	0,78	0,76	0,77	0,80	0,78	0,78	0,83	0,76	0,79	0,78
Budownictwo	0,58	0,56	0,62	0,69	0,83	0,85	0,89	0,90	0,90	0,56	0,74	0,76
Handel hurtowy i detaliczny	0,66	0,70	0,76	0,82	0,88	0,86	0,83	0,85	0,88	0,66	0,80	0,83
Transport...	0,84	0,86	0,91	0,94	0,96	0,94	0,91	0,89	0,96	0,84	0,91	0,91
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,85	0,84	0,83	0,88	0,93	0,93	0,86	0,84	0,93	0,83	0,87	0,86
Informacja i komunikacja	0,77	0,80	0,82	0,91	0,94	0,90	0,83	0,81	0,94	0,77	0,85	0,83
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,76	0,67	0,76	0,89	0,93	0,93	0,88	0,86	0,93	0,67	0,84	0,87
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,79	0,82	0,84	0,85	0,93	0,91	0,88	0,83	0,93	0,79	0,86	0,85
Działalność w zakresie usług administrowania	0,87	0,89	0,85	0,90	0,93	0,90	0,83	0,80	0,93	0,80	0,87	0,88

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Edukacja	0,74	0,80	0,79	0,83	0,91	0,91	0,91	0,93	0,93	0,74	0,85	0,87
Opieka zdrowotna...	0,82	0,85	0,91	0,87	0,93	0,94	0,91	0,90	0,94	0,82	0,89	0,91
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,73	0,78	0,78	0,87	0,95	0,95	0,90	0,88	0,95	0,73	0,86	0,88
Pozostała działalność usługowa	0,88	0,85	0,86	0,86	0,88	0,86	0,79	0,80	0,88	0,79	0,85	0,86
Ogółem	0,79	0,79	0,82	0,86	0,91	0,90	0,88	0,87	0,92	0,76	0,85	0,86

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS

Syntetyczny wskaźnik zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw zaprezentowano w tabeli 5.12. Najwyższy poziom przeciętnej wartości wskaźnika odnotowano w sekcji „Przetwórstwo przemysłowe” (0,89), najniższy zaś w sekcjach „Górnictwo i wydobywanie” oraz „Pozostała działalność usługowa” (0,81). Przeciętna wartość wskaźnika dla ogółu przedsiębiorstw wyniosła 0,84, mediana 0,84. Linia trendu wskaźnika dla sektora przedsiębiorstw przyjęła następującą postać:

$$y = 0,019x + 0,7543, R^2 = 0,9768$$

Tabela 5.12. Syntetyczny wskaźnik zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007

Sekcja PKD2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Max	Min	Średnia	Mediana
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Górnictwo i wydobywanie	0,81	0,89	0,83	0,82	0,81	0,73	0,77	0,83	0,89	0,73	0,81	0,81
Przetwórstwo przemysłowe	0,84	0,84	0,85	0,88	0,89	0,91	0,94	0,96	0,96	0,84	0,89	0,89
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,86	0,84	0,82	0,86	0,90	0,87	0,90	0,92	0,92	0,82	0,87	0,87
Dostawa wody...	0,84	0,83	0,83	0,85	0,86	0,87	0,89	0,90	0,90	0,83	0,86	0,85
Budownictwo	0,75	0,76	0,75	0,81	0,86	0,91	0,91	0,94	0,94	0,75	0,84	0,83
Handel hurtowy i detaliczny	0,76	0,78	0,81	0,84	0,87	0,88	0,89	0,93	0,93	0,76	0,84	0,85
Transport...	0,78	0,81	0,83	0,85	0,88	0,89	0,91	0,92	0,92	0,78	0,86	0,87

Tabela 5.12 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,79	0,79	0,79	0,83	0,86	0,88	0,86	0,92	0,92	0,79	0,84	0,84
Informacja i komunikacja	0,82	0,81	0,82	0,83	0,87	0,88	0,87	0,89	0,89	0,81	0,85	0,85
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,78	0,74	0,79	0,84	0,87	0,86	0,87	0,89	0,89	0,74	0,83	0,85
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,78	0,78	0,82	0,85	0,91	0,91	0,91	0,92	0,92	0,78	0,86	0,88
Działalność w zakresie usług administrowania	0,76	0,78	0,78	0,81	0,85	0,84	0,85	0,88	0,88	0,76	0,82	0,82
Edukacja	0,74	0,76	0,79	0,81	0,87	0,91	0,91	0,91	0,91	0,74	0,84	0,84
Opieka zdrowotna...	0,74	0,76	0,80	0,81	0,84	0,88	0,89	0,92	0,92	0,74	0,83	0,82
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,74	0,77	0,78	0,80	0,83	0,86	0,88	0,94	0,94	0,74	0,83	0,82
Pozostała działalność usługowa	0,73	0,74	0,76	0,79	0,84	0,87	0,85	0,87	0,87	0,73	0,81	0,82
Ogółem	0,78	0,79	0,80	0,83	0,86	0,87	0,88	0,91	0,91	0,77	0,84	0,84

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Wyniki estymacji Klasyczną Metodą Najmniejszych Kwadratów przy założeniu, że zmienną zależną jest syntetyczny wskaźnik zrównoważonego rozwoju, a zmienną niezależną czas (t) przedstawiono w tabeli 5.13.

Najwyższy trend rozwojowy wskaźnika zrównoważonego rozwoju odnotowano w sekcjach „Budownictwo” ($\alpha = 0,031$, przy wartości p dla $\alpha = <0,0001$), „Edukacja” ($\alpha = 0,028$, przy wartości p dla $\alpha = <0,0001$), „Opieka zdrowotna...” ($\alpha = 0,026$, przy wartości p dla $\alpha = <0,0001$). Ujemny trend odnotowano w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” ($\alpha = -0,009$ na poziomie istotności 0,2177).

Tabela 5.13. Estymacja Klasyczną Metodą Najmniejszych Kwadratów modelu ze zmienną czasową t , zmienna zależna syntetyczny wskaźnik zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw, linia trendu $Y = \alpha t + \beta$

Sekcja PKD2007	α	Wartość p dla α	β	Wartość p dla β	R^2
1	2	3	4	5	6
Górnictwo i wydobywanie	-0,009	0,2177	0,852	<0,0001 ***	0,240
Przetwórstwo przemysłowe	0,018	<0,0001 ***	0,826	<0,0001 ***	0,980
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,011	0,0110 **	0,821	<0,0001 ***	0,687
Dostawa wody...	0,01	0,0008 ***	0,813	<0,0001 ***	0,864
Budownictwo	0,031	<0,0001 ***	0,697	<0,0001 ***	0,935
Handel hurtowy i detaliczny	0,024	<0,0001 ***	0,738	<0,0001 ***	0,975
Transport...	0,02	<0,0001 ***	0,769	<0,0001 ***	0,999
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,019	0,0006 ***	0,756	<0,0001 ***	0,877
Informacja i komunikacja	0,013	0,0006 ***	0,792	<0,0001 ***	0,876
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,02	0,0018 ***	0,739	<0,0001 ***	0,825
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,023	0,0004 ***	0,758	<0,0001 ***	0,896
Działalność w zakresie usług administrowania...	0,017	0,0001 ***	0,742	<0,0001 ***	0,927
Edukacja	0,028	<0,0001 ***	0,709	<0,0001 ***	0,946
Opieka zdrowotna...	0,026	<0,0001 ***	0,71	<0,0001 ***	0,989
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,025	<0,0001 ***	0,712	<0,0001 ***	0,965
Pozostała działalność usługowa	0,022	0,0002 ***	0,706	<0,0001 ***	0,921

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

5.4. Statystyczna ocena zależności między poziomem bezpieczeństwa finansowego a zrównoważonym rozwojem przedsiębiorstw

W celu określenia poziomu statystycznej zależności między zmienną objaśnianą zrównoważony rozwój przedsiębiorstw (Y) a zmienną objaśniającą (X) wyznaczono współczynnik korelacji liniowej Pearsona (tabela 5.14).

Tabela 5.14. Współczynnik korelacji liniowej Pearsona; zmienne: syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego (BF), syntetyczny wskaźniki zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw (ZR)

Sekcja PKD2007	Corr (BF, ZR)	$T(6)$	p
Górnictwo i wydobywanie	0,888	4,718	0,0033
Przetwórstwo przemysłowe	0,936	6,494	0,0006
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	0,747	2,755	0,0331
Dostawa wody...	0,638	2,028	0,0889
Budownictwo	0,649	2,091	0,0815
Handel hurtowy i detaliczny	0,646	2,076	0,0832
Transport...	0,751	2,786	0,0317
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,843	3,842	0,0085
Informacja i komunikacja	0,673	2,229	0,0673
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,750	2,780	0,032
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,677	2,251	0,0654
Działalność w zakresie usług administrowania...	0,707	2,450	0,0498
Edukacja	0,641	2,044	0,087
Opieka zdrowotna...	0,870	4,330	0,0049
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,787	3,127	0,0204
Pozostała działalność usługowa	0,647	2,081	0,0826

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Współczynnik korelacji Pearsona między syntetycznym wskaźnikiem bezpieczeństwa finansowego a syntetycznym wskaźnikiem zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw jest statystycznie istotny we wszystkich analizowanych sekcjach ($p < 0,05$). Najwyższy poziom zależności statystycznej na poziomie $p < 0,05$ występuje w sekcji „Przetwórstwo przemysłowe” – $\text{corr}(BF, ZR) = 0,936$, natomiast najniższy w sekcji „Dostawa wody...” – $\text{corr}(BF, ZR) = 0,638$.

Tabela 5.15. Estymacja Klasyczną Metodą Najmniejszych Kwadratów modelu (zmienna zależna syntetyczny wskaźnik zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw, zmienna niezależna syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw), linia trendu $Y = \alpha X + \beta$

Sekcja PKD2007	α	Wartość p dla α	β	Wartość p dla β	R^2
Górnictwo i wydobywanie	0,223	0,0033 ***	0,683	<0,0001***	0,788
Przetwórstwo przemysłowe	1,568	0,0006 ***	-0,570	0,0442 **	0,875
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię...	1,464	0,0331 **	-0,338	0,4707	0,559
Dostawa wody...	0,633	0,0889 *	0,292	0,3356	0,407
Budownictwo	0,769	0,0815 *	0,189	0,5643	0,422
Handel hurtowy i detaliczny	2,301	0,0832 *	-1,309	0,2538	0,418
Transport...	2,389	0,0317 **	-1,130	0,1647	0,564
Działalność związana z zakwaterowaniem...	0,553	0,0085 ***	0,378	0,0200 **	0,711
Informacja i komunikacja	3,331	0,0673 *	-1,866	0,1763	0,453
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	3,024	0,0320 **	-1,805	0,1056	0,563
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,456	0,0654 *	0,497	0,0221 **	0,458
Działalność w zakresie usług administrowania...	2,475	0,0870 *	-4,299	0,138	0,41
Edukacja	6,361	0,0040 ***	-2,364	0,0156 **	0,773
Opieka zdrowotna...	2,313	0,0049 ***	-1,165	0,0446 **	0,756
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,431	0,0204 **	0,522	0,0018***	0,62
Pozostała działalność usługowa	2,729	0,0826 *	-1,545	0,2207	0,419

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Wyniki badania wskazują, że we wszystkich sekcjach odnotowano istotną statystycznie zależność między analizowanymi zmiennymi. Współczynniki przed zmienną x są dodatnie, co oznacza, że wzrost poziomu bezpieczeństwa finansowego prowadzi do wzrostu poziomu zrównoważonego rozwoju. Najwyższy wpływ odnotowano w sekcjach „Edukacja” ($\alpha = 6,361$ na poziomie istotności $p = 0,0040$) oraz „Informacja i komunikacja” ($\alpha = 3,331$ na poziomie istotności $p = 0,0673$).

Wyniki korelacji liniowej Pearsona oraz estymacji Klasyczną Metodą Najmniejszych Kwadratów pozwalają przyjąć hipotezę badawczą, zgodnie z którą wzrost bezpieczeństwa finansowego prowadzi do wzrostu zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw. W latach 2010–2017 trend wskaźnika bezpieczeństwa finansowego sektora przedsiębiorstw był dodatni ($\alpha = 0,0057$), podobnie w przypadku wskaźnika zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw ($\alpha = 0,019$). Trendy rozwojowe analizowanych kategorii są uzależnione od sekcji działalności gospodarczej.

Przeprowadzone badanie stanowi jedynie wycinek szerokiej problematyki przedmiotu. Jak wskazuje literatura, zrównoważony rozwój jest kategorią wielowymiarową, uzależnioną od szeregu czynników, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Poza bezpieczeństwem finansowym istotną rolę odgrywają poziom rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, regulacje w zakresie ochrony przyrody, wsparcie instytucjonalne i finansowe dla działań na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz świadomość ekologiczna przedsiębiorców.

Zakończenie

Koncepcja zrównoważonego rozwoju ma kluczowe znaczenie dla kształtowania relacji i stosunków między społeczeństwem, gospodarką a środowiskiem naturalnym. Jej progres przypada na koniec XX wieku, co jest związane ze wzrostem świadomości społecznej dotyczącej negatywnego wpływu działalności gospodarczej na środowisko naturalne. Implementacja idei wymaga realizacji zadań na rzecz poprawy sytuacji ekonomicznej, społecznej i w zakresie ochrony zasobów przyrody.

Zrównoważony rozwój może być rozpatrywany na poziomie makro- i mikroekonomicznym. Na szczeblu makroekonomicznym obejmuje zrównoważony rozwój gospodarek – kwestią najistotniejszą jest tu zapewnienie równości szans oraz sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej i międzypokoleniowej. Na poziomie mikro- odnosi się do funkcjonowania podmiotów gospodarczych i gospodarstw domowych.

Zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa oznacza podejmowanie inicjatyw gospodarczych, których celem jest nie tylko maksymalizacja zysków netto, lecz także podejmowanie działań na rzecz rozwoju pracowników i lokalnych społeczności oraz ochrona zasobów przyrody.

W praktyce gospodarczej implementacja idei zrównoważonego rozwoju na poziomie przedsiębiorstwa wymaga realizacji przedsięwzięć, mających na celu zmniejszenie negatywnego wpływu działalności na środowisko naturalne, wspieranie rozwoju i jakości życia pracowników oraz lokalnych społeczności, ponoszenia dodatkowych nakładów finansowych, mogących wpłynąć na zmniejszenie osiąganego zysku netto i uzyskanie przewagi konkurencyjnej.

Wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju wiąże się z nowym spojrzeniem na organizację wprowadzeniem zmian w zarządzaniu, promocją edukacji na rzecz wzrostu świadomości społecznej i ekologicznej, wprowadzania nowych technologii i rozwiązań ekologicznych. Realizacja idei sprzyja budowaniu pozytywnego wizerunku wśród klientów oraz marki podmiotu gospodarczego przyjaznego środowisku i społeczeństwu.

Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw jest uzależniony od szeregu czynników, które można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. Uwarunkowania zewnętrzne (utożsamiane z makroekonomicznymi) łączą się z poziomem rozwoju społeczno-ekonomicznego, koniunkturą gospodarczą i jej prognozami w przyszłości, świadomością społeczną w zakresie ekologii, krajowymi i międzynarodowymi regulacjami w zakresie norm i zasad ochrony przyrody. Uwarunkowania wewnętrzne (określane mianem mikroekonomicznych) dotyczą takich kwestii, jak sytuacja finansowo-majątkowa przedsiębiorstwa, jego profil oraz branża, w której działa, dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania, poziom poczucia odpowiedzialności oraz wiedza na temat wpływu działalności gospodarczej na społeczeństwo i środowisko naturalne.

Jedną z kluczowych determinant zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw stanowi bezpieczeństwo finansowe. W teorii finansów przedsiębiorstw jest ono nie tylko finansową gwarancją istnienia, lecz także podstawą rozwoju przedsiębiorstwa. Bezpieczeństwo finansowe organizacji powstaje w wyniku codziennych starań i odnosi się do takich kluczowych obszarów analizy finansowej, jak wielkość sprzedaży, płynność finansowa, rentowność, sprawność działania, poziom i struktura zadłużenia oraz poziom rezerw.

Wyniki badania przeprowadzonego na podstawie wyznaczonych wskaźników syntetycznych zrównoważonego rozwoju oraz bezpieczeństwa finansowego pozwalają stwierdzić, że poziom rozwoju ekonomicznego, społecznego i środowiskowego polskich przedsiębiorstw jest uzależniony od poziomu bezpieczeństwa finansowego. Jednocześnie trzeba podkreślić, że poziomy obu syntetycznych wskaźników są różne w zależności od reprezentowanych sekcji PKD2007.

Przeciętny poziom wskaźnika bezpieczeństwa finansowego dla całego sektora przedsiębiorstw wyniósł 0,83. Jego najwyższe przeciętne wartości odnotowano w sekcjach „Przetwórstwo przemysłowe” oraz „Handel hurtowy i detaliczny” (0,93), najniższy zaś w sekcji „Górnictwo i wydobywanie” (0,57).

Średni poziom wskaźnika zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw ogółem to 0,84. Najwyższy poziom jego przeciętnej wartości odnotowano w sekcji „Przetwórstwo przemysłowe” (0,89), najniższy zaś w sekcjach „Górnictwo i wydobywanie” oraz „Pozostała działalność usługowa” (0,81).

W latach 2010–2017 syntetyczne wskaźniki zrównoważonego rozwoju i bezpieczeństwa finansowego miały niewielki trend dodatni. We wszystkich analizowanych sekcjach wzrost poziomu bezpieczeństwa finansowego prowadzi do wzrostu wskaźnika zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw.

Najwyższa statystycznie istotna zależność mierzona współczynnikiem korelacji liniowej Pearsona występuje w sekcji „Przetwórstwo przemysłowe” (0,936), natomiast najniższa w sekcji „Dostawa wody...” (0,638). Najwyższy poziom zależności statystycznej wyznaczonej za pomocą Klasycznej Metody Najmniejszych Kwadratów wystąpił w sekcji „Edukacja” ($\alpha = 6,361$), co oznacza, że wzrost wartości wskaźnika bezpieczeństwa finansowego o jednostkę spowoduje wzrost wskaźnika zrównoważonego rozwoju o 6,36.

Przeprowadzone badanie wskazuje, że zależność między poziomem rozwoju zrównoważonego a bezpieczeństwem finansowym przedsiębiorstw jest istotna. Należy pamiętać, że analizowane kategorie są wielowymiarowe, a użyte w analizie wskaźniki oraz zastosowane podejście może mieć wpływ na jej ocenę. Z punktu widzenia pojedynczego podmiotu gospodarczego decyzje w zakresie ochrony zasobów przyrody są uzależnione od sytuacji finansowo-majątkowej oraz finansowego wsparcia ze strony zewnętrznych instytucji.

Bibliografia

- Abouzeedan A., Busler M. (2004), *Typology Analysis of Performance Models of Small and Medium Size Enterprises (SMEs)*, „Journal of International Entrepreneurship”, no. 2.
- Ackoff R. L. (1993), *Zarządzanie w małych dawkach*, PWN, Warszawa.
- Aluchna M., Kytsyuk I., Roszkowska-Menkes M. (2018), *Raportowanie społecznej odpowiedzialności biznesu. Przypadek spółek z WIG20*, „Studia i Prace. Kolegium Zarządzania i Finansów”, z. 170.
- Bal K. (2017), *Bezpieczeństwo ekonomiczne i globalizacja w XXI wieku*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego”, t. 11, nr 2.
- Baran G. (2011), *Motywacja do podejmowania społecznie odpowiedzialnych działań w sektorze MŚP*, www.odpowiedzialnybiznes.pl/artykuly/motywacja-do-podejmowania-spoecznie-odpowiedzialnych-dzialan-w-sektorze-msp/ (dostęp: 1.08.2019).
- Belz F. M., Binder J. K. (2017), *Sustainable Entrepreneurship: A Convergent Process Model*, „Business Strategy and the Environment”, vol. 26, issue 1.
- Borkowski J. (2000), *Słownik terminów z zakresu psychologii dowodzenia i zarządzania*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa.
- Borys T. (2005), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Warszawa–Białystok.
- Brinkmann R. (2016), *Introduction to Sustainability*, John Wiley & Sons, Chichester.
- Brzozowski T. (2012), *Zrównoważony rozwój szansą dla organizacji obecnie i w przyszłości*, [w:] A. Stabryła, K. Woźniak (red.), *Determinanty potencjału rozwoju organizacji*, Wydawnictwo Mfiles.pl, Kraków.
- Burchell J. (2008), *The Corporate Social Responsibility Reader*, Routledge, Taylor & Francis Group, London–New York.
- Cabała P. (2012), *Planowanie scenariuszowe w zarządzaniu bezpieczeństwem strategicznym przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
- Capiga M. (2010), *Determinanty i struktura bezpieczeństwa finansowego*, [w:] M. Capiga, W. Gradoń, G. Szustak, *Sieć bezpieczeństwa finansowego*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa.
- Capiga M., Gradoń W., Szustak G. (2010), *Sieci bezpieczeństwa finansowego*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa.

- Chandler A. D. (1962), *Strategy and Structure*, MIT Press, Cambridge.
- Churchill N. C., Lewis V. L. (1983), *The Five Stages of Small Business Growth*, „Harvard Business Review”, May–June.
- Crals E., Vereeck L. (2005), *The Affordability of Sustainable Entrepreneurship Certification for SMEs*, „International Journal of Sustainable Development & World Ecology”, no. 12.
- Czarnecki M. (2011), *Wzrost a rozwój przedsiębiorstwa*, [w:] S. Cyfert (red.), *Wybrane aspekty pracy kierowniczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Czarnecki M. (2016), *Rozwój organizacyjny a problemy wzrostu przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Czupryński A. (2015), *Naukowe aspekty bezpieczeństwa*, [w:] A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina (red.), *Bezpieczeństwo. Teoria – Badania – Praktyka*, Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpowodźkowej im. Józefa Tuliszkowskiego, Państwowy Instytut Badawczy, Józefów.
- Dean T. J., McMullen J. S. (2007), *Toward a Theory of Sustainable Entrepreneurship: Reducing Environmental Degradation through Entrepreneurial Action*, „Journal of Business Venturing”, no. 22 (1).
- Delas V., Nosova E., Yafinovich O. (2015), *Financial Security of Enterprises*, „Procedia Economics and Finance”, no. 27.
- Delmar F. (1997), *Measuring Growth: Methodological Considerations and Empirical Results*, [w:] R. Donckels, A. Miettinen (eds), *Entrepreneurship and SME Research: On Its Way to the Next Millennium*, Aldershot, Ashgate.
- Demecki W., Żukowski P. (2010), *Budowa strategii jako narzędzia innowacyjnego zarządzania organizacją*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu”, nr 15.
- Duran C. D., Gogan L. M., Artene A., Duran V. (2015), *The Components of Sustainable Development – A Possible Approach*, „Procedia Economics and Finance”, no. 26.
- Dvořáková L., Zborková J. (2013), *Integration of Sustainable Development at Enterprise Level*, 24th DAAAM International Symposium on Intelligent Manufacturing and Automation, Zadar, Croatia.
- Filip P. (2005), *Rozwój przedsiębiorstwa przy uwzględnieniu procesu doboru kadr*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 7.
- Fourier Ch. (1993), *Techniki zarządzania małym i średnim przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa.
- Franc-Dąbrowska J. (2006), *Bezpieczeństwo finansowe a efektywność zaangażowania kapitałów własnych*, „Roczniki Nauk Rolniczych” ser. G, nr 93 (1).
- Gad J., Walińska E. (2015), *Podstawy rachunkowości*, [w:] *Ekonomia, finanse, prawo gospodarcze. Podręcznik dla sędziów i prokuratorów*, Uniwersytet Łódzki, Wydział Zarządzania, Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, Łódź–Lublin.
- Gerwin M. (2008), *Plan zrównoważonego rozwoju dla Polski. Lokalne inicjatywy rozwojowe*, Earth Conservation, Sopot.
- Giddens A. (2007), *Nowoczesność i tożsamość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Golik-Górecka G., Skonieczka R. (2018), *Determinanty wzrostu i rozwoju modelu biznesowego z uwzględnieniem cyklu życia organizacji*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej”, nr 77.

- Gorczyńska M. (2013), *Stabilność finansowa a zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa*, „Zarządzanie i Finanse”, nr 2 (2).
- Gościński J. W. (1989), *Cykl życia organizacji*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Grabara J., Bajdro P., Mihaescu L. (2015), *Steps of Sustainable Development Implementation into Enterprise Activities*, „Management of Sustainable Development Sibiu”, vol. 7, no. 1.
- Griffin R. W. (2010), *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Grudzewski W. M., Hejduk I. K., Sankowska A., Wańtuchowicz M. (2010), *Sustainability w biznesie, czyli przedsiębiorstwo przyszłości – zmiany paradygmatów i koncepcji zarządzania*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa.
- Hart S. (1995), *A Natural Resource-Based View of the Firm*, „Academy of Management Review”, no. 20 (4).
- Higgins R. C. (1998), *Analysis for Financial Management*, 5th edition, McGraw-Hill Companies, Boston.
- Hilson G., Murcka B. (2000), *Sustainable development in the mining industry: clarifying the corporate perspective*, „Resources Policy”, no. 26.
- Hockerts K., Wüstenhagen R. (2010), *Greening Goliaths versus Emerging Davids – Theorizing about the Role of Incumbents and New Entrants in Sustainable Entrepreneurship*, „Journal of Business Venturing”, vol. 25, no. 5.
- Hopfer A. (1992), *Funkcje obszarów wiejskich z perspektywy ekorozwoju*, „Ekorozwój Obszarów Wiejskich”, nr 401.
- Human Development Report 1994*, United Nations Development Programme (UNDP), Oxford University Press, New York-Oxford.
- International Institute for Sustainable Development, *Sourcebook on Sustainable Development*, Winnipeg, Manitoba, Canada, 1992, s. 49
- Iwanicz-Drozdowska M. (2008), *Bezpieczeństwo rynku usług finansowych. Perspektywa Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Jabłoński A. (2010), *Zrównoważony rozwój a zrównoważony biznes w budowie wartości przedsiębiorstw odpowiedzialnych społecznie*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie”, nr 2.
- Jajuga K. (red.) (2007), *Elementy nauki o finansach. Kategorie i instrumenty finansowe*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Janik W., Paździor A., Paździor M. (2014), *Analiza i diagnozowanie sytuacji finansowej przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, Lublin.
- Jaźwiński I. (2011), *Determinanty kształtowania polskiego bezpieczeństwa gospodarczego. Wybrane aspekty*, „Przegląd Strategiczny”, nr 1.
- Kaczmarek A. (2009), *Strategie działania małych i średnich przedsiębiorstw*, „Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie”, nr 2 (13).
- Kafel P. (2018), *System zarządzania środowiskowego i jego integracja z innymi systemami zarządzania*, [w:] M. Giemza (red.), *Wybrane aspekty zarządzania jakością*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków.

- Kalata A., Nowakowski Z., Protasowicki I. (2016), *Determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego Polski*, www.researchgate.net/publication/263571152 (dostęp: 9.08.2019).
- Kaleta A. (2004), *Strategia przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Karbownik L. (2012), *Pojęcie i obszary kreowania oraz zapewniania bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica”, nr 267.
- Karbownik L. (2014), *Wykorzystanie podejścia memoriałowego i kasowego w ocenie operacyjnego bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw sektora TSL*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Katz D., Kahn R. (1966), *Social Science of Organisation*, John Wiley, New York.
- Kiedrowska M., Marszałek P. (2002), *Stabilność finansowa – pojęcie, cechy i sposoby jej zapewnienia*, cz. I, „Bank i Kredyt”, nr 3.
- Kiełczewski D. (2010), *Zrównoważony rozwój – istota, interpretacje, związek ze społeczeństwem wiedzy*, [w:] B. Poskrobko (red.), *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Materiały do studiowania*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok.
- Klinkers L., van der Kooy W., Wijnen H. (1999), *Product-oriented Environmental Management Provides New Opportunities and Directions for Speeding up Environmental Performance*, „Greener Management International”, no. 26.
- Kłosiński K. A. (2006), *Światowe determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego*, [w:] T. Guz, K. A. Kłosiński, P. Marzec (red.), *Bezpieczeństwo ekonomiczne państw*, Wydawnictwo Polihymnia, Lublin–Tomaszów Mazowiecki.
- Kostecki J. (2016), *Wpływ czynników zewnętrznych i wewnętrznych na bezpieczeństwo ekonomiczne Polski*, „Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula”, nr 3 (49).
- Koszałka J. (red.) (2008), *Strategiczny plan rozwoju firmy oparty o technologie i innowacje. Poradnik metodyczny*, Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna sp. z o.o., Politechnika Gdańska, Fundacja Pomorska Sieć Innowacyjna Brainet, Gdańsk.
- Kowalczyk B. J., Kowalczyk W. (2015), *Raportowanie kwestii zrównoważonego rozwoju oraz integrowanie danych finansowych i pozafinansowych – prawne uwarunkowania w Polsce i na świecie*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, z. 4.
- Koziej S. (2011), *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 2.
- Kraś I. (2013), *Polityka banku centralnego a bezpieczeństwo finansowe państwa*, „Przegląd Strategiczny”, nr 1.
- Kryk B. (2003), *Ekorozwój jako przyjęta koncepcja rozwoju społeczno-ekonomicznego a inwestycje ekologiczne*, [w:] D. Kopycińska (red.), *Problemy mikroekonomii menedżerskiej*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Prace Katedry Mikroekonomii”, nr 8.
- Kryk B. (2005), *Koncepcja społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa za środowisko przyrodnicze*, [w:] D. Kopycińska, *Teoretyczne aspekty gospodarowania*, Wydawnictwo Naukowe Katedry Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Książopolski K. M. (2004), *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państw. Metody i środki przeciwdziałania*, Wydawnictwo Elipsa, Warszawa.
- Książopolski K. M. (2011), *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Wydawnictwo Elipsa, Warszawa.

- Księżopolski K. M. (2013), *Finansowy wymiar bezpieczeństwa ekonomicznego Polski w dobie kryzysu strefy euroatlantyckiej*, „Kwartalnik Naukowy OAP UW «e-Politikon»”, nr 6.
- Kurczewska A. (2008), *Problemy pomiaru wzrostu małych i średnich przedsiębiorstw*, [w:] G. Maniak, *Problemy ekonomii i polityki gospodarczej*, materiały konferencyjne, Katedra Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Kurek S. (2000), *Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa*, [w:] S. Kurini, M. Krć (red.), *Ekonomia bezpieczeństwa państwa średniej wielkości. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo AON, Warszawa–Brno.
- Lech K. (2010), *Przedsiębiorczość społeczna*, „Zarządzanie Zmianami”, nr 2.
- Lele S. M. (1991), *Sustainable Development: A Critical Review*, „World Development”, no. 19.
- Liang L. (2000), *Mode Research of Enterprise's Sustainable Development*, Liaoning University Transaction, Philosophy Social Science Publish, no. 3
- Linder J., Cantrell S. (2000), *Changing Business Models: Surveying the Landscape*, A Working Paper from the Accenture Institute for Strategic Change, Accenture, Cambridge.
- Lippitt G. L., Schmidt W. N. (1967), *Crises in a Developing Organization*, „Harvard Business Review”, no. 45 (6).
- Lisiecka K. (2002), *Kreowanie jakości. Uwarunkowania – strategie – techniki*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice.
- Machaczka J. (1998), *Zarządzanie rozwojem organizacji. Czynniki, modele, strategia, diagnoza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Kraków.
- Majerska-Pałubicka B. (2016), *Wpływ paradygmatu zrównoważonego rozwoju na współczesne środowisko mieszkaniowe*, „Architecture et Artibus”, nr 3.
- Majewski E. (2008), *Trwały rozwój i trwałe rolnictwo: teoria a praktyka gospodarstw rolniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Marin C., Dorobanțu R., Codreanu D., Mihaela R. (2012), *The Fruit of Collaboration between Local Government and Private Partners in the Sustainable Development Community Case Study: County Valcea*, „Economy Transdisciplinarity Cognition”, no. 15 (2).
- Maślanka T. (2008), *Przepływy pieniężne w zarządzaniu finansami przedsiębiorstw*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
- Matejun M. (2011), *Faza startowa jako strategiczny etap rozwoju przedsiębiorstwa*, [w:] S. Lachiewicz, M. Matejun (red.), *Zarządzanie rozwojem małych i średnich przedsiębiorstw*, Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa.
- Mazur-Wierzbicka E. (2007), *Wpływ zachowań proekologicznych na konkurencyjność przedsiębiorstw*, [w:] T. Bernat (red.), *Przedsiębiorstwo i państwo – wybrane problemy konkurencyjności*, PrintGroup Daniel Krzanowski, Szczecin.
- Miciuła I. (2013), *Globalne uwarunkowania funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw*, „Zarządzanie i Finanse”, R. 11, nr 1, cz. 2.
- Miształ A. (2015a), *Analiza rentowności spółek przemysłu surowcowego indeksu WIG20*, „Nauki o Finansach”, nr 2 (23).
- Miształ A. (2015b), *Klasy a rozwój otwartych innowacji w Polsce*, [w:] A. Świadek, J. Wiśniewska (red.), *Współpraca przedsiębiorstw a innowacje i transfer technologii – wybrane aspekty*, Naukowe Wydawnictwo IVG, Szczecin.

- Miształ A. (2015c), *Sytuacja gospodarcza Polski a rozwój małych i średnich przedsiębiorstw*, „Gospodarka w Praktyce i Teorii”, nr 3 (40).
- Miształ A. (2017), *Otwarte innowacje w polskich przedsiębiorstwach – ewaluacja*, „Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie”, t. 33, nr 1.
- Miształ A. (2018), *Zrównoważony rozwój polskich przedsiębiorstw – ewaluacja*, „Handel Wewnętrzny”, nr 2.
- Mitek A., Miciuła I. (2012), *Współczesne determinanty rozwoju przedsiębiorstw prywatnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania”, nr 28.
- Nowak E. (2008), *Analiza sprawozdań finansowych*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Nowy system rachunkowości UE. Skuteczniejsze zarządzanie, większa przejrzystość. Przewodnik po nowym systemie sprawozdawczości finansowej*, Komisja Europejska, https://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/modern_accounts/modernising_EU_accounts_pl.pdf (dostęp: 12.12.2020).
- O'Farrell P., Hitchens D. (1998), *Alternative Theories of Small-firm Growth: A Critical Review*, „Environment and Planning A”, vol. 20, no. 2.
- Obłój K. (2007), *Strategie organizacji*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Oczyp P. (2016), *Zrównoważony rozwój, odpowiedzialny biznes i eko-przedsiębiorczość w praktyce MŚP*, Studio Graficzne Piotr Kurasiak, Olsztyn.
- Pabian A. (2017a), *Zrównoważone przedsiębiorstwo jako rezultat zarządzania strategicznego*, [w:] A. Sopińska, P. Wachowiak (red.), *Wyzwania współczesnego zarządzania strategicznego*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Pabian A. (2017b), *Zrównoważone przedsiębiorstwo jako rezultat zmian organizacyjnych*, „Zarządzanie Organizacjami”, nr 11.
- Paszkiwicz A., Szadziewska A. (2011), *Raportowanie rozwoju zrównoważonego przedsiębiorstw według wytycznych GRI*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 41.
- Pawłowski L. (2011), *Rola monitoringu środowiska w realizacji zrównoważonego rozwoju*, „Rocznik Ochrona Środowiska”, t. 13.
- Pearce D., Turner R. K. (1990), *Economics of Natural Resources and the Environment*, Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Penc J. (1995), *Strategie zarządzania. Perspektywiczne myślenie, systemowe działanie*, Wydawnictwo Placet, Warszawa.
- Penfiled P. (2007), *Sustainability Can Be A Competitive Advantage*, Whitman School of Management, Syracuse.
- Penrose E. T. (1959), *The Theory of the Growth of the Firm*, Basil Blackwell, Oxford.
- Per D., Achtenhagen L., Naldi L. (2010), *Small Firm Growth*, „Foundations and Trends in Entrepreneurship”, no. 6 (2).
- Phelps R., Adams R., Bessant J. (2007), *Life Cycles of Growing Organizations: A Review with Implications for Knowledge and Learning*, „International Journal of Management Reviews”, vol. 9, no. 1.
- Pierścionek Z. (1996), *Strategie rozwoju firmy*, PWN, Warszawa.

- Pierścionek Z. (2011), *Zarządzanie strategiczne w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Piontek B. (2010), *Współczesne uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego (ujęcie systematyczne)*, „Problemy Ekorozwoju”, nr 2.
- Plecka M. (2014), *Personalny wymiar bezpieczeństwa ekonomicznego*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania. Problemy Współczesnej Ekonomii”, nr 35 (2).
- Poznańska K. (2011), *Cykle życia przedsiębiorstw – koncepcje teoretyczne oraz instytucjonalna infrastruktura funkcjonowania przedsiębiorstw*, [w:] E. Mączyńska (red.), *Cykle życia i bankructwa przedsiębiorstw*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Rachwał T. (2008), *Problematyka badawcza funkcjonowania przedsiębiorstw przemysłowych*, [w:] Z. Zioło, T. Rachwał (red.), *Problematyka badawcza geografii przemysłu*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG”, nr 11, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Warszawa–Kraków.
- Raczkowski K. (2012), *Percepcja bezpieczeństwa ekonomicznego i wyzwania dla zarządzania w XXI wieku*, [w:] K. Raczkowski (red.), *Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Raczkowski K. (2014), *Bezpieczeństwo finansowe*, [w:] J. Płaczek (red.), *Ekonomika bezpieczeństwa państwa w zarysie*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Rodionov O. V., Spivak S. I., Tertychna N. V., Bondarenko O. S., Popovychenko H. S., Man'ko I. M. (2011), *Formuvannya finansovoy i bezpekyidpryyemstva*, Luhans'k, Vyd-vo, Noulidzh.
- Rodriguez C., Molina M. A., Gonzalez Perez A. L., Hernandez U. M. (2003), *Size, Age and Activity Sector on the Growth of the Small and Medium Firm Size*, „Small Business Economics”, no. 21.
- Romanowska M. (2009), *Planowanie strategiczne w przedsiębiorstwie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Russell B. (1997), *Władza i jednostka*, Książka i Wiedza, Warszawa.
- Ryszko A. (2014), *Motywacje i bariery działalności ekoinnowacyjnej przedsiębiorstw w Polsce*, „Modern Management Review”, vol. 29, no. 21.
- Sainte Marie G. de (1995), *Kierowanie małym i średnim przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa.
- Schaltegger S., Wagner M. (2011), *Sustainable Entrepreneurship and Sustainability Innovation: Categories and Interactions*, „Business Strategy and the Environment”, no. 20 (4).
- Schaper M. (2010), *Developing Sustainable Entrepreneurship*, Routledge, London–New York.
- Sekuła A. (2002), *Wpływ ekologicznej polityki lokalnej na działalność przedsiębiorstw*, [w:] A. Tubielewicz (red.), *Współczesne problemy zarządzania przedsiębiorstwem*, Politechnika Gdańska, Gdańsk.
- Sierpińska M., Wędzki D. (1997), *Zarządzanie płynnością finansową w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Skala-Późniak A. (2010), *Zjawisko decouplingu w gospodarce w okresie transformacji*, „Prace Naukowe Politechniki Warszawskiej – Transport”, nr 72.

- Skalik J. (2012), *Aktywizacja potencjału rozwojowego przedsiębiorstwa*, [w:] A. Stabryła, K. Woźniak, *Determinanty potencjału rozwojowego organizacji*, Wydawnictwo Mfiles.pl, Kraków.
- Skowronek-Mielczarek A. (2013), *Strategie i metody rozwoju w praktyce polskich przedsiębiorstw*, „Organizacja i Kierowanie”, nr 4.
- Skrobacki Z. (2011), *Od ogólnej idei zrównoważonego rozwoju do zasad zrównoważonego rozwoju*, „Autobusy. Technika, eksploatacja, systemy transportowe”, nr 12.
- Skrzypek E. (2002), *Jakość i efektywność*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Sperling J., Kirchner E. (1998), *Economic Security and Cooperation in Post-Cold War Europe*, „Review of International Studies”, no. 24 (2).
- Stabryła A. (1998), *Podstawy zarządzania firmą. Modele, metody, praktyka*, Wydawnictwo Antykwa, Kraków-Kluczbork.
- Stachowiak Z. (2012), *Teoria i praktyka mechanizmu bezpieczeństwa ekonomicznego państwa. Ujęcie instytucjonalne*, Wydawnictwo AON, Warszawa.
- Stańczak A. (2014), *Ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem sektora małych i średnich przedsiębiorstw*, „Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula”, nr 35.
- Stappen R. (2006), *Brundtland Report*, New York.
- Starczewska-Krzysztozek M. (2012), *Szanse i zagrożenia dla rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw*, Lewiatan, Warszawa.
- Sterling S. (2010), *Learning for Resilience, or the Resilient Learner? Towards a Necessary Reconciliation in a Paradigm of Sustainable Education*, „Environmental Education Research”, no. 16 (5-6).
- Stępień K. (2008), *Rentowność a wypłacalność przedsiębiorstw*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin Sp. z o.o., Warszawa.
- Sudoł S. (1999), *Przedsiębiorstwo. Podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Teorie i praktyka zarządzania*, Wydawnictwo TNOiK, Toruń.
- Szczerbak M. (2007), *Przyczyny upadłości przedsiębiorstw w Polsce*, [w:] B. Prusak (red.), *Ekonomiczne i prawne aspekty upadłości przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Śnieżek E. (red.) (2004), *Wprowadzenie do rachunkowości. Podręcznik z przykładami, zadaniami i testami*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Śnieżek E. (2008), *Sprawozdawczość przepływów pieniężnych – krytyczna ocena i propozycja modelu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Śnieżek E., Wiatr M. (2011), *Praktyczne aspekty sprawozdawczości przepływów pieniężnych*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- The Global Risks Report 2018. 13th edition*, World Economic Forum, Geneva 2018, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GRR18_Report.pdf (dostęp: 7.08.2019).
- Trojanowski T. (2015), *Przedsiębiorstwo wobec wyzwań zrównoważonego rozwoju*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i Zarządzanie”, z. 77.
- Turyna J. (2008), *MSR 7 – Rachunek przepływów pieniężnych*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin Sp. z o.o., Warszawa.
- Urbaniec M. (2018), *Rola przedsiębiorczości w kontekście zrównoważonego rozwoju*, „Przedsiębiorczość – Edukacja”, nr 14.

- Urbanowska-Sojkin E. (2003), *Zarządzanie przedsiębiorstwem – od kryzysu do sukcesu*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań.
- Urbanowska-Sojkin E. (red.) (2011), *Podstawy wyborów strategicznych w przedsiębiorstwach*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Ustawa o rachunkowości*, Dz.U. 1994, nr 121, poz. 591.
- Van der Merwe I., Van der Merwe J. (1999), *Sustainable Development at the Local Level: An Introduction to Local Agenda 21*, Department of Environmental Affairs and Tourism, South Africa, [w:] C.D. Duran, L.M. Gogan, A. Artene, V. Duran (2015), *The Components of Sustainable Development – A Possible Approach*, „Procedia Economics and Finance”, no. 26.
- Vare P., Scott W. (2007), *Learning for a Change Exploring the Relationship between Education and Sustainable Development*, „Journal of Education for Sustainable Development”, no. 1.
- Walińska E. (red.) (2009), *Rachunkowość*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Walińska E., Michalak M. (2010), *Założenia fundamentalne i nadrzędne zasady rachunkowości*, [w:] E. Walińska (red.), *Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa.
- Wasilczuk J. E. (2005), *Wzrost małych i średnich przedsiębiorstw. Aspekty teoretyczne i badania empiryczne*, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk.
- Waśniewski T., Skoczylas W. (1995), *„Cash flow” w przedsiębiorstwie. Ustalenie i analiza*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa.
- Wawak T. (1998), *Ekonomiczne mierniki oceny jakości*, [w:] T. Wawak (red.) *Spoleczna, ekonomiczna i konsumencka ocena jakości*, Wydawnictwo EJB, Kraków.
- Wąsowski W. (2002), *Falszowanie sprawozdań finansowych*, „Rachunkowość”, nr 11.
- Welch J., Welch S. (2005), *Winning znaczy zwyciężać*, Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa.
- Wędzki D. (2003), *Strategie płynności finansowej przedsiębiorstwa. Przepływy pieniężne a wartość dla właścicieli*, Oficyna Wydawnicza, Kraków.
- Wielewska I. (2016), *Ecological Investments as an Element of Environmental Management: Case of Agribusiness Companies*, „Journal of Agribusiness and Rural Development”, no. 1 (39).
- Wierzba R. (2005), *System gwarantowania depozytów jako element sieci bezpieczeństwa finansowego. Doświadczenia francuskie*, „Bezpieczny Bank”, nr 1.
- Wierzbic A. (2011), *Wzrost i rozwój przedsiębiorstwa – przegląd koncepcji teoretycznych*, „Nauki o Zarządzaniu”, nr 8.
- Wiklund J., Patzelt H., Shepherd D. A. (2009), *Building an Integrative Model of Small Business Growth*, „Small Business Economics”, no. 32.
- Winiarski M. (2011), *Pojęcie wzrostu i rozwoju przedsiębiorstwa*, „Gospodarka Mięsna”, nr 5.
- Witek-Crabb A. (2005), *Zrównoważony rozwój przedsiębiorstw – więcej niż ekorozwój*, [w:] H. Brdulak, T. Gołębiowski (red.), *Trans'05. Wspólna Europa. Zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa a relacje z interesariuszami*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Wojtyła M. (1995), *Polityka ekonomiczna a wzrost gospodarczy*, „Gospodarka Narodowa”, nr 6.
- Wypych M. (2000), *Finanse przedsiębiorstwa z elementami zarządzania i analizy*, Wydawnictwo Absolwent, Łódź.

- Wyrwicka M. K. (2003), *Endogenne przesłanki organizacyjne rozwoju przedsiębiorstwa*, „Rozprawy”, nr 374, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- Wytyczne do raportowania kwestii zrównoważonego rozwoju (2016), Global Reporting Initiative, www.globalreporting.org/rosourcelibrary/GRI-G3-Polish-Reporting-Guidelines.pdf (dostęp: 2.08.2019).
- Zahorodny A. H., Voznyuk H. L. (2007), *Finansovo-ekonomichnyy slovnyk*, Znannya, Kyiv.
- Zdrowski B. (2014), *Teoria zarządzania kryzysowego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, Szczytno.
- Zięba R. (1997), *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] D.B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Zięba R. (red.) (2008), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Zimny A. (2013), *Rachunkowość w jednostkach samorządu terytorialnego. Plany kont, ewidencja, sprawozdawczość*, OSDW Azymut sp. z o. o, Konin.
- Zuba M. (2010), *Wpływ wstąpienia Polski do UE na rentowność i bezpieczeństwo finansowe wybranych spółdzielni mleczarskich*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie”, nr 10 (25).
- Zuzek D. K., Mickiewicz B. (2014), *Aktywność przedsiębiorstw w kontekście wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju w województwie małopolskim*, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, nr 1 (67).
- Żółtowska I. (2009), *Zarządzanie strategiczne*, www.home.elka.pw.edu.pl/~imilenko/zs_konспект.pdf (dostęp: 30.07.2019).
- Żukrowska K. (2006), *Pojęcie bezpieczeństwa i jego ewolucja*, [w:] K. Żukrowska, M. Grącik (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa
- Żukrowska K., Gracik M. (red.) (2006), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.

Źródła internetowe

- <https://mostostal-plock.pl/misja-wizja-i-strategia> (dostęp: 7.08.2019).
- <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20010620627/U/D20010627Lj.pdf>
- www.biuroprasowe.orange.pl (dostęp: 9.08.2019).
- www.biznesradar.pl/prognozy/PKN-ORLEN (dostęp: 28.08.2019).
- www.businessinsider.com.pl/finanse/handel/strategia-wlasciciela-reserved-do-2021-roku/2402vfl (dostęp: 31.07.2019).
- www.cdprojekt.com/pl/wp-content/uploads-pl/2016/04/strategia-pl-v2.pdf (dostęp: 31.07.2019).
- www.controllingirachunkowosc.pl/rachunkowosc-zaradcza/zasada-memorialu-w-rachunkowosci (dostęp: 3.09.2019).
- www.globalreporting.org (dostęp: 2.08.2019).

- www.gpw.pl/spolka?isin=PLLOTOS00025 (dostęp: 9.08.2019).
- www.inwestor.asseco.com/files/investor/uploads/Sprawozdanie_Asseco_Poland_SA_na_temat_danych_niefinansowych_za_2018_rok.pdf (dostęp: 31.07.2019)
- www.inwestor.asseco.com/o-asseco/grupa-kapitalowa/ (dostęp: 31.07.2019).
- www.ksiegowosc.infor.pl (dostęp: 2.09.2019).
- www.lotos.pl (dostęp: 9.08.2019).
- www.lppsa.com/o-nas/misja-wizja-wartosci (dostęp: 31.07.2019).
- www.mostostal.waw.pl (dostęp: 7.08.2019).
- www.mostostal.waw.pl/zrownowazony-rozwoj (dostęp: 8.08.2019).
- www.notowania.pb.pl/instrument/PLOPTTC00011/cdprojekt/informacje-spolka (dostęp: 31.07.2019).
- www.odpowiedzialnybiznes.pl (dostęp: 2.08.2019).
- www.orange.binaries.pl (dostęp: 9.08.2019).
- www.orange.pl/odpowiedzialny-biznes-obszary-spoecznej-odpowiedzialnosci.phtml (dostęp: 9.08.2019).
- www.orlen.pl (dostęp: 27.08.2019).
- www.orlen.pl/PL/Kariera/Specjalizacje-i-obszary/Strony/Finanse.aspx (dostęp: 27.08.2019).
- www.orlen.pl/PL/OFirmie (dostęp: 28.08.2019).
- www.pwc.pl/publikacje/raport_wizja_zrownowazonego_rozwoju_dla_polskiego_biznesu_2050.pdf (dostęp: 7.08.2019).
- www.smeo.pl/wp-content/uploads/2018/12/Bezpiecze%C5%84stwo-finansowe-ma%C5%82ych-firm-w-Polsce.pdf (dostęp: 27.08.2019).
- www.solidex.com.pl/firma/grupa-solidex/dane-finansowe (dostęp: 27.08.2019).
- www.solidex.com.pl/firma/grupa-solidex/historia (dostęp: 27.08.2019).
- www.sovaksiegowosc.pl/zasada-memorialowa-i-zasada-kasowa
- www.srv2boris.home.pl/narzedzia/rozwoj.pdf (dostęp: 10.09.2019).
- www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/Wskazniki_SDI.pdf (dostęp: 6.08.2019).
- www.templatka.pl/fazy-rozwoju-przedsiębiorstwa-a-fundusze-venture-capital.html (dostęp: 8.09.2019).
- www.zrownowazony-rozwoj/nasze-podejscie-do-zrownowazonego-rozwoju/ (dostęp: 9.08.2019).

Spis schematów, tabel i wykresów

Schematy

Schemat 1.1. Wzrost przedsiębiorstwa i jego determinanty	12
Schemat 1.2. Wzrost a rozwój przedsiębiorstwa	14
Schemat 1.3. Rozwój przedsiębiorstwa i jego ocena	15
Schemat 1.4. Determinanty rozwoju przedsiębiorstw	16
Schemat 1.5. Etapy budowania strategii przedsiębiorstwa	22
Schemat 1.6. Podstawowe metody rozwoju przedsiębiorstwa	23
Schemat 2.1. Wymiary i cele zrównoważonego rozwoju	29
Schemat 2.2. Kierunki realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju	30
Schemat 2.3. Zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa	31
Schemat 2.4. Etapy postrzegania środowiska przez przedsiębiorstwa wg Harta	32
Schemat 2.5. Etapy postrzegania środowiska przez przedsiębiorstwa wg Klinkersa, van der Kooya i Wijnena	33
Schemat 2.6. Podstawowe systemy zarządzania środowiskowego	33
Schemat 2.7. Korzyści dla przedsiębiorstw wynikające z działań proekologicznych	34
Schemat 2.8. Zrównoważona przedsiębiorczość a zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa	36
Schemat 2.9. Kluczowe wymiary zrównoważonej przedsiębiorczości	38
Schemat 2.10. Elementy tworzące zrównoważone przedsiębiorstwo	39
Schemat 3.1. Definicje bezpieczeństwa – podział na grupy	50
Schemat 3.2. Bezpieczeństwo ekonomiczne – definicja, wymiary	52
Schemat 3.3. Filary i determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego	53
Schemat 3.4. Poziomy bezpieczeństwa finansowego	56
Schemat 3.5. Bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa – definicja	56
Schemat 3.6. Etapy budowania niezależności finansowej przedsiębiorstwa	57
Schemat 3.7. Bezpieczeństwo finansowe – korzyści	58
Schemat 3.8. Problematyka oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw	59

Schemat 3.9. Uwarunkowania bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa	62
Schemat 3.10. System zarządzania bezpieczeństwem finansowym	63
Schemat 3.11. Bezpieczeństwo finansowe a zrównoważony rozwój przedsiębiorstwa	65
Schemat 4.1. Czynniki decydujące o zakresie ujawnianych decyzji finansowych	70
Schemat 4.2. Zalety i wady stosowania metody memoriałowej	86
Schemat 4.3. Zalety i wady stosowania metody kasowej	87

Tabele

Tabela 3.1. Wybrane definicje bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstwa	54
Tabela 4.1. Uproszczona wersja bilansu przedsiębiorstwa	72
Tabela 4.2. Uproszczony rachunek zysków i strat – wariant kalkulacyjny i porównawczy	73
Tabela 4.3. Metoda bezpośrednia i pośrednia rachunku przepływów pieniężnych	75
Tabela 4.4. Wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw	79
Tabela 4.5. Różnice w zastosowaniu metody memoriałowej i kasowej	87
Tabela 4.6. Wybrane memoriałowe i kasowe wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego polskich spółek transportowanych notowanych w indeksie mWIG40 w latach 2010–2018	89
Tabela 4.7. Syntetyczne wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego polskich przedsiębiorstw transportowych notowanych w indeksie mWIG40	93
Tabela 5.1. Liczba przedsiębiorstw niefinansowych w latach 2010–2017 wg sekcji PDK2007	97
Tabela 5.2. Zintegrowany wskaźnik płynności finansowej przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007	99
Tabela 5.3. Zintegrowany wskaźnik rentowności przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007	101
Tabela 5.4. Zintegrowany wskaźnik sprawności działania przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007	103
Tabela 5.5. Zintegrowany wskaźnik zadłużenia przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007	104
Tabela 5.6. Zintegrowany wskaźnik ogólnej sytuacji finansowej wg sekcji PKD2007	106
Tabela 5.7. Syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007	107
Tabela 5.8. Estymacja Klasyczną Metodą Najmniejszych Kwadratów modelu ze zmienną czasową t , zmienna zależna syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego, linia trendu $Y = \alpha t + \beta$	108
Tabela 5.9. Zintegrowany wskaźnik rozwoju ekonomicznego przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007	109

Tabela 5.10. Zintegrowany wskaźnik rozwoju społecznego przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007	111
Tabela 5.11. Zintegrowany wskaźnik rozwoju środowiskowego przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007	112
Tabela 5.12. Syntetyczny wskaźnik zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw wg sekcji PKD2007	113
Tabela 5.13. Estymacja Klasyczną Metodą Najmniejszych Kwadratów modelu ze zmienną czasową t , zmienna zależna syntetyczny wskaźnik zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw, linia trendu $Y = \alpha t + \beta$	115
Tabela 5.14. Współczynnik korelacji liniowej Pearsona; zmienne: syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego (BF), syntetyczny wskaźniki zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw (ZR)	116
Tabela 5.15. Estymacja Klasyczną Metodą Najmniejszych Kwadratów modelu (zmienna zależna syntetyczny wskaźnik zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw, zmienna niezależna syntetyczny wskaźnik bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw), linia trendu $Y = \alpha X + \beta$	117

Wykresy

Wykres 4.1. Syntetyczne wskaźniki oceny bezpieczeństwa finansowego polskich przedsiębiorstw transportowych notowanych w indeksie mWIG40	94
Wykres 5.1. Przeciętny udział przedsiębiorstw z poszczególnych sekcji PKD2007 w przedsiębiorstwach ogółem w latach 2007–2010	99

